

ศาสตร์แห่งภาษา

เอกสารวิชาการ

SCIENCE OF LANGUAGE

Papers

ฉบับที่ ๓
มิถุนายน ๒๕๒๖
ภาษาย่อย

ภาควิชาภาษาศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Department of Linguistics, Faculty of Arts, Chulalongkorn University

2/30/74

ศาสตร์แห่งภาษา

เอกสารวิชาการ

SCIENCE OF LANGUAGE

PAPERS

ฉบับที่ ๓

มิถุนายน ๒๕๒๖

ภาษาย่อย

ภาควิชาภาษาศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กทม. ๑๐๕๐๐

โทร. ๒๕๑๖๔๕๘

"ศาสตร์แห่งภาษา" เป็นเอกสารวิชาการ เพื่อเผยแพร่ความรู้และความก้าวหน้าในการศึกษาและการวิจัยในสาขาวิชา ภาษาศาสตร์ ภาษาไทย ภาษาไทถิ่นต่าง ๆ ภาษากลุ่มน้อยในประเทศไทย การสอนภาษา การแปล ภาษาศาสตร์เชิงสังคม ภาษาศาสตร์เชิงมานุษยวิทยา และความสัมพันธ์ของวิชาภาษาศาสตร์กับศาสตร์อื่น ๆ เช่น การสื่อสาร การเมือง การโฆษณา สังคมวิทยา ฯลฯ

บรรณาธิการ เพ็ญศิริ วงศ์วิภาณนท์

กำหนดออก

ปีละ 2 ฉบับ ในเดือนมิถุนายน และเดือนธันวาคม

ราคา

ฉบับละ 30 บาท

ผู้สนใจสมัครเป็นสมาชิก โปรดติดต่อบริษัท ที่อยู่ พร้อมทั้งธนาคารหรือเช็คไปรษณีย์ไปยัง
ม.ร.ว.กัลยา หิรัญพิชัย ภาควิชาภาษาศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
กทม. 10500 สั่งจ่าย ปร. รองเมือง

1 ปี (2 ฉบับ) 60 บาท

2 ปี (4 ฉบับ) 120 บาท

ความมุ่งหมาย

1. เพื่อเผยแพร่ผลการศึกษา ค้นคว้า และวิจัยในหัวข้อต่าง ๆ ในสาขาวิชา-
ภาษาศาสตร์
2. เพื่อกระตุ้นให้เกิดการค้นคว้าศึกษาในสาขาวิชานี้
3. เพื่อเป็นศูนย์กลางในการแลกเปลี่ยนทัศนะ และข้อคิดเห็นของผู้ที่สนใจ
ศึกษาค้นคว้าเรื่องต่าง ๆ ในแวดวงของวิชาภาษาศาสตร์
4. เพื่อให้มีความต่อเนื่อง และความร่วมมือกัน ในหมู่ผู้สนใจศึกษาค้นคว้าใน
สาขาวิชานี้

(ข้อความในบทความที่พิมพ์ไว้ใน "ศาสตร์แห่งภาษา" เป็นความเห็นส่วนตัว
ของผู้เขียน มิใช่ภาควิชาภาษาศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย)

จากบรรณาธิการ...

"ศาสตร์แห่งภาษา" ฉบับที่ ๓ นี้ว่าด้วยเรื่องภาษาย่อย จุดประสงค์เพื่อสนับสนุนและกระตุ้นให้เกิดความสนใจและการศึกษาวิเคราะห์เรื่องนี้ให้กว้างขวางยิ่งขึ้นในหมู่ที่เล่นทางภาษาและภาษาศาสตร์ในบ้านเรา การศึกษาภาษาย่อยโดยเฉพาะอย่างยิ่งภาษาย่อยประจำถิ่นหรือภาษาถิ่นเป็นงานที่ภาคีวิชาให้ความสำคัญมาก งานค่านันทกำลังทำอยู่คือภูมิศาสตร์คำศัพท์ภาคอีสาน แต่งานที่ภาคีเห็นว่ามีความสำคัญยิ่งไปกว่านี้ก็คือการเผยแพร่วิธีการและแนวคิด ตลอดจนการให้ความสนับสนุนแก่สถาบันการศึกษาในห้องถิ่นต่างๆของประเทศ ในการศึกษาวิเคราะห์ภาษาในถิ่นนั้นๆ ทั้งนี้โดยตั้งจุดประสงค์หรือความเห็นว่า สักวันเราจะไต่ภาพที่ถูกทอดและละเอียดยุติเจนของการใช้ภาษาตลอดทั่วทั้งประเทศ

ด้วยเหตุนี้ "ศาสตร์แห่งภาษา" ฉบับนี้จึงเริ่มด้วย "วิธีการศึกษาภาษาไทยถิ่น" ของ ดร. ม.ร.ว. กัลยา ทิงศกัณท์ ท่อด้วยตัวอย่างงานซึ่งใช้วิธีการศึกษาต่างกัน ๒ ชิ้น คือ "การศึกษาการกระจายศัพท์ในประเทศไทย" ของคุณจรูญ บุญพันธ์ และคุณวันทนี พันธ์ชาติ และ "ภูมิศาสตร์คำศัพท์ในจังหวัดนครราชสีมา" ของ ดร. วิจิตร ภาณุพงศ์ ความแตกต่างของภาษาย่อยนั้นจำเป็นจะต้องนำมาพิจารณาด้วยในการทำพจนานุกรมที่สมบูรณ์ ดร. ชีระพันธ์ ล. ทองคำ ได้เสนอวิธีการในการทำพจนานุกรม ๓ ภาษาไว้ในบทความต่อไป บทความสุดท้ายของอาจารย์สุภาพร ลักษณะนาวัน เป็นบทความที่น่าสนใจมาก เพราะได้เสนอภาพรวมของวิธีการและสมมุติฐานในการศึกษาภาษาไว้อย่างแจ่มชัด

"ศาสตร์แห่งภาษา" ฉบับต่อไปจะเป็นเรื่อง "ภาษาศาสตร์เชิงประวัติ" กำหนดออกราวเดือนธันวาคม ๒๕๒๖ ขอเชิญท่านส่งผลงานของท่านมาใช้ "ศาสตร์แห่งภาษา" เป็นเวทีแบ่งปันและเผยแพร่งานของท่านได้ ขณะนี้ต้นฉบับบทความฉบับแรกอยู่ในมือบรรณาธิการแล้ว ซึ่งเป็นผลงานการวิเคราะห์ข้อมูลตามตารางในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ของอาจารย์ Jerry Gainey แห่งคณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

สารบัญ

วิธีการศึกษาภาษาไทยถิ่น

ม.ร.ว. กัลยา หิงศภิกย์ 7

การศึกษาการกระจายของศัพท์ในประเทศไทย

เจริญ บุญพันธ์

วันเพ็ญ พันธชาติ 27

ภูมิศาสตร์คำศัพท์ในจังหวัดนครราชสีมา

วิจิตร ณ ภาณุพงศ์ 63

การทำพจนานุกรม 3 ภาษา พจนานุกรมผู้สูง (ชาวนน)-ไทย-อังกฤษ

ธีระพันธ์ ล.ทองคำ 89

ความเหมือนและความต่างในความหมายรากของภาษา

สุภาพร ลักษณะนาวัน 121

คุยกันเรื่องศัพท์เฉพาะภาษาศาสตร์

ม.ร.ว. กัลยา หิงศภิกย์ 139

วิธีการศึกษาภาษาไทยถิ่น

ดร. ม.ร.ว. กัลยา ทิงศกัณฺธิย์

ภาษาถิ่นเป็นภาษาย่อยประเภทที่เกิดจากการแปรของภาษาตามถิ่นที่อยู่ของผู้พูด ภาษาไทยมีภาษาย่อยซึ่งเกิดจากการแปรของภาษาในลักษณะนี้อยู่มาก ในการศึกษาภาษาถิ่นของภาษาไทย หรือที่เรียกสั้น ๆ ว่า "ภาษาไทยถิ่น" เรื่องสำคัญที่จำเป็นต้องพิจารณาอย่างรอบคอบได้แก่ วิธีการที่จะใช้ในการศึกษา ถ้าวิธีการที่ใช้ถูกต้องตามหลักวิชา ผลที่ได้จากการศึกษาจึงจะมีประโยชน์อย่างแท้จริง ในบทความนี้ผู้เขียนมีวัตถุประสงค์ที่จะสรุปแนวคิดต่าง ๆ เกี่ยวกับวิธีการศึกษาภาษาไทยถิ่น เพื่อผู้ที่สนใจจะศึกษาภาษาไทยถิ่นในอนาคตจะได้นำไปใช้ในการวางโครงการศึกษาต่อไป เรื่องต่าง ๆ ที่จะกล่าวถึงในที่นี้ได้แก่ ขอบเขตของการศึกษา การกำหนดจำนวนจุดเก็บข้อมูล การเลือกจุดเก็บข้อมูล การเลือกผู้ออกภาษา และเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา เรื่องต่าง ๆ เหล่านี้มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด คงจะกล่าวถึงโดยละเอียดต่อไป

การศึกษภาษาไทยถิ่นนั้นแบ่งออกได้เป็นสองประเภทใหญ่ ๆ คือ การศึกษาภาษาที่พูดกัน ณ ที่ ๆ เดียว และการศึกษาภาษาที่พูดกันในบริเวณต่าง ๆ การศึกษาแบบแรกมีวัตถุประสงค์ที่จะวิเคราะห์ลักษณะของภาษาที่พูดกัน ณ จุดที่เลือกศึกษาเท่านั้น ผู้ออกภาษาที่ใช้อาจมีคนเดียวหรือหลายคนก็ได้ สำหรับการศึกษาแบบหลังนั้น มุ่งที่จะศึกษาเปรียบเทียบลักษณะของภาษาที่ใช้พูดตามที่ต่าง ๆ ในที่นี้ผู้เขียนจะกล่าวถึงเฉพาะวิธีการศึกษาภาษาไทยถิ่นแบบที่เปรียบเทียบภาษาที่พูดกันในบริเวณมากกว่าหนึ่งบริเวณเท่านั้น

1. ขอบเขตของการศึกษา ในการกำหนดขอบเขตของการศึกษาภาษาไทยถิ่นในเชิงเปรียบเทียบ มีเรื่องที่ต้องพิจารณา 4 เรื่อง คือ จุดมุ่งหมายของการ

ศึกษา เนื้อหาทางภาษาที่จะศึกษา บริเวณที่จะศึกษา และวิธีเก็บข้อมูล

1.1 จุดมุ่งหมายของการศึกษา การศึกษาภาษาไทยถิ่นในเชิงเปรียบเทียบ อาจเป็นแบบที่สำรวจการแปรของลักษณะใดลักษณะหนึ่งทางภาษา เช่น วรรณยุกต์ สระ และคำพ้อง เป็นต้น โดยไม่มุ่งหาแนวแบ่งเขตภาษาใด ๆ หรือเป็นแบบที่มุ่งหาแนวแบ่งเขตภาษา เช่น แนวแบ่งเขตระหว่างภาษาไทยถิ่นกลางกับภาษาไทยถิ่นอีสาน เป็นต้น อนึ่ง ในการศึกษาแบบแรกผลของการศึกษาอาจแสดงว่ามีเส้นแบ่งเขตภาษาในบริเวณที่ศึกษาก็ได้ แต่เส้นแบ่งเขตภาษานี้เป็นเพียงผลพลอยได้ของการศึกษาเท่านั้น ไม่ควรสรุปไว้ในจุดมุ่งหมายของการศึกษาว่าต้องการหาเส้นนั้น

1.2 เนื้อหาทางภาษา เนื้อหาทางภาษาที่อาจศึกษาเปรียบเทียบได้มีอยู่ 3 แขนงใหญ่ ๆ คือ ระบบเสียง คำศัพท์ และโครงสร้างประโยค ผู้ศึกษาอาจเลือกแขนงใดแขนงหนึ่งเพียงแขนงเดียว หรืออาจศึกษามากกว่าหนึ่งแขนงก็ได้ (ภาควิชาภาษาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กำลังดำเนินการศึกษา) แต่การศึกษภาษาไทยถิ่นในเชิงเปรียบเทียบส่วนใหญ่มักจะกำหนดเนื้อหาทางภาษาไว้ไม่กว้างนัก คือเลือกศึกษาเพียงแขนงเดียว หรือเลือกเพียงเรื่องเดียวในแขนงหนึ่ง

เท่าที่นำมาได้นี้ผู้ศึกษาเปรียบเทียบระบบเสียงทั้งระบบ ซึ่งรวมทั้งระบบพยัญชนะ ระบบสระและระบบวรรณยุกต์ (ธีระพันธ์ ล.ทองคำ และคณะ 2521, สมพงศ์ วิทย์ศักดิ์พันธ์ 2522, Tingsabadh 1980, จริยา สมนึก 2525) เฉพาะวรรณยุกต์ (Pudhitanakul 1979, ลอรัตน์ รัตนคิลก ฃ ภูเก็ต 2526, เกศมณี เทพวัลย์ 2526) และสระกับวรรณยุกต์ (เจริญขวัญ ธรรมประคิษฐ์ 2524)

สำหรับการศึกษาเปรียบเทียบคำศัพท์นั้นกำลังมีผู้สนใจศึกษามากขึ้น (สมทรง บุรุษพัฒน์ 2524, วรรณพร ทองมาก 2526, จริญญา บุญพันธ์ และวันทนี พันธชาติ 2526, วันทนี พันธชาติ 2526, วารี วิสกุล 2526, วิจินต์ ภาณุพงศ์

(กำลังดำเนินการศึกษา), จำลอง คำบัญชา (กำลังดำเนินการศึกษา), ประภาพรรณ
เสถียรศิริกุล (กำลังดำเนินการศึกษา) เป็นต้น

การเลือกเนื้อหาทางภาษาจำเป็นต้องพิจารณาจุดมุ่งหมายของการศึกษาที่
ได้กล่าวถึงแล้วข้างต้น หากการศึกษามีจุดมุ่งหมายที่จะหาแนวแบ่งเขตภาษา เนื้อหา
ทางภาษาที่เลือกต้องเป็นเรื่องที่คุณศึกษาแน่ใจว่าจะแสดงแนวนั้นให้เห็น เท่าที่นำมา
วรรณยุกต์เป็นเรื่องที่เหมาะสมมากในการศึกษาประเภทนี้ (เกษมณี เทพวัลย์ 2526)
สระก็ใช้แสดงแนวแบ่งเขตภาษาได้ ในกรณีของภาษาดินย่อยของภาษาไทยถิ่นใต้
(เจริญขวัญ ธรรมประดิษฐ์ 2524) ส่วนคำศัพท์นั้นใช้แสดงแนวแบ่งเขตภาษาได้
อย่างน่าสนใจ (วรรณพร ทองมาก 2526, วันหนึ่ง พันชาติ 2526) ถ้าการ
ศึกษาไม่มีจุดมุ่งหมายที่จะหาแนวแบ่งเขตภาษา เนื้อหาทางภาษาอาจเป็นเรื่องใดก็
ได้แล้วแต่ความสนใจของผู้ศึกษา

1.3 บริเวณที่จะศึกษา เรื่องบริเวณที่จะศึกษานี้เกี่ยวข้องกับจุด
มุ่งหมายของการศึกษาเช่นเดียวกัน กล่าวคือ ในการศึกษาภาษาไทยถิ่นประเภทที่
มุ่งหาแนวแบ่งเขตภาษา ผู้ศึกษาจำเป็นต้องเลือกบริเวณที่ค่อนข้างแน่ใจว่ามีแนวนั้น
อยู่ ดังนั้นก่อนที่จะกำหนดบริเวณที่จะศึกษาให้แน่นอนลงไป ผู้ศึกษาจำเป็นต้องสำรวจ
ข้อมูลเบื้องต้นจากเอกสารและจากบุคคลต่าง ๆ เพื่อหาว่าแนวแบ่งเขตภาษานั้นจะ
อยู่ ณ ที่ใด จากนั้นจึงกำหนดบริเวณที่จะศึกษาให้ครอบคลุมพื้นที่ซึ่งกว้างพอประมาณ
ทั้งสองด้านของที่ตั้งของแนวแบ่งเขตภาษา ทั้งนี้เพื่อให้แน่ใจว่าแนวแบ่งเขตภาษา
ที่พบเป็นแนวเดียวที่ปรากฏในท้องที่นั้น ตัวอย่างเช่น ในการศึกษาหาแนวแบ่งเขต
ระหว่างภาษาไทยถิ่นกลางกับภาษาไทยถิ่นใต้โดยใช้ศัพท์เป็นเกณฑ์ (วรรณพร ทองมาก
2526) และวรรณยุกต์เป็นเกณฑ์ (เกษมณี เทพวัลย์ 2526) ผู้ศึกษาทราบจากการ
สำรวจเบื้องต้นว่าแนวดังกล่าวน่าจะอยู่แถวอำเภอทับสะแกและอำเภอยางสะพาน
จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ผู้ศึกษาจึงได้กำหนดบริเวณที่จะศึกษาไว้ระหว่างอำเภอ
เมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ถึง อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร เป็นต้น

ในการศึกษาเปรียบเทียบภาษาไทยถิ่นแบบที่ไม่มุ่งหาแนวโน้มเชิงภาษานั้น การกำหนดบริเวณที่จะศึกษาทำได้ง่ายกว่า บริเวณที่กำหนดอาจกว้างมาก เช่น ประเทศไทยทั้งประเทศ (เจริญ บุญพันธ์และวันชัย พันธชาติ 2526) หรือภาคใดภาคหนึ่งทั้งภาค (วันชัย พันธชาติ 2526, ภาควิชาภาษาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กำลังดำเนินการศึกษา) แต่ส่วนมากแล้วการศึกษาในลักษณะนี้จะครอบคลุมพื้นที่ของจังหวัดหนึ่งจังหวัด (ธีระพันธ์ ล. ทองคำและคณะ 2521, วารีวิสถูล 2526) ขนาดของบริเวณที่ศึกษานี้จะมีผลในการกำหนดจำนวนจุดเก็บข้อมูล ซึ่งจะกล่าวถึงต่อไป

1.4 วิธีเก็บข้อมูล เมื่อกำหนดจุดมุ่งหมายของการศึกษาเนื้อหาทางภาษาที่จะศึกษาและบริเวณที่จะศึกษาได้แล้ว เรื่องถัดไปที่ควรพิจารณาได้แก่วิธีที่จะใช้ในการเก็บข้อมูล วิธีที่ใช้กันแพร่หลายในปัจจุบันมีอยู่ 2 วิธี คือ การออกเก็บข้อมูลด้วยตนเอง และการเก็บข้อมูลโดยส่งแบบสอบถามทางไปรษณีย์ ผู้ศึกษาไม่สามารถเลือกระหว่างสองวิธีได้อย่างอิสระได้ ต้องพิจารณาเนื้อหาทางภาษาที่จะศึกษาเป็นสำคัญ ถ้าหากผู้ศึกษาเลือกเก็บข้อมูลทางคานระบบเสียง ผู้ศึกษาจะใช้การเก็บข้อมูลทางไปรษณีย์ไม่ได้ จำเป็นต้องเดินทางไปเก็บข้อมูลด้วยตนเอง การเก็บข้อมูลทางไปรษณีย์นั้นใช้ได้เฉพาะกับการศึกษาเรื่องคำศัพท์เท่านั้น การศึกษาโครงสร้างประโยคอาจจะใช้การเก็บข้อมูลแบบนี้ได้ แต่เท่าที่ผ่านมายังไม่ได้มีผู้ใดทดลองศึกษาไว้

การเก็บข้อมูลด้วยตนเองมีข้อเสียคือใช้เวลา พันทัย และแรงงานมาก แต่ผลที่ได้รับมักจะเชื่อถือได้มากกว่าการเก็บข้อมูลทางไปรษณีย์ ซึ่งต้องอาศัยคนที่ไม่รู้จักช่วยตอบแบบสอบถาม ถ้าคน ๆ นั้นมีความรับผิดชอบและเห็นประโยชน์ของการศึกษา ก็จะกรอกแบบสอบถามให้อย่างระมัดระวัง แต่ถ้าคนที่ผู้ศึกษาส่งแบบสอบถามไปให้ไม่มีความสนใจที่จะให้ความร่วมมือ ก็อาจไม่ตอบแบบสอบถามที่ได้ หรือตอบแบบขอไปที ซึ่งเป็นผลเสียอย่างมากแก่การศึกษา ข้อเสียอีกประการหนึ่งของการ

ส่งแบบสอบถามทางไปรษณีย์คือ บริการทางไปรษณีย์อาจไปไม่ถึงหมู่บ้านที่ถูกเลือกเป็น
จุดเก็บข้อมูล จดหมายที่ส่งไปต้องไปรออยู่ที่ว่าการอำเภอจนกว่าผู้ใหญ่บ้านของหมู่บ้าน
นั้นจะออกมาดูที่อำเภอ โอกาสที่จดหมายจะหายจึงค่อนข้างสูง

ในการออกเก็บข้อมูลด้วยตนเอง ผู้ศึกษาควรติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของทาง
ราชการ เช่น นายอำเภอ กำนัน หรือผู้ใหญ่บ้านของท้องที่ที่เป็นจุดเก็บข้อมูลเสียก่อน
ทุกครั้ง เพื่อความสะดวกและความปลอดภัย สำหรับการเก็บข้อมูลทางไปรษณีย์นั้น
ผู้ศึกษาควรเขียนจดหมายอธิบายวัตถุประสงค์ของการศึกษาส่งไปพร้อมกับแบบสอบถาม
ด้วย และควรอำนวยความสะดวกในการส่งแบบสอบถามกลับคืน ด้วยการส่งของที่จำ
หน่ายถึงผู้ศึกษาและติดแสตมป์ให้เสร็จไปด้วย

2. จำนวนของจุดเก็บข้อมูลและการเลือกจุดเก็บข้อมูล

เมื่อกำหนดขอบเขตของการศึกษาได้แล้ว งานขั้นต่อไปคือการพิจารณา
เรื่องจุดเก็บข้อมูลที่จะใช้ในการศึกษาต่อไป เริ่มด้วยการกำหนดจำนวนของจุดเก็บ
ข้อมูล ซึ่งขึ้นอยู่กับขนาดของบริเวณที่จะศึกษา วิธีที่จะใช้เก็บข้อมูล เวลาและทุนทรัพย์
ที่มีอยู่เพื่อใช้ในการศึกษา การเลือกจุดเก็บข้อมูลจำนวนมากทำให้ได้ผลการศึกษาที่
ละเอียดกว่าการเลือกจุดเก็บข้อมูลจำนวนน้อย ถ้าการเก็บข้อมูลทำได้ด้วยการส่ง
แบบสอบถามทางไปรษณีย์ ผู้ศึกษาก็สามารถใช้จุดเก็บข้อมูลจำนวนมากได้ เพราะค่า
ใช้จ่ายไม่สูงมาก และเวลาที่ใช้ในการเก็บข้อมูลแบบนี้ก็ไม่แตกต่างกันนักระหว่างจุด
เก็บข้อมูลจำนวนมากและจุดเก็บข้อมูลจำนวนน้อย แต่ถ้าผู้ศึกษาจะออกเก็บข้อมูลด้วย
ตนเอง การเลือกจุดเก็บข้อมูลจำนวนมากจะทำให้เสียค่าใช้จ่ายสูงและใช้เวลานาน
ผู้ศึกษาจึงควรพิจารณาให้รอบคอบว่าจะใช้จุดเก็บข้อมูลจำนวนมากน้อยเพียงใดโดย
ประมาณ ก่อนที่จะเริ่มการเก็บข้อมูล

สำหรับการเลือกจุดเก็บข้อมูลนั้น อาจทำได้ 2 วิธี วิธีแรกคือใช้หมู่บ้าน
ทุกหมู่บ้านในบริเวณที่จะศึกษาเป็นจุดเก็บข้อมูล วิธีนี้ใช้ได้ในพื้นที่บริเวณที่จะศึกษา

ไม่กว้างขวางนัก เช่นอำเภอหนึ่งหรือจังหวัดหนึ่ง (วารี วัสดุ 2526) แต่วิธีนี้มีผู้ใช้กันน้อย วิธีเลือกจุดเก็บข้อมูลที่นิยมใช้กันมากได้แก่การแบ่งบริเวณที่จะศึกษาเป็นพื้นที่ย่อย แล้วเลือกหมู่บ้านเป็นตัวแทนของพื้นที่ย่อยแต่ละพื้นที่ พื้นที่ย่อยที่กล่าวถึงนี้อาจเป็นเขตการปกครองเช่น จังหวัด อำเภอ หรือตำบล เป็นต้น หรืออาจเป็นพื้นที่ที่กำหนดขึ้นโดยการสำรวจลงบนแผนที่ของบริเวณที่จะศึกษา พื้นที่ย่อยในกรณีนี้ได้แก่พื้นที่ของแต่ละตาราง ขนาดของตารางจะใหญ่หรือเล็กขึ้นอยู่กับจำนวนของจุดเก็บข้อมูลที่ยู่ศึกษาได้กำหนดไว้ เท่าที่ผ่านมาได้มีการใช้พื้นที่ย่อยทั้งแบบที่เป็นเขตการปกครอง (ธีระพันธ์ ด.ทองคำ และคณะ 2521, Tingsabadh 1980, จริยา สมนึก 2525) และแบบที่เป็นตาราง (เจริญขวัญ ชรรมประดิษฐ์ 2524, ลอว์สัน รัตนคิลล ๗ กุมภาพันธ์ 2526, วรณพร ทองมาก 2526, วันทนี พันธ์ชาติ 2526) ในระยะหลังนี้มีผู้นิยมใช้พื้นที่ย่อยแบบที่เป็นตารางมากกว่าแบบที่เป็นเขตการปกครอง เนื่องจากเห็นว่าเขตการปกครองมีขนาดใหญ่เล็กไม่เท่ากัน แต่ตารางนั้นมีขนาดเท่ากัน

อนึ่ง ในการศึกษาแต่ละเรื่อง อาจใช้การกำหนดพื้นที่ย่อยหลายลักษณะได้ เพื่อความเหมาะสม กล่าวคือ อาจใช้ขนาดตารางที่ค่อนข้างใหญ่ในการศึกษาเบื้องต้น และใช้ขนาดตารางที่เล็กลงเฉพาะในบางบริเวณที่ต้องการข้อมูลที่ละเอียดขึ้น (ลอว์สัน รัตนคิลล ๗ กุมภาพันธ์ 2526) นอกจากนี้หากต้องการข้อมูลที่ละเอียดยิ่งขึ้นไปอีก อาจใช้วิธีเก็บข้อมูลจากทุกหมู่บ้านในบางบริเวณนอกเหนือไปจากการเลือกจุดเก็บข้อมูลจากพื้นที่ย่อยแบบตารางด้วยก็ได้ (เกษมณี เทพวัลย์ 2526)

การเลือกหมู่บ้านเป็นตัวแทนของพื้นที่ย่อยนั้น อาจทำอย่างง่าย ๆ โดยเลือกหมู่บ้านใดก็ได้ที่สามารถหาข้อมูลภาษาที่เหมาะสมได้ แต่การเลือกโดยวิธีนี้มีข้อเสียคือหมู่บ้านที่ถูกคัดเลือกมักจะเป็นหมู่บ้านที่อยู่ใกล้เส้นทางคมนาคมเท่านั้น หมู่บ้านที่อยู่ลึกเข้าไปมักไม่ได้รับการคัดเลือก นอกจากนี้ภาษาที่พูดกันในหมู่บ้านใกล้เส้นทางคมนาคมมีโอกาที่จะได้รับอิทธิพลจากภาษาของถิ่นอื่นได้มากด้วย วิธี

การคัดเลือกหมู่บ้านอีกวิธีหนึ่งได้แก่การคัดเลือกแบบ random sampling คือ
 เลือกหมู่บ้านที่จะใช้ เป็นจุดเก็บข้อมูลจากหมู่บ้านทั้งหมดที่ตั้งอยู่ในบริเวณพื้นที่ย่อยนั้น
 โดยให้หมู่บ้านทุกหมู่บ้านมีสิทธิ์ที่จะได้รับคัดเลือกเท่าเทียมกัน การเลือกอาจทำได้
 โดยการจับสลากเป็นต้น การเลือกแบบนี้มีข้อดีคือ หมู่บ้านที่ได้รับคัดเลือกเป็นตัวแทน
 ของพื้นที่ย่อยอย่างแท้จริง แต่ข้อเสียประการหนึ่ง คือหมู่บ้านที่คัดเลือกมาบางหมู่บ้าน
 อาจตั้งมาแล้วหลายร้อยปี แต่บางหมู่บ้านเพิ่งตั้งมาได้ไม่กี่ปี เรื่องนี้เป็นข้อเสีย
 เพราะอายุของหมู่บ้านที่แตกต่างกันอาจเป็นสาเหตุหนึ่งของความแตกต่างของภาษา
 ได้ คนที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านใหม่มักจะอพยพมาจากถิ่นอื่น ภาษาที่ใช้จึงไม่ใช่ภาษา
 ของท้องถิ่นนั้นจริง ๆ ข้อเสียข้อนี้อาจแก้ไขได้โดยการคัดเลือกหมู่บ้านที่จะเป็นตัวแทน
 ของพื้นที่ย่อยจากหมู่บ้านที่เก่าเท่านั้น ข้อเสียอีกประการหนึ่งของการคัดเลือก
 หมู่บ้านแบบ random sampling คือหมู่บ้านที่เป็นตัวแทนของพื้นที่ย่อย 2 พื้นที่
 อาจเป็นหมู่บ้านที่อยู่ใกล้กันมาก บางคนอาจเห็นว่าเรื่องนี้ไม่เป็นปัญหาแต่อย่างใด
 แต่บางคนอาจเห็นว่าจุดเก็บข้อมูลต้องอยู่ห่างกันพอสมควร เพราะคนที่อาศัยอยู่ใกล้
 กันมักติดต่อสื่อสารกัน ภาษาที่คนเหล่านี้ใช้จึงอาจจะมีอิทธิพลต่อกันได้ ผู้ที่เห็นว่า
 เรื่องนี้เป็นข้อเสียได้หาทางออกโดยใช้วิธีลากเส้นแหยงมุม 2 เส้น ในแต่ละตาราง
 ที่ได้ออกไว้บนแผนที่ แล้วเขียนวงกลม 1 วงไว้จุดตัดของเส้นแหยงมุมเป็นจุดศูนย์กลาง
 อาณาเขตของวงกลมไม่ควรเกิน $1/3$ ของพื้นที่ของแต่ละตาราง คัดเลือก
 หมู่บ้านหนึ่งหมู่บ้านภายในวงกลม ให้อยู่ใกล้จุดศูนย์กลางของวงกลมให้มากที่สุดที่จะ
 มากได้ การคัดเลือกหมู่บ้านตามวิธีนี้ทำให้ได้หมู่บ้านที่อยู่ห่างจากกันในระยะที่
 เท่า ๆ กัน ข้อเสียของวิธีนี้คือหมู่บ้านที่คัดเลือกมาไม่อาจกล่าวได้ว่าเป็นตัวแทน
 ของพื้นที่ย่อย นอกจากนี้ยังอาจได้หมู่บ้านทั้งเก่าและใหม่ ข้อเสียประการหลังนี้
 อาจแก้ไขได้โดยกำหนดอายุของหมู่บ้านตามที่ใกล้เคียงแล้วข้างต้น

อนึ่ง ในการคัดเลือกจุดเก็บข้อมูล ผู้วิจัยควรสำรวจดูให้เสียมิใช่ที่พูด
 ภาษาอื่น ๆ นอกจากภาษาไทยอาศัยอยู่ที่ใดบ้างในพื้นที่ที่ใช้ศึกษา หากคนส่วนใหญ่ใน

หมู่บ้านใดเป็นผู้ที่พูดภาษาอื่น ๆ นอกจากภาษาไทย ผู้วิจัยต้องไม่เลือกหมู่บ้านเหล่านั้น เป็นจุดเก็บข้อมูล

ในการคัดเลือกหมู่บ้านเพื่อเป็นตัวแทนของพื้นที่ย่อยแต่ละพื้นที่นั้น ผู้ศึกษา อาจพบว่าบางพื้นที่มีภูมิประเทศเป็นภูเขา ไม่มีหมู่บ้านปรากฏอยู่ หรือถ้ามีบ้างก็เป็น หมู่บ้านที่อยู่ห่างไกลมาก ในกรณีเช่นนี้ผู้ศึกษาสามารถตัดพื้นที่ย่อยเหล่านั้นออกจาก การศึกษาได้ จุดเก็บข้อมูลที่คัดเลือกไว้ได้นี้อาจต้องเปลี่ยนแปลงไปบ้างระหว่าง การเก็บข้อมูลเพราะความจำเป็นบางประการ เช่น ไม่สามารถเดินทางไปที่หมู่บ้าน ที่เลือกไว้ได้เพราะสะพานชำรุด หรือไม่ได้รับแบบสอบถามกลับคืนมา เป็นต้น

3. การคัดเลือกผู้บอกภาษา

เมื่อเลือกจุดเก็บข้อมูลได้แล้ว เรื่องต่อไปที่ผู้ศึกษาควรพิจารณาได้แก่ จำนวนของผู้บอกภาษาและคุณสมบัติของผู้บอกภาษา ซึ่งควรกำหนดไว้ให้แน่นอนก่อน การเก็บข้อมูล และควรปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัดเพื่อให้ได้ผลของการศึกษาที่มีคุณภาพ

จำนวนของผู้บอกภาษาที่จะคัดเลือกสำหรับจุดเก็บข้อมูลแต่ละจุดนั้น อาจมี เพียง 1 คน หรืออาจมีมากกว่านั้นก็ได้ ในปัจจุบันหากผู้ศึกษาออกเก็บข้อมูลด้วยตนเอง มักนิยมใช้ผู้บอกภาษาหลัก 1 คน และให้ชาวบ้านหลาย ๆ คนนั่งฟังการสัมภาษณ์ อยู่ด้วย ทำให้สามารถตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลได้หากมีข้อสงสัยใด ๆ

ก่อนเริ่มการเก็บข้อมูล ผู้ศึกษาควรกำหนดคุณสมบัติของผู้ที่จะใช้เป็นผู้บอก ภาษาไว้อย่างชัดเจน ทั้งนี้เพราะภาษาอาจแปรได้โดยมีตัวกำหนดต่าง ๆ กัน การ ศึกษาภาษาไทยถิ่นในเชิงเปรียบเทียบมีวัตถุประสงค์สำคัญที่จะดูความแตกต่างระหว่าง ภาษาท้องถิ่นของที่ต่าง ๆ เท่านั้น ดังนั้นจึงต้องควบคุมตัวแปรอื่น ๆ ทั้งหมด ได้แก่ ภูมิสำเนา เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ และอื่น ๆ ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

3.1 ภูมิสำเนา ผู้ที่สมควรเป็นผู้บอกภาษาควรเกิดที่หมู่บ้านที่เป็น จุดเก็บข้อมูล เติบโตที่นั่น ไม่เคยอพยพโยกย้ายไปอยู่ที่อื่น บิดามารดาของผู้นั้นควรมี

ภูมิสำเนาอยู่ที่หมู่บ้านนั้นด้วย ถ้าหาผู้ที่คุณสมบัติแบบนี้ไม่ได้ ก็ต้องยอมให้มีคำหรือ
มารดาจากถิ่นอื่นได้ แต่ไม่ควรเป็นถิ่นที่ไกลนัก นอกจากนี้ภูมิสำเนาของกลุ่ม
ก็มีความสำคัญด้วย กลุ่มควรจะเป็นคนที่เกิดและเติบโตในหมู่บ้านเดียวกัน หรือหมู่บ้าน
ที่ไม่ไกลออกไป ทั้งนี้เพื่อให้ผู้ออกภาษาได้รับอิทธิพลจากภาษาของท้องถิ่นอื่นให้น้อย
ที่สุด

3.2 เพศ ผู้ที่ศึกษาภาษาไทยถิ่นในเชิงเปรียบเทียบมักนิยมเลือก
ผู้หญิงเป็นผู้ออกภาษา โดยให้เหตุผลว่าภาษาของผู้หญิงน่าที่จะรักษาลักษณะทางภาษา
ของท้องถิ่นไว้ได้มากกว่าภาษาของผู้ชาย เพราะผู้หญิงมักอยู่แต่ในหมู่บ้านไม่ไปไหน
แต่ผู้ชายมักมีเรื่องเดินทางออกจากหมู่บ้าน ภาษาของผู้ชายจึงมีโอกาสดูจะได้รับอิทธิพล
จากภาษาของถิ่นอื่นได้มากกว่าภาษาของผู้หญิง ข้อดีของการเลือกผู้หญิงเป็นผู้ออกภาษา
อีกประการหนึ่งก็คือ ทำให้เกิดความสะดวกในการคัดเลือกผู้ออกภาษาในกรณีที่มีการเก็บ
ข้อมูลตามหมู่บ้าน เพราะผู้หญิงมักจะอยู่บ้านมากกว่าผู้ชายทั้งที่ใดกล่าวแล้ว

3.3 อายุ เป็นที่รู้กันโดยทั่วไปว่า คนต่างวัยกันมักใช้ภาษาที่แตกต่างกัน
กัน เราอาจแบ่งกลุ่มคนตามช่วงอายุได้เป็น 4 กลุ่มดังนี้

กลุ่มที่ 1 อายุ 1 - 9 ปี กลุ่มนี้เหมาะสำหรับศึกษาการ
เรียนภาษาแม่

กลุ่มที่ 2 อายุ 10 - 29 ปี กลุ่มนี้เป็นพวกที่น่าจะได้รับ
อิทธิพลของภาษาไทยมาตรฐานมากที่สุดเพราะอยู่ในวัยเรียนหรือเพิ่งออกจาก
โรงเรียนมาไม่นาน และเป็นวัยที่พร้อมที่จะรับวัฒนธรรมทางถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง
วัฒนธรรมจากเมืองหลวงมาใช้

กลุ่มที่ 3 อายุ 30 - 65 ปี คนในวัยนี้เป็นพวกที่เหมาะสม
จะเป็นผู้ออกภาษาในการศึกษาภาษาไทยถิ่นในเชิงเปรียบเทียบมากที่สุด เพราะคน
เหล่านี้มักจะออกจากโรงเรียนมานานแล้ว อิทธิพลของภาษามาตรฐานที่มีต่อภาษาของ
คนในวัยนี้จึงควรจะมีน้อย นอกจากนี้คนเหล่านี้มักจะมีสุขภาพสมบูรณ์ อวัยวะที่ใช้ใน

การเปล่งเสียงยังคงสมบูรณ์ดี ความจำยังไม่เลอะเลือน และควรจะทำแบบหูหนวก ๆ ใต้อย่างว่องไวไม่ทำให้เสียเวลา

กลุ่มที่ 4 อายุ 66 ปีขึ้นไป คนในวัยนี้เหมาะที่จะเป็นผู้บอกภาษาเช่นเดียวกัน เพราะภาษาของคนกลุ่มนี้มีโอกาสที่จะรักษาลักษณะดั้งเดิมของท้องถิ่นไว้ได้มาก แต่คนในวัยนี้มักจะมีปัญหาในเรื่องสุขภาพ ความสมบูรณ์ ของอวัยวะที่ใช้ในการออกเสียง ความจำ และความว่องไวในการคิดเป็นต้น คนในวัยนี้จึงเหมาะสมที่จะเป็นผู้บอกภาษาเฉพาะในกรณีที่ต้องมีการเก็บข้อมูลภาษาที่เป็นของดั้งเดิมจริง ๆ ถ้ามีวัตถุประสงค์ เช่นนี้ผู้ศึกษาควรขอสัมภาษณ์ผู้ที่มีอายุสูงที่สุดในหมู่บ้านมากกว่าผู้อื่น

3.4 การศึกษา เนื่องจากภาษาไทยมาตรฐานเป็นภาษาที่ใช้ในการเรียนการสอนในโรงเรียนและสถานศึกษาอื่น ๆ ภาษาของผู้ที่ได้รับการศึกษาสูงจึงมีโอกาสดีที่จะได้รับอิทธิพลจากภาษาไทยมาตรฐานมากกว่าผู้ที่ได้รับการศึกษาเฉพาะภาคบังคับหรือต่ำกว่า ดังนั้นในการคัดเลือกผู้บอกภาษาจึงควรที่จะกำหนดคุณสมบัติในเรื่องนี้ไว้ด้วย ผู้ที่เหมาะสมจะเป็นผู้บอกภาษาคควรได้รับการศึกษาไม่เกินชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 คนเหล่านี้ควรมีโอกาสฟังและพูดภาษาไทยมาตรฐานไม่มากนัก อย่างไรก็ตามก็ไม่ได้หมายความว่าผู้ที่ไม่ได้รับการศึกษาเลยจะเป็นผู้ที่เหมาะสมเป็นผู้บอกภาษาที่สุด เพราะผู้ที่ไม่ได้รับการศึกษาเลยอาจมีปัญหาในการตอบคำถามต่าง ๆ ที่ใช้ในการเก็บข้อมูลได้

3.5 อาชีพ ผู้บอกภาษาคควรประกอบอาชีพประเภทที่ไม่ทำให้ต้องมีการเดินทางหรือการติดต่อกับคนอื่น ๆ นอกหมู่บ้านมากนัก อาชีพเหล่านี้ได้แก่ ทำนา ทำสวน ทำไร่ เป็นต้น อาชีพทำประมงก็เป็นอาชีพที่ใช้ได้ เพราะถึงแม้ว่าประมงจะต้องเดินทางมาก แต่โอกาสที่จะติดต่อกับคนอื่น ๆ นอกหมู่บ้านก็อยู่บนเรือลำเดียวกันมีไม่มากนัก

3.6 ความสมบูรณ์ของอวัยวะที่ใช้ในการเปล่งเสียงและลักษณะของเสียง ผู้ที่เหมาะสมจะเป็นผู้บอกภาษาคควรเป็นผู้ที่มีอวัยวะที่ใช้ในการเปล่งเสียงที่

สมบูรณ์ เช่น มีพื้นครบทั้งชุดโดยเฉพาะพื้นหน้า เป็นต้น และเป็นผู้ที่มีลักษณะเสียงปกติ คือไม่มีเสียงแหบแห้ง หรือไม่มีเสียงขึ้นจมูก เป็นต้น นอกจากนี้ผู้บอกภาษาคำควรจะเป็นผู้ที่มีเสียงพูดที่ฟังได้ชัดเจน ไม่พูดค่อยจนผู้เก็บข้อมูลฟังไม่ได้อีก

3.7 ความพร้อมมือในการให้ข้อมูล ผู้บอกภาษาคำควรเป็นผู้ที่ยินดีให้ความร่วมมือในการเก็บข้อมูล ตามธรรมชาติการเก็บข้อมูลจะใช้เวลานาน การสัมภาษณ์แต่ละครั้งมักจะใช้เวลาไม่ต่ำกว่าครึ่งชั่วโมง บางครั้งอาจใช้เวลาหลายชั่วโมง ถ้าหากเลือกผู้ที่ไม่ยินดีสละเวลามาให้ข้อมูลหรือผู้ที่ไม่ต้องการให้สัมภาษณ์ด้วยเหตุผลอื่น การเก็บข้อมูลจะดำเนินไปด้วยความยากลำบากมาก และอาจไม่ประสบความสำเร็จ ผู้เก็บข้อมูลจึงควรจะใช้ความระมัดระวังเป็นพิเศษในการเลือกผู้บอกภาษาคำให้ถูกต้องตามหลักเกณฑ์นี้

3.8 ความว่องไวในการตอบคำถาม ผู้บอกภาษาคำควรเป็นผู้ที่สามารถตอบคำถามต่าง ๆ ได้คล่องแคล่ว เพื่อที่จะได้ประหยัดเวลาในการเก็บข้อมูล แต่การเลือกผู้บอกภาษาคำในบางครั้งไม่สามารถยึดตามหลักเกณฑ์นี้ได้ ผลกระทบคือผู้เก็บข้อมูลจะต้องใช้ความพยายามมากเป็นพิเศษในการสัมภาษณ์และเวลาที่ใช้จะนานกว่าธรรมดา

หลักเกณฑ์ในการคัดเลือกผู้บอกภาษาคำที่ได้อ้างถึงข้างบน มุ่งไปที่การศึกษาภาษาไทยถิ่นในลักษณะที่ผู้วิจัยเดินทางไปเก็บข้อมูลด้วยตนเอง สำหรับการศึกษาประเภทที่ใช้วิธีเก็บข้อมูลด้วยการส่งแบบสอบถามทางไปรษณีย์ ผู้ที่จะตอบแบบสอบถามได้ต้องเป็นผู้ที่อ่านออกเขียนได้ เท่าที่ผ่านมามีผู้ใช้วิธีเลือกผู้ตอบแบบสอบถาม 2 วิธีคือ

ก. เลือกผู้ใหญ่บ้านหรือครูใหญ่ของโรงเรียนประจำหมู่บ้านเป็นผู้ตอบแบบสอบถาม เพราะบุคคลเหล่านี้มีความคุ้นเคยกับประชาชนในหมู่บ้านดี

ข. ส่งแบบสอบถามไปที่ผู้ใหญ่บ้านหรือครูใหญ่ของโรงเรียนประจำหมู่บ้าน และขอให้ผู้นั้นจัดหาผู้ตอบแบบสอบถามที่มีคุณสมบัติตามหลักเกณฑ์ที่ผู้วิจัยกำหนดไปให้

วิธีการทั้งสองนี้ได้มีผู้เคยใช้ในการศึกษาแล้วและได้ผลเป็นที่น่าพอใจ (สมทรง บุรุษพัฒน์ 2524, วันหนึ่ง พันธชาติ 2526, วารี วิสกุล 2526) อนึ่ง ในการเก็บข้อมูลทางไปรษณีย์ ผู้ศึกษาควรระบุให้ชัดเจนในตอนต้นของแบบสอบถามว่า ภาษาที่ตนต้องการทราบนั้นเป็นภาษาที่ใครใช้ เช่น ผู้ตอบแบบสอบถาม คนในครอบครัว คนส่วนใหญ่ในหมู่บ้าน เป็นต้น และเป็นภาษาที่ใช้ในสถานการณ์อย่างไร เช่น ใน ชีวิตประจำวัน เป็นต้น

4. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา ในที่นี้เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา หมายถึงรายการคำที่ผู้ศึกษาจะถามจากผู้บอกภาษา การเตรียมรายการคำเป็น เรื่องที่สำคัญที่สุดเรื่องหนึ่งในการศึกษาภาษาไทยถิ่นในเชิงเปรียบเทียบ ถ้ารายการ คำไม่ดี ผลที่ออกมาย่อมไม่ดีตามไปด้วย ก่อนเริ่มการเก็บข้อมูลการเตรียมรายการคำ ควรเสร็จสมบูรณ์แล้ว ถ้าเป็นไปได้ไม่ควรมีการเปลี่ยนแปลงคำในรายการคำระหว่าง การเก็บข้อมูล การที่จะทำเช่นนี้ได้จำเป็นต้องมีโครงการนำร่องเพื่อทดสอบรายการ คำให้แน่ใจว่าจะใช้ได้ก็ก่อนที่จะออกเก็บข้อมูล การทำโครงการนำร่องนี้จะกล่าวถึง ในภายหลัง

การสร้างรายการคำเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการศึกษาเปรียบเทียบภาษา ไทยถิ่น มีสิ่งที่ต้องพิจารณาคือ เนื้อหาทางภาษาที่จะศึกษา และวิธีการเก็บข้อมูล ใน ที่นี้จะกล่าวถึงการสร้างรายการคำเพื่อศึกษาคำนระบบเสียง แยกออกจากการสร้าง รายการคำเพื่อศึกษาคำนคำศัพท์ เพราะหลักเกณฑ์ที่ใช้เลือกคำแตกต่างกัน

4.1 การสร้างรายการคำเพื่อศึกษาเปรียบเทียบภาษาไทยถิ่นใน
คำระบบเสียง ดังที่ได้กล่าวแล้วว่าการศึกษาระบบเสียง อาจศึกษาทั้งระบบ คือ พยัญชนะ สระ และวรรณยุกต์ หรือเลือกศึกษาเฉพาะเรื่องก็ได้ เนื่องจากภาษาไทยถิ่น มีความแตกต่างกันมากในเรื่องวรรณยุกต์ การศึกษาเกี่ยวกับระบบเสียงทุก ๆ ครั้ง จึงมีการศึกษาเปรียบเทียบวรรณยุกต์ด้วย นักภาษาศาสตร์ผู้หนึ่งคือ วิลเลียม เจ.

เก็ดนี ได้เสนอแนะวิธีการสำหรับศึกษาวรรณยุกต์ในภาษาไทยถิ่นไว้ (Gedney 1973) ซึ่งเป็นวิธีที่ใช้สะดวกและรวดเร็ว รายการคำที่ใช้ประกอบด้วยคำประมาณ 60 คำ (รายละเอียดเกี่ยวกับเรื่องนี้ ดู ม.ร.ว. ถัดมา ถึงศกัณธ์ 2525 หน้า 397 - 399)

ถ้าต้องการศึกษาระบบเสียงทั้งระบบ นอกจากรายการคำที่ใช้ศึกษาวรรณยุกต์ที่กล่าวถึงข้างบนแล้ว ยังต้องมีรายการคำเพื่อศึกษาพยัญชนะต้น พยัญชนะท้าย สระเดี่ยวและสระเลื่อนอีกด้วย ในรายการคำควรมีคำคู่เทียบเสียง (minimal pairs) และคำชุดเทียบเสียง (minimal sets) รวมอยู่ด้วย เพื่อตรวจสอบว่าในภาษาถิ่นที่ศึกษามีหน่วยเสียงอะไรบ้าง นอกจากนี้ถ้าผู้ศึกษาต้องการวิเคราะห์สัทลักษณะของหน่วยเสียงแต่ละหน่วยด้วย คำที่เลือกก็ควรมีหน่วยเสียงเหล่านี้ในบริบทต่าง ๆ กัน เช่น พยัญชนะต้นหน่วยเสียงหนึ่งปรากฏกับสระหน้า สระหลัง สระสูงและสระต่ำ เป็นต้น ในการศึกษาแบบนี้รายการคำที่ใช้จึงจำเป็นต้องมีคำเป็นจำนวนมาก (ดู Tingsabadh 1980 pp. 45 - 62)

ในการสร้างรายการคำเพื่อศึกษาระบบเสียงของภาษาไทยถิ่น ผู้ศึกษาควรสำรวจข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับระบบเสียงของภาษาไทยถิ่นอื่น ๆ ที่มีลักษณะใกล้เคียงกับภาษาที่ต้องการศึกษาอย่างละเอียดถี่ถ้วน เพื่อให้ได้ความรู้ว่าภาษาที่ต้องการศึกษานั้นจะมีหน่วยเสียงอะไรบ้าง จะได้เตรียมรายการคำโดยไม่มีข้อผิดพลาด

การเลือกคำเพื่อใช้ในรายการคำที่จะเก็บข้อมูลทางคำเสียง มีข้อจำกัดพิเศษอยู่ข้อหนึ่งคือ คำที่คัดเลือกมาควรเป็นคำที่ผู้บอกภาษารู้จักดี เนื่องจากในการเก็บข้อมูลทางคำเสียง ผู้เก็บข้อมูลต้องไม่ใช้วิธีออกเสียงคำแล้วให้ผู้บอกภาษาพูดตามโดยเด็ดขาด เพราะจะทำให้ภาษาของผู้บอกภาษาได้รับอิทธิพลจากภาษาของผู้เก็บข้อมูล และทำให้ได้ข้อมูลที่คลาดเคลื่อนจากที่เป็นจริง

วิธีที่ให้ผู้บอกภาษาอ่านรายการคำที่เตรียมไว้ก็ไม่ควรใช้เช่นเดียวกัน เพราะภาษาที่ใช้ในการเรียนการสอนในโรงเรียนได้แก่ภาษาไทยมาตรฐาน ภาษา

ที่ผู้ออกภาษาใช้ในการอ่านจึงมักจะไม่ใช่ภาษาที่ผู้ออกภาษาพูดตามธรรมดา

วิธีการที่ควรใช้ในการเก็บข้อมูลทางคำเสียงคือการให้รูปหรือของจริง แล้วถามปัญหาว่า นี่อะไร? หรือให้คำจำกัดความของคำ และถามว่าคำ ๆ นั้นคืออะไร เช่น แม่ของพ่อเรียกว่าอะไร? เป็นต้น หรือใช้คำถามว่า เช่น ถ้ามีคบบอกมีน้ำสีแดงที่ไหลออกมาเรียกว่าอะไร? เป็นต้น การที่จะใช้วิธีตามเหล่านี้ได้ คำที่ใช้จะต้องเป็นคำง่าย ๆ ที่คนทั้งหลายรู้จักกันดี ซึ่งทำให้การเลือกคำสำหรับใช้ในรายการคำเพื่อเก็บข้อมูลทางคำเสียงมีความยากลำบากพอสมควร (ดูวิธีตั้งคำถามใน Tingsabadh 1980 pp. 336 - 390)

4.2 การสร้างรายการคำเพื่อศึกษาเปรียบเทียบภาษาไทยถิ่น
ในคำคำศัพท์ ในการศึกษาเปรียบเทียบภาษาไทยถิ่นในคำคำศัพท์ การเตรียมรายการคำเป็นเรื่องสำคัญมากเช่นเดียวกัน หากการศึกษามีจุดมุ่งหมายที่จะดูการแปรของภาษาไทยถิ่นที่พูดกันในบริเวณหนึ่ง โดยไม่สนใจที่จะหาแนวแบ่งเขตภาษารายการคำที่ใช้อาจประกอบด้วยคำอะไรก็ได้ หากจุดเก็บข้อมูลมีเพียงไม่กี่จุด หน่วยย่อย¹ ที่เลือกศึกษาอาจมีมากกว่าสองพันหน่วยย่อยก็ได้ แต่ถ้ามีจุดเก็บข้อมูลจำนวนมากก็จำเป็นต้องลดจำนวนหน่วยย่อยลง โดยอาจเลือกหน่วยย่อยที่มีความหมายใกล้เคียงกัน เช่น เครือญาติ นก แมลง เป็นต้น การเลือกหน่วยย่อยตามประเภทของความหมายนี้อาจได้ผลของการศึกษาที่แสดงว่าไม่มีการแปรของศัพท์ในบริเวณที่ศึกษาก็ได้

ผลแบบนี้ให้ความรู้เกี่ยวกับภาษาไทยถิ่นเท่า ๆ กันกับผลที่แสดงว่ามีการแปรของศัพท์ แต่ถ้าหากผู้ศึกษาต้องการให้ได้ผลที่แสดงการแปรของการใช้ศัพท์ ผู้ศึกษาก็ควรทำโครงการนำร่องเสียก่อน โดยเลือกผู้ออกภาษาจากบริเวณที่จะศึกษจำนวนหนึ่งไม่มากนัก แล้วทดลองถามคำศัพท์จากคนเหล่านี้เพื่อหาว่ามีการใช้คำศัพท์อะไรแตกต่างกันบ้าง ทั้งนี้อาจใช้พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน หรือพจนานุกรมภาษาไทยถิ่นต่าง ๆ เป็นหลัก (ดูบรรณานุกรม) เมื่อได้หน่วยย่อย

จำนวนที่ต้องการแล้ว จึงนำไปเก็บข้อมูลในการศึกษาโครงการใหญ่ต่อไป

หากการศึกษาภาษาไทยถิ่นในคำศัพท์ มีจุดมุ่งหมายที่จะหาแนวแบ่งเขตภาษา การเตรียมรายการคำต้องพินิจพิเคราะห์มากกว่าที่กล่าวมาแล้ว สมมติว่าต้องการหาแนวแบ่งเขตภาษาระหว่างภาษาไทยถิ่น ก. กับภาษาไทยถิ่น ข. รายการคำที่ใช้จะต้องประกอบด้วยหน่วยย่อย ที่ภาษา ก. ใช้ศัพท์ ๆ หนึ่ง และภาษา ข. ใช้ศัพท์อีกศัพท์หนึ่ง นอกจากนี้ศัพท์แต่ละศัพท์ควรเป็นศัพท์สามัญของแต่ละภาษา กล่าวคือเป็นศัพท์ที่ใช้ทั่วไปในภาษาไทยถิ่นนั้น ๆ ไม่ใช่เป็นศัพท์ที่ใช้เฉพาะในบางบริเวณเท่านั้น (ดู วรรณพร ทองมาก 2526 หน้า 39 - 64) ในการหาแนวแบ่งเขตภาษาระหว่างภาษาไทยถิ่นที่มีการใช้ศัพท์คล้ายคลึงกันมาก เช่น ภาษาไทยถิ่นเหนือและภาษาไทยถิ่นอีสาน ผู้ศึกษาต้องเพิ่มความระมัดระวังในการสร้างรายการคำมากขึ้นเป็นพิเศษ

ในการศึกษาประเภทที่ต้องการหาแนวแบ่งเขตภาษานี้ การทำโครงการนำร่องก่อนโครงการใหญ่มีความสำคัญอย่างมาก ผู้ศึกษาควรเลือกยืมออกภาษาที่พูดภาษาไทยถิ่นแต่ละภาษาจากหลาย ๆ บริเวณ แล้วใช้คำในพจนานุกรมเป็นหลักตามที่ได้กล่าวมาแล้วหาหน่วยย่อยที่มีคุณสมบัติที่ต้องการ จำนวนหน่วยย่อยที่ใช้ไม่จำเป็นต้องมากนัก หากหาหน่วยย่อยที่จำแนกภาษาไทยถิ่นได้ก็จริง ๆ ได้เพียง 10 - 20 หน่วยย่อยก็จัดเป็นเครื่องมือในการศึกษาที่เหมาะสมแล้ว

หน่วยย่อยที่เลือกมาใช้เป็นเครื่องมือในการศึกษา ควรเป็นหน่วยย่อยที่คนทั่วไปรู้จักกันดี ถ้าการเก็บข้อมูลใช้วิธีส่งแบบสอบถามทางไปรษณีย์ หน่วยย่อยที่เลือกใช้ของสามารถอธิบายให้เข้าใจได้ด้วยตัวอักษร แต่เรื่องนี้ไม่สำคัญมากนัก เพราะเท่าที่ผ่านมามีผู้ศึกษาได้ใช้วิธีให้หน่วยย่อยเป็นภาษาไทยมาตรฐาน แล้วมีคำเป็นภาษาไทยถิ่นให้ผู้ตอบแบบสอบถามเลือก ตัวอย่างเช่น

“พูด” ในภาษาของท่านเรียกว่า

ก. อู๋ ข. แลง ค. เว้า

(ดู จรรยา บุญพันธ์ และ วันทนี พันธ์ชาติ 2526, วาริ วิสฤต 2526, วันทนี พันธ์ชาติ 2526) ในบางกรณีอาจมีรูปภาพประกอบให้ด้วย การถามด้วยวิธีนี้ได้ผลเป็นที่น่าพอใจ ถ้าการเก็บข้อมูลเป็นแบบออกเก็บข้อมูลด้วยตนเอง ผู้เก็บข้อมูลสามารถใช้รูปภาพและของจริงในการถามได้ด้วย อย่างไรก็ตามวิธีนี้ หน่วยย่อยที่เลือกใช้ก็ควรเป็นหน่วยย่อยที่ทุกคนรู้จักดีเช่นเดียวกัน เพื่อความสะดวกในการถามซึ่งจะช่วยประหยัดเวลาในการเก็บข้อมูลได้มาก

เมื่อผู้ศึกษาได้เตรียมรายชื่อของหมู่บ้านที่จะใช้เป็นจุดเก็บข้อมูล กำหนดคุณสมบัติของผู้บอกภาษา และสร้างเครื่องมือที่จะใช้ในการศึกษาซึ่งได้ผ่านการทดสอบในโครงการนำร่องมาแล้ว ผู้ศึกษาก็สามารถดำเนินการขั้นตอนต่อไปได้ นั่นคือ การเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และการสรุปผลการศึกษา ถ้าผู้ศึกษาได้ให้เวลากับการเตรียมการในเรื่องต่าง ๆ ที่เขียนไว้ในที่นี้ การศึกษานั้นก็มีโอกาสที่จะให้ผลซึ่งผู้ศึกษาพอใจและเป็นประโยชน์แก่ผู้สนใจศึกษารายละเอียดต่อไป

เชิงอรรถ

¹หน่วยอรรถ คือ หน่วยของความหมาย แต่ละหน่วยอรรถอาจแทนด้วยศัพท์จำนวน 1 ศัพท์ หรือมากกว่าก็ได้ (วรรณพร ทองมาก 2526).

บรรณานุกรม

- กัลยา ทิงศภิตย์, ม.ร.ว. "หน่วยที่ 15 ภาษาและภาษาย่อยในประเทศไทย" ใน เอกสารการสอนชุดวิชาภาษาไทย 3 หน่วยที่ 7 - 15 สาขา ศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช 2525.
- เกศมณี เทพวัลย์ "แนวแบ่งเขตภาษาไทยถิ่นกลางกับภาษาไทยถิ่นใต้ : การ ศึกษาโดยใช้วรรณยุกต์เป็นเกณฑ์" วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2526.
- จริยา สมนึก "ระบบเสียงภาษาถิ่นย่อยของจังหวัดนครศรีธรรมราช" วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2525.
- จรรยา บุญพันธ์, เพ็ญพร คันธนานันท์, วันทนี พันชาติ, วารี วิสกุล, วิสุทธิ์ระ เนียมนาค, อภิรดี อุดมมณีสุวัฒน์ พจนานุกรมภาษาไทยกรุงเทพฯ-ไทยเชียงใหม่ ภาควิชาภาษาศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2524.
- จรรยา บุญพันธ์ และวันทนี พันชาติ "การศึกษาการกระจายของคำศัพท์ในประเทศไทย : โครงการทดลอง"
- จำลอง คำบุญชู "ภาษาถิ่นย่อยของคำเมืองในจังหวัดลำปาง : การศึกษาศัพท์" วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (กำลังดำเนินการศึกษา).
- เจริญขวัญ ธรรมประคิษฐ์ "การใช้ลักษณะทางสัทศาสตร์ของสระสูงในการแบ่งเขตภาษาถิ่นในจังหวัดตรัง กระบี่ พังงา และภูเก็ต" วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2524.

ธรรมราชานุวัตร, พระ หลักภาษาไทยพายัพ พระนคร : ราชบัณฑิตยสถาน
2502.

ธีระพันธ์ อ. ทองคำ และคณะ เสียงและระบบเสียงในภาษาไทยถิ่นใต้จังหวัด
สุราษฎร์ธานี 16 อำเภอ โครงการวิจัยภาษาไทยและภาษาพื้นเมือง
ถิ่นต่าง ๆ สถาบันภาษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2521.

ประภาพรพรณ เสือต้นติกุล "การศึกษาภาษาไทยถิ่นใต้จังหวัดสุราษฎร์ธานี
นครศรีธรรมราช และสงขลา ในเรื่องศัพท์" วิทยานิพนธ์ปริญญา-
มหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
(กำลังดำเนินการศึกษา).

ราชบัณฑิตยสถาน พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน กรุงเทพฯ : สำนักนายก-
รัฐมนตรี 2525.

ลอว์ตัน รัตนกลิณ ณ ภูเก็ต "วรรณยุกต์ของภาษาไทยถิ่นจังหวัดราชบุรี"
วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2526.

วรรณพร ทองมาก "แนวแบ่งเขตภาษาไทยถิ่นกลางกับภาษาไทยถิ่นใต้ โดย
ใช้ศัพท์เป็นเกณฑ์" วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชาภาษา-
ศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2526.

วันทนี พันธชาติ "ภาษาถิ่นย่อยของคำเมือง : การศึกษาศัพท์" วิทยานิพนธ์
ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์-
มหาวิทยาลัย 2526.

วารี วิสกุล "ภูมิศาสตร์ภาษาจังหวัดสุโขทัย : การศึกษาโดยใช้ศัพท์" วิทยา-
นิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลง-
กรณ์มหาวิทยาลัย 2526.

วิจิตร ภาณุพงศ์ "โครงการวิจัยภูมิศาสตร์คำศัพท์ภาษาถิ่นโคราช : โครงการ
ทดลอง" (กำลังดำเนินการศึกษา).

วีรวงศ์, สมเด็จพระมหา (ศิสุสมหาเถระ) พจนานุกรมภาคอีสาน-ภาคกลาง
กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช 2515.

สมทรง บุรุษพัฒน์ การศึกษาการกระจายของคำศัพท์ในจังหวัดพิษณุโลก สถาบัน
วิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล 2524.

สมพงศ์ วิทย์ศักดิ์พันธ์ "การศึกษาภาษาถิ่นย่อยของจังหวัดระยอง" วิทยานิพนธ์
ปริญญาโทบัณฑิต ภาควิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์-
มหาวิทยาลัย 2522.

สุทธิวงศ์ พงษ์ไพบูลย์ พจนานุกรมภาษาไทยถิ่นใต้ สถาบันทักษิณคดีศึกษา
2525

Gedney, William J. "A Checklist for Determining Tones in
Tai Dialects" in Studies in Linguistics in Honor
of George L. Trager The Hague : Mouton, 1973.

Pudhitanakul, Wanna "A Tonal Comparison of Dialects in
Nakhon Ratchasima Province Thailand" M. Phil.
thesis, University of London, 1979.

Tingsabadh, Kalaya "A Phonological Study of the Thai
Language of Suphanburi Province" Ph.D. Thesis,
University of London, 1980.

การศึกษาการกระจายของศัพท์ในภาษาไทย : โครงการทดลอง

จรูญ บุญพันธ์

วันทปีย์ พันธชาติ

1. คำนำ

การศึกษาภาษาไทยถิ่นของประเทศไทย ส่วนใหญ่เป็นการศึกษาภาษาถิ่นใดถิ่นหนึ่งเท่านั้นโดยใช้วิธีศึกษาเชิงบรรยายหรือเชิงเปรียบเทียบ และเท่าที่ผ่านมาเป็นการศึกษาเรื่องระบบเสียงของภาษาไทยถิ่นเป็นส่วนใหญ่ ผู้วิจัยเห็นว่าการศึกษาศัพท์ทั่วประเทศยังไม่มีผู้ใดศึกษาไว้ ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาศัพท์ของภาษาไทยถิ่นทุกถิ่น โดยใช้วิธีการทางภูมิศาสตร์ภาษาเพื่อการศึกษาการกระจายของศัพท์ในถิ่นต่าง ๆ ว่าหน่วยย่อย¹ แต่ละหน่วยย่อยจะมีการกระจายของศัพท์เป็นอย่างไร และมีความสัมพันธ์กันระหว่างศัพท์แต่ละถิ่นเช่นไร ซึ่งการแบ่งถิ่นได้แบ่งตามเขตการปกครอง² ออกเป็น 4 ภาคคือ ภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคใต้ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

2. การกำหนดจุดเก็บข้อมูล

ผู้วิจัยกำหนดบริเวณที่ทำการศึกษาทั่วทั้ง 4 ภาค และคัดเลือกจุดที่ศึกษาเพื่อให้ครอบคลุมพื้นที่ทั่วประเทศ โดยใช้แผนที่มาตราส่วน 1 : 2000000 เป็นหลัก แบ่งพื้นที่ทั้งหมดเป็นพื้นที่ย่อยเท่า ๆ กันตามกริด³ ที่ปรากฏในแผนที่ ไร่จำนวน 51 พื้นที่ย่อย แต่ละพื้นที่ย่อยผู้วิจัยลากเส้นแหยงมุมศกกัน และห้วงกลมรัศมี 1 นิ้ว โดยใช้จุดที่เส้นแหยงมุมศกกันเป็นจุดศูนย์กลาง วงกลมนี้คือจุดที่ผู้วิจัยได้คัดเลือกเป็นตัวแทนของบริเวณที่ศึกษา ซึ่งมีระยะห่างเท่า ๆ กันทุกจุด ในแต่ละจุดผู้วิจัยได้คัดเลือกหมู่บ้านที่มีโรงเรียนประชาบาลตั้งอยู่โดยใช้วิธีสุ่มกระจายแบบง่าย ๆ ไว้ 2 หมู่บ้าน รวมทั้งสิ้น 102 หมู่บ้าน ในแต่ละภาคมีหมู่บ้านที่ได้รับการคัดเลือกเป็นจำนวนดังนี้ คือ

ศาสตร์แห่งภาษา 3 (มัย. 26)

- ก. ภาคเหนือ มีหมู่บ้านที่ได้รับการคัดเลือกจำนวน 28 หมู่บ้าน
 ข. ภาคกลาง มีหมู่บ้านที่ได้รับการคัดเลือกจำนวน 36 หมู่บ้าน
 ค. ภาคใต้ มีหมู่บ้านที่ได้รับการคัดเลือกจำนวน 24 หมู่บ้าน
 ง. ภาคตะวันออกเฉยงเหนือ มีหมู่บ้านที่ได้รับการ
 คัดเลือกจำนวน 14 หมู่บ้าน

เนื่องจากการศึกษาคั้งนี้มีขอบเขตเป็นบริเวณกว้าง ผู้วิจัยไม่สามารถ
 เดินทางไปเก็บข้อมูลด้วยตนเองทุกหมู่บ้านได้ จึงได้เลือกใช้การเก็บข้อมูลทาง
 ไปรษณีย์ โดยส่งแบบสอบถามไปยังอาจารย์ใหญ่ของโรงเรียนประจำหมู่บ้าน
 ได้รับแบบสอบถามคืนมาจำนวน 60 ฉบับจาก 102 ฉบับ คิดเป็น 76.74%

3. การกำหนดหน่วยย่อยที่ศึกษา

หน่วยย่อยที่ผู้วิจัยคัดเลือกมาศึกษานี้เป็นหน่วยย่อยที่ใช้พูดในชีวิตประจำวัน
 และเป็นที่ยุ้จักของทุกภาค จากการสอบถามเบื้องต้นกับผู้ออกภาษาของทั้ง 4 ภาค⁴
 ได้หน่วยย่อยที่แน่นอนสายศัพท์มาจำนวนหนึ่ง แต่ผู้วิจัยได้คัดเลือกหน่วยย่อยที่จะ
 นำไปทำแบบสอบถามเพียง 60 หน่วยย่อย เพราะว่าเป็นการศึกษาในระยะเวลาย
 สั้น และเป็นเพียงโครงการทดลองเบื้องต้นประกอบรายวิชา 141-771 สัมมนาภาษา
 ศาสตร์เท่านั้น แลหน่วยย่อย 60 หน่วยนี้ก็สามารถแสดงการกระจายของศัพท์ได้
 เพียงพอที่จะนำไปดูความสัมพันธ์ของศัพท์ที่ใช้ในแต่ละภาค

4. ผู้ตอบแบบสอบถาม

ผู้วิจัยได้คัดเลือกอาจารย์ใหญ่ของโรงเรียนประจำหมู่บ้านเป็นผู้
 ตอบแบบสอบถาม โดยได้ตรวจสอบรายชื่อโรงเรียนจากห้องสถิติ อาคารคุรุสัมนาคาร
 สำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ เหตุที่ผู้วิจัยเลือกอาจารย์ใหญ่เป็นผู้ตอบแบบสอบถาม
 เพราะว่าเป็นผู้ที่ติดต่อกับประชาชนในหมู่บ้านสม่ำเสมอ เป็นผู้มีอาชีพเกี่ยวข้องกับ
 การศึกษา และน่าจะเป็นผู้ที่มีความสามารถสังเกตภาษาที่ใช้ในหมู่บ้านนั้น ๆ นอกจาก

ผู้วิจัยคาดว่าจะได้รับความร่วมมือจากอาจารย์ใหญ่มากกว่าบุคคลอื่นในหมู่บ้านแต่ละแห่ง

5. แบบสอบถาม

การสร้างแบบสอบถามที่ใช้ในการวิจัย ใช้วิธีให้ผู้ตอบเลือกตอบจากตัวเลือกที่ให้ไว้ แต่ถ้าคำตอบที่ให้เลือกนั้นไม่มีอยู่ในหมู่บ้าน ผู้วิจัยได้เว้นที่ว่างให้ผู้ตอบเขียนศัพท์ที่ใช้ลงในที่ว่างนั้น ๆ ⁵

6. วิธีการวิเคราะห์

เมื่อได้แบบสอบถามกลับคืนมาแล้ว ผู้วิจัยได้นำคำตอบที่ได้มาแสดงลงในตารางเพื่อเปรียบเทียบความเหมือนและความต่างของการใช้ศัพท์ ดังตัวอย่างนี้

หน่วยบรรด จุดที่เก็บข้อมูล	1 จบก	2 ปาก	- ...	- ...	60 ...
1.1					
1.2					
2.1					
2.2					

เมื่อพิจารณาตารางดังกล่าวพบว่าในแต่ละภาคมีศัพท์เป็นจำนวนมากที่ใช้สำหรับหน่วยบรรดแต่ละหน่วยบรรด ผู้วิจัยจึงได้แบ่งพิจารณาการใช้ศัพท์ในแต่ละภาคเพื่อหาหน่วยบรรดแต่ละหน่วยใช้ศัพท์ที่ศัพท์ และมีศัพท์ใดเป็นศัพท์สามัญของภาค⁶ หรือไม่ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 1 กัพฑของแคะละหน่วยอรรดและเปอร์เซนต์ของการใช้คัพฑแคะละ
คัพฑในภาคเหนือ⁷

<u>จุมก</u> ⁸	อูคัง 65%	<u>มะเขือพวง</u>	มะแคว้ง (กุดา) 70%
	คัง 15%		มะเขือพวง 10%
	จุมก 20%		บักแคว้ง 15%
<u>ปาก</u>	ปาก 85%	<u>มะระ</u>	หมาแอง 5%
	สับ 15%		มะหอย 70%
<u>ลูกตา</u>	แกนตา 40%		มะเหิก 1%
	หมากตา 5%	<u>พิกทอง</u>	หมาไห้ 10%
	ลูกตา 35%		มะระ 10%
	แกวตา 5%		ผักไช้ 5%
	ตา 10%		ผักแคว 35%
	- 5%		มะน้ำแคว 35%
<u>สะคื้อ</u>	สะคื้อ 65%	<u>ข้าวโพด</u>	หมาพิก 5%
	ชีคื้อ 20%		บักคื้อ 10%
	สายบื้อ-สะคื้อ 5%		พิกทอง 15%
	สายบื้อ 10%		ข้าวสาดี 45%
<u>มะละกอ</u>	มะกวยเตค 65%	<u>จิ้งจก</u>	ข้าวโพด 30%
	มะละกอ 15%		ข้าวบ้าง 20%
	บักสูง 15%		ข้าวโคก 5%
	มะละกอ - มะกวยเตค		จิกกิม 80%
<u>สับปะรด</u>	มะชะหนัก 60%		ชีเกี่ยม 5%
	บักนัค 25%		ตุกเกี่ยม 5%
	สับปะรด 15%		คิงเกี่ยม 5%
			จิ้งจก 5%

<u>ทุกแก</u>	ทุกโก	75%
	ทุกแก	10%
	กัณโก	5%
	กัณแก	10%
<u>จรเข้</u>	จ๊กเข้	70%
	จรเข้	10%
	ตะเข้	10%
	แซ	5%
	กิ้งเข้	5%
<u>คางคก</u>	คางคก	50%
	คัณคาก	15%
	คางคก	30%
	ตะปาค	5%
<u>ปลาช่อน</u>	ปลาหลิ้ม	65%
	ปลาช่อน	10%
	ปากอะคอ	25%
	ก้อ-ชอลอ	
<u>คางคาว</u>	บั้ง	20%
	คางคาว	35%
	คุงคาว	25%
	เกี้ย-เจี้ย	20%
<u>ภูเข</u>	คอย	75%
	ภูเข	20%
	เข	5%

<u>น้ำคาง</u>	เหมย	75%
	น้ำคาง	15%
	หมอก	10%
<u>กระต่าย</u>	แมว	50%
	งอง	20%
	กระต่าย	30%
<u>ผาหม</u>	ผาคาว	45%
	ผาหม	45%
	ผานวม	5%
<u>เข้ซัค</u>	สายฮ้าง	35%
	สายฮัค	20%
	สายเอว	5%
	คาย	5%
	ตะขาบ	5%
	เข้ซัค	25%
	สายแหว-ปอบแหว	
<u>กางเกง</u>	เตง	50%
	โซ่ง	15%
	กางเกง-ดุงเกง	30%
	โกน	5%
<u>กระตุม</u>	มะทอม	55%
	กระตุม	35%
	ลูกตุม	5%
	บักตุม	5%

<u>รม</u>	จ้อง 70%	<u>กา</u>	พ่อย 25%
	คัม 10%		กา 5%
	รม 15%		กา-พอกแก 10%
	อม 5%		พอลวง 25%
<u>ทะกรว</u>	ชา - กะชา 70%		พอลา 20%
	กระชา 5%		พอลา 10%
	ทะกรว 20%		พอลอน 5%
	กะชา 15%	<u>ยาย</u>	แม้อย 25%
<u>กรรไกร</u>	มีคยัม 80%		ยาย 5%
	มีคเจือ 5%		ยาย-แมแก 15%
	กรรไกร 10%		แมลวง 25%
	มีคกัก 5%		แมลา 20%
<u>จอบ</u>	ชอบก 75%		แมโรน 5%
	กะจก 5%		แมลา 10%
	บักจก 5%	<u>พรงนี้</u>	วันณก 75%
	จอบ 15%		มื่ออื่น 15%
<u>กะลา</u>	กะล้ง 75%		มื่อหน้า 5%
	กะโป 15%		พรงนี้ 5%
	กะลา 10%	<u>มะรึน</u>	วันอ้อ 70%
<u>เณร</u>	พระนอย 70%		มื่ออ้อ 15%
	จัว 10%		มื่ออื่น 5%
	เณร 20%		วันรึน 5%
			มะรึน 5%

พุก ๖
 ๖ ๗๐%
 ๖ ๑๕%
 ๖ ๑๐%
 ๖ ๕%

นันทา ๖
 ๖ ๗๐%
 ๖ ๕%
 ๖ ๑๐%
 ๖ ๑๕%

ทำงาน ๖
 ๖ ๗๐%
 ๖ ๑๕%
 ๖ ๕%
 ๖ ๑๐%

โกน ๖
 ๖ ๗๐%
 ๖ ๒๐%
 ๖ ๑๐%

น้ำ ๖
 ๖ ๕๕%
 ๖ ๕%
 ๖ ๕%
 ๖ ๑๕%
 ๖ ๕%
 ๖ ๑๕%

อรอย ๖
 ๖ ๗๐%
 ๖ ๒๐%
 ๖ ๑๐%

กล้วย ๖
 ๖ ๗๐%
 ๖ ๑๕%
 ๖ ๑๕%

ปรอย ๖
 ๖ ๕๕%
 ๖ ๕%
 ๖ ๕%
 ๖ ๑๕%
 ๖ ๕%
 ๖ ๑๐%

โกน ๖
 ๖ ๗๐%
 ๖ ๕%
 ๖ ๑๐%
 ๖ ๑๕%

ละเมอ ๖
 ๖ ๗๐%
 ๖ ๕%
 ๖ ๑๕%
 ๖ ๕%
 ๖ ๕%
 ๖ ๕%

คลุมโปง ๖
 ๖ ๖๕%
 ๖ ๑๐%
 ๖ ๒๕%
 ๖ ๔๕%
 ๖ ๒๕%
 ๖ ๑๕%
 ๖ ๑๐%

ใบ ๖
 ๖ ๒๕%
 ๖ ๑๕%
 ๖ ๑๐%

หวง หวง 95%
 กี้ก 5%

ลวง จก 90%
 ลวง 10%

ยุงขาว หลงขาว 55%
 เล้า 20%
 ยุงขาว 10%
 เรือนขาว-เงีย 5%
 กุขาว 10%

คิกถึง กี้กเต็ม 70%
 คิกถึง 10%
 คิกชอก 15%
 - 5%

เวียนหัว เม้าหัว 85%
 เวียนหัว 5%
 หัวดาละบาค 5%
 มินหัว 5%

ปนหยก เอื้อน 85%
 เซ้า 10%
 หยก 5%

รืบ ฟัง 70%
 รืบ 10%
 ฟ้าว 20%

กอไฟ คังไฟ 85%
 สุมไฟ 5%
 กอไฟ 5%
 คิกไฟ 5%

โกว กอย 30%
 กวย 50%
 โกว 15%
 - 5%

กู ผอ 70%
 เบ็ง 20%
 กู 10%

โกรช โชค 60%
 เคี้ยค 20%
 เกี้ยค 10%
 โกรช 10%

หมาก สวก 75%
 กู 15%
 สาย 10%

ขาวเข้า ขาวงาย 80%
 ขาวเข้า 15%
 ขาวเข้า 5%

ชาก ปุค 70%
 ชาก 20%
 ชีก 5% แหก 57%

ตารางที่ 2 แสดงศัพท์ของแต่ละหน่วยอรรถและเปอร์เซ็นต์ของการใช้
ศัพท์ในภาคกลาง⁹

<u>จุมก</u>	จุมก 75%	<u>จั้งจก</u>	จั้งจก 75%
	กั้ง 12%		จี้เกี่ยม 12%
	อูกั้ง 12%		จิเจี่ยม 12%
<u>ปาก</u>	ปาก 93%	<u>ตักแก</u>	ตักแก 75%
	สีสม 6%		กั้มแก 25%
<u>ลูกตา</u>	ลูกตา 87%	<u>จระเข</u>	จระเข 75%
	แกวตา 6%		แซ 25%
	หน่วยตา 6%	<u>คางคก</u>	คางคก 75%
<u>สะกือ</u>	สะกือ 68%		กั้มคาก 25%
	สายกือ 6%	<u>ปลาชอน</u>	ปลาชอน 68%
	สะบือ 25%		ปากชอ 31%
<u>มะละกอ</u>	มะละกอ 68%	<u>คางคาว</u>	คางคาว 68%
	บักอุง 31%		คั้มคอ 6%
<u>สับปะรด</u>	สับปะรด 75%		เกีย 18%
	บักนัค 25%		เจีย 6%
<u>มะเขือพวง</u>	มะเขือพวง 75%	<u>ภูเข</u>	เข 31%
	บักแขง 25%		ภูเข 68%
<u>มะระ</u>	มะระ 75%	<u>น้ำคาง</u>	น้ำคาง 81%
	ผักไซ 25%		น้ำหมอก 18%
<u>ผักทอง</u>	ผักทอง 75%	<u>กระต่าย</u>	กระต่าย 100%
	บักอื้อ 25%	<u>ผาผวย</u>	ผาผวย 18%
<u>ข้าวโพด</u>	ข้าวโพด 75%		ผาหม 75%
	ข้าวโคด 25%		ผานวม 6%

<u>เข็มขัด</u>	เข็มขัด 81%
	เข็มศอก 18%
<u>กางเกง</u>	กางเกง 81%
	โถงเกง 12%
	โถง 6%
<u>กระดุม</u>	กระดุม 100%
<u>ร่ม</u>	ร่ม 69%
	ร่ม 12%
<u>ตะกร้า</u>	ตะกร้า 31%
	ตะกร้า 68%
<u>กรรไกร</u>	กรรไกร 75%
	ตะไกร 6%
	กะไท 6%
	ตะแถ 6%
	ไม้ค้ำค 6%
<u>จอบ</u>	จอบ 87%
	จก 12%
<u>กะลา</u>	กะลา 93%
	กะโป้ 6%
<u>เพชร</u>	เพชร 100%
<u>ทาก</u>	พอกแถ 6%
	พอกคอก 25%
	ทาก 56%
	พอกเฒ่า 6%

<u>ยาย</u>	แม่แถ 6%
	แม่คอก 18%
	ยาย 62%
	แม่แถ/ยาย 6%
	แม่เฒ่า 6%
<u>พรงนี้</u>	พรงนี้ 68%
	มืออื่น 31%
<u>มะรึน</u>	มะรึน 68%
	มือลือ 31%
<u>พุด</u>	พุด 62%
	เวา 37%
<u>เคิน</u>	เคิน 68%
	คาง 31%
<u>นินทา</u>	นินทา 75%
	เว้าพิน 25%
<u>ทำงาน</u>	ทำงาน 62%
	เอ็ดเวียก 37%
<u>โกหก</u>	โกหก 68%
	ค้ำ 25%
<u>น้ำหนก</u>	หนก 75%
	เอีย 25%
<u>อรอย</u>	อรอย 62%
	แธบ 37%

กั้ว กั้ว 62%
 ฦาน 31%
 กั๊ง 6%

ปรอย ๆ ปรอย ๆ 68%
 ลิน 25%
 ลงเม็ค 6%

โกน โกน 93%
 แถ 6%

ละเมอ ละเมอ 100%

คลุมโปง คลุมโปง 100%

ใบ ใบ 81%
 กีก 16%

หวง หวง 93%
 หวังเหว็ด 6%

จก จก 37%
 ดวาง 62%

ยุ่ง - ฦาง 6%
 ยุง 68%
 เล้า 25%

คิกกิ้ง คิกกิ้ง 62%
 คิกฮอก 37%

วิ่งเวียน วิ่งเวียน 12%
 เวียนหัว 62%
 มินหัว 18%

ผนหยุก หยุก 56%
 แล่ง 18%
 เอื้อน 25%

รีบ รีบ 62%
 ฟ้าว 37%

ชาก ชาก 93%
 แหก 6%

ก้อไฟ คิคไฟ 18%
 ก้อไฟ 50%
 คังไฟ 25%

ไกร ไกร 68%
 กวย 31%

กู กู 62%
 เป็ง 37%

โกรธ โกรธ 62%
 เคียก 37%

กู กู 62%
 ฮาย 37%

ชาวเขา ชาวเขา 56%
 ชาวเขา 37%
 ชาวเขา-เขา 6%

ตารางที่ 3 แสดงศัพท์ของแต่ละหน่วยบรรณและเปอร์เซ็นต์ของการใช้ศัพท์
ในภาคใต้¹⁰

<u>จุมก</u>	จุมก 22%	<u>มะระ</u>	มะระ 27%
	มูก 77%		ลูกมะ 33%
<u>ปาก</u>	ปาก 100%		ผักไห่ 5%
<u>ลูกตา</u>	ลูกตา 61%		ลูกมะ 16%
	ตา 38%		ลูกมะระ 16%
<u>สะกือ</u>	สะกือ 33%	<u>ผักทอง</u>	ผักทอง 22%
	รูกือ 27%		น้ำเต้า 72%
	กือ 38%		น้ำเต้าเทศ 5%
<u>มะละกอ</u>	มะละกอ 16%	<u>ข้าวโพด</u>	ข้าวโพด 38%
	ลอกกอ 77%		โพด 16%
	แกงคัน 5%		คง 44%
<u>สับปะรด</u>	สับปะรด 33%	<u>จิ้งจก</u>	จิ้งจก 22%
	หยานัก 38%		ตีนจก 22%
	มะละ 22%		จก 5%
<u>มะเขือพวง</u>	มะเขือพวง 11%	<u>กูกแก</u>	กูกแก 85%
	ลูกเขือพวง 32%		กักแก 16%
	ลูกแหวง 22%	<u>จระเข้</u>	จระเข้ 16%
	เขือเทศ 11%		เข้ 85%
	เขือขอย 16%	<u>คางคก</u>	คางคก 61%
	มะเขือขอ 5%		คางคก 44%
		<u>ปลาช่อน</u>	ปลาช่อน 100%
		<u>คางคาว</u>	คางคาว 100%

<u>ภูเขา</u>	ภูเขา 15%	<u>เนิน</u>	เนิน 100%
	เขา 77%	<u>ท</u>	ท 15%
	ควน 5%		พอก 5%
<u>น้ำค้าง</u>	น้ำค้าง 100%		พอเขา 61%
<u>กระถาย</u>	กระถาย 16%		พอก 11%
	เหล็กขุด 83%	<u>ยาย</u>	ยาย 22%
<u>ผ้าหม</u>	ผ้าหม 44%		แมค 5%
	ผ้าโผย 50%		แมเขา 50%
<u>เข็มขัด</u>	เข็มขัด 38%		แมน 11%
	สายเอว 61%		แมก 11%
<u>กางเกง</u>	กางเกง 66%	<u>พรงนี้</u>	พรงนี้ 22%
	กางกิง 33%		คอโพรง 44%
<u>กระดุม</u>	กระดุม 100%		คอเขา 44%
<u>รม</u>	รม 94%	<u>มะรีน</u>	มะรีน 27%
	ดุม 5%		คอชื่อ 77%
<u>ตะกร้า</u>	ตะกร้า 44%	<u>พด</u>	แลง 61%
	ตะ 33%		พด 38%
	แตรง 11%	<u>เคิน</u>	เคิน 100%
	ชา 5%	<u>นินทา</u>	นินทา 88%
<u>กรรไกร</u>	กรรไกร 11%		สินทา 11%
	ไกร ~ ไกร 67%	<u>ทำงาน</u>	ทำงาน 100%
	กะไกร 11%	<u>โกหก</u>	โกหก 16%
<u>จอบ</u>	จอบ 100%		ชี้ทก 16%
<u>กะลา</u>	กะลา 22%		ชี้เทิง 16%
	พรง 77%		

น้ำหก - หก 63%
 - กว่า 11%
 - น้า 5%

อรอย - อรอย 16%
 - หรอย 83%

กลั้ว - กลั้ว 77%
 - ชลาค 22%

ปรอย ๆ - ปรอย ๆ 33%
 - ฝนลงคอก 38%
 - ฝนลงเล็ก 5%
 - ปรอย ๆ 5%
 - ปริณ-โปรย 11%
 - เปรี๊ย 5%

โกน - โกน 100%

ละเมอ - ละเมอ 100%

คลุมโปง - คลุมโปง 55%
 - คลุมหัว 22%
 - คลุมโกร 5%

ไ้ - ไ้ 94%
 - เบย 5%

หวาง - หวาง 66%
 - หวังเหว็ด 38%

ลาง - ลาง 94%
 - คีอก 5%

ยุง - ยุง 16%
 - ไ้ฆาง 5%

โรงขาว - กุกขาว 5%
 - ทองขาว 16%
 - ฉาง 16%
 - เกียนขาว 27%
 - ลอมขาว 11%

คิกถึง - คิกถึง 94%
 - ลำลิก 5%

เวียนหัว - เวียนหัว 83%
 - มิน 11%
 - ปรีอโน้ 5%

ฝนหยก - หยก 27%
 - ฝนแล้ง 72%

รีบ - รีบ 16%
 - แชน 72%

ชาก - ชาก 22%
 - แหก 72%
 - แห 5%

ก่อไฟ - ก่อไฟ 66%
 - คิกไฟ 22%
 - จุกไฟ 5%

ไกว - ไกว 11%
 - เว 83%

กู - กู 16%
 - แล 83%

<u>โกธร</u>	โกธร 61%
	วิป 33%
	คาค 5%
ก	ค 27%
	โก่ง 11%
	ร่าย 11%
	ก้น 50%
<u>ชาวเขา</u>	ชาวเขา 94%
	ชาวเขา 5%

ตารางที่ 4 แสดงศัพท์ของแต่ละหน่วยบรรณและเปอร์เซ็นต์ของการใช้
ศัพท์แต่ละศัพท์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ¹¹ จำนวน 24
หมู่บ้าน

<u>จุมก</u>	จ้ง 60%	<u>สับปะรค</u>	บักนัค 65%
	อูจ้ง 26%		มะชะนัค 8%
	จุมก 22%		หมากนัค 13%
	ทะหมก 4%		สับปะรค 22%
<u>ปาก</u>	ปาก 82%		สับมะรค 4%
	ผีสบ 17%	<u>มะเชื้อฟาง</u>	บักแก้ง 73%
	ปะ 17%		มะเชื้อฟาง 15%
<u>ลูกตา</u>	หน่วยตา 65%		มะเชื้อละคร 4%
	ลูกตา 26%	<u>มะระ</u>	ผักไช้ 61%
	แกนตา 4%		มะระ 43.48%
	ตา 4%		ผักไช้ 4%
<u>สะกือ</u>	สายบือ 74%	<u>ผักทอง</u>	บักอือ 74%
	ชีตะบือ 4%		หมากอือ 5%
	สะกือ 22%		ผักทอง 22%
	สือ 4%		มะอุม 4%
<u>มะละกอ</u>	บักอุง 70%	<u>ข้าวโพด</u>	ข้าวโคด 48%
	หมากกอ 4%		ข้าวโพด 34%
	หมากทุ่ง 13%		บักสาดี 25%
	มะละกอ 17%	<u>จิ้งจก</u>	ชีเกี่ยม 72%
	ละกอ 8%		จิกเจี่ยม 4%
			จิ้งจก 22%

ตักแก ถักแก 82%
 ตักแก 4%
 ตักแก 22%
จวเข เข 69%
 เข 8%
 กะเข 14%
 ชีเข 4%
 จวเข 8%
คางคก คันคาก 78%
 คิงคก 4%
 คางคก 22%
ปลาช่อน ปาคอ 82%
 ปาชอน 22%
คางคาว เกีย 74%
 เจีย 8%
 แคงคาว 4%
 คางคาว 17%
ภูเข ภู 73%
 เข 8%
 ภูเข 17%
 คอย 4%
น้ำคาง น้ำหมอก 70%
 น้ำคาง 34%
กระต่าย กระต่าย 86%
 เหล็กชด 4%
 งอง 8%

ผ้าหม ผ้าหม 65%
 ผานวม 4%
 ผากันหนาว 4%
 ผาผวย 4%
 ผ้าอโป 8%
 แพพ 4%
เข็มขัด สายเอว 30%
 เข็มขัด 60%
 มีคแอ 4%
กางเกง โส้ง 70%
 กางเกง 26%
 ผา 4%
กระคุม กระคุม 65%
 ลูกคุม 8%
 หมากตึง 17%
 กะตึง 4%
 กะคุม 13%
ร่ม คันชู 26%
 จอง 39%
 คันจอง 8%
 ยม 17%
 คันยม 3%
 ร่ม 21%

<u>กะกรำ</u>	กะกรำ 52%
	กะกรำ 26%
	ชำ 13%
	กะชำ 4%
<u>กรรไกร</u>	มีดตัด 60%
	มีดพับ 13%
	กรรไกร 13%
	ตะไกร 8%
	กะไถ 4%
<u>จอบ</u>	บักจอก 82%
	จอบ 25%
<u>กะลา</u>	กะโป้ 78%
	กะลา 22%
	กะโหลก 4%
<u>เขร</u>	จิ้งนอย 65%
	เขร 43%
	นอย 4%
<u>กา</u>	พ้อใหญ่ 47%
	พ้อโชน 4%
	พ้อทุ 8%
	กา 26%
	พ้อเตา 17%
	พ้อจา 4%
	อีท่า 4%

<u>ยาย</u>	แม่ใหญ่ 47%
	แม่โชน 4%
	แม่ทุ 8%
	แม่เตา 17%
	ยาย 27%
	นาย 4%
	อีนาย 4%
	แม่จา 4%
<u>หญิงนี้</u>	มืออื่น 78%
	หญิงนี้ 22%
<u>มะรีน</u>	มืออื่น 78%
	มะรีน 22%
<u>พุด</u>	เวว 78%
	พุด 21%
<u>เคิน</u>	ญ่าง 83%
	เคิน 22%
<u>นินทา</u>	เว้าพิน 78%
	นินทา 17%
	เว้าขวัญ 4%
	ปากปลาแคก 4%
	พุดเคิมกัน 4%
<u>ทำงาน</u>	เอ็ดเวียก 83%
	ทำงาน 21%

<u>โกหก</u>	หัว	83%
	โกหก	17%
	ปก	13%
<u>นก</u>	เอี้ย	70%
	คว่ำ	8%
	หก	17%
<u>อรอย</u>	แรบ	78%
	อรอย	22%
<u>กลัว</u>	ญวน	78%
	กลัว	22%
<u>ปรอย ๆ</u>	ดิน	65%
	ขอย ๆ	13%
	ปรอย	17%
	ซี ๆ	8%
<u>โกนหัว</u>	แถ	74%
	โกน	30%
	ชุก	4%
<u>ละเมอ</u>	ละเมอ	52%
	ฟาง	8%
	คึกเค้อ	8%
	หลงปาก	13%
	หลงเว้า	4%
	นอนเพอ	4%
	นอนม้าง	4%
	ไหล	8%
	เพอ	8%

<u>คลุมโปง</u>	คลุมโปง	69%
	จิ้งหัว	4%
	ปกหัว	8%
	โกนหัว	8%
<u>ไ้</u>	คลุมหัว	8%
	ไ้	86%
<u>ไ้</u>	ไ้	26%
	หวง	21%
<u>หวง</u>	หวง	21%
	เหลือโกน	8%
<u>ลัวง</u>	จก	99%
	ลัวง	8%
<u>บุง</u>	เล้า	78%
	บุง	21%
	ฉาง	8%
<u>คิดถึง</u>	คิดฮอด	82%
	คิดถึง	21%
<u>วิ่งเวียน</u>	มื่นหัว	30%
	เมาหัว	8%
	วิ่งเวียน	17%
	เวียนหัว	21%
	วันหัว	4%
	สาระบาก	8%
	หว้างหัว	8%
	เวียนหน้า	8%

<u>หยก</u>	เขา 56%	<u>ก</u>	ฮาย 73%
	เขื่อน 34%		ค 17%
	หยก 22%		ฮัย 4%
	ญาคก 4%	<u>ขาวเข้</u>	ขาวงาย 60%
<u>รีบ</u>	ฟาง 73%		ขาวเข้ 17%
	รีบ-ฟาง-ฟาง-ฮัย 4%		ขาวงาย-เข้ 4%
	ควนไป 4%		ขาเข้ 17%
<u>ชาก</u>	ชาก 87%		ขาวเข้-ขาวเข้ 4%
	แหก-ชาก-วิน 4%		
	แหก 8%		
<u>กอไฟ</u>	คังไฟ 73%		
	กอไฟ 13%		
	คิกไฟ-คังไฟ-กอไฟ 4%		
<u>ไกว</u>	กวย 73%		
	ไกว 13%		
	แกง 4%		
	หวัด 4%		
	จัน 4%		
<u>กู</u>	เบิง 74%		
	แล-กู-ปิง 4%		
	กู 17%		
<u>โกรช</u>	เคียด 73%		
	โกรช-เคียด 4%		
	เคียด-สุน 4%		

ตารางที่ 5 ตารางแสดงกัณฑ์ของแต่ละหน่วยบรรณซึ่งเป็นกัณฑ์สามัญประจำภาคพร้อมทั้งเปอร์เซ็นต์ของการใช้กำกับ (ช่องที่ไม่มีกัณฑ์แสดงว่าไม่มีกัณฑ์ใดที่มีการใช้ถึง 60% และถือว่าไม่มีกัณฑ์สามัญประจำภาค)

หน่วยบรรณ	เหนือ	อีสาน	กลาง	ใต้
"จุมก"	จุมก 65%	จุมก 60%	จุมก 75%	จุมก 100%
"ปาก"	ปาก 85%	ปาก 86%	ปาก 93%	ปาก 100%
"ลูกตา"		หน่วยตา 65%	ลูกตา 87%	ลูกตา 61%
"สะคื้อ"	สะคื้อ 65%	สายปือ 73%	สะคื้อ 68%	คื้อ 100%
"มะละกอ"	มะก้วยเกศ 60%	บักสูง 82%	มะละกอ 68%	ล่อกอ 77%
"สับประค"	มะขะหนัก 60%	บักนัก 86%	สับประค 75%	ขานัก 61%
"มะเขือพวง"	มะแคว้ง (กุลา) 70%	บักแคว 73%	มะเขือพวง 75%	
"มะระ"	มะหอย 70%	มะระ 60%	มะระ 75%	มะระ 61%
"ผักทอง"		บักอื้อ 73%	ผักทอง 75%	น้ำเต้า 77%
"ข้าวโพด"			ข้าวโพด 75%	
"จิ้งจก"	จิ้งกั้ม 80%	จิ้งกั้ม 73%	จิ้งจก 75%	จิ้งจก 72%
"ตุ๊กแก"	ตุ๊กโต 75%	กั้มแก 82%	ตุ๊กแก 75%	ตุ๊กแก 100%
"จระเข้"	จิ้งเข้ 70%	เข้ 69%	จระเข้ 75%	เข้ 77%
"คางคก"		คั้มคาก 78%	คางคก 75%	คางคก 61%
"ปลาช่อน"	ปลาหิม 65%	ปากอ 82%	ปลาช่อน 68%	ปลาช่อน 100%
"คางคาว"		เกี้ย 73%	คางคาว 68%	คางคาว 100%
"กบเข่า"	คอย 75%	ก 73%	กบเข่า 68%	เข่า 77%
"น้ำคาง"	เหมย 75%	น้ำหมอก 89%	น้ำคาง 81%	น้ำคาง 100%
"กระต่ายขูด"				
"มะพร้าว"		กระต่าย 78%	กระต่าย 100%	เหล็กขูด 83%
"ผาหม"		ผาหม 65%	ผาหม 75%	
"เข็มขัด"		เข็มขัด 60%	เข็มขัด 81%	สายเอว 61%

หน่วยบรรณ	เหนือ	อีสาน	กลาง	ใต้
"กางเกง"		โส่ง 69%	กางเกง 93%	กางเกง 66%
"กระดุม"		กระดุม 73%	กระดุม 100%	กระดุม 100%
"รวม"	จ่อง 70%		รวม 100%	รวม 94%
"ตะกร้า"	ข้า 70%		ตะกร้า 68%	
"กรรไกร"	มีคยั 80%	มีคัก 60%	กรรไกร 75%	ไกร-ไกร 100%
"จอบ"	ขอบก 75%	ปักจก 82%	จอบ 87%	จอบ 100%
"กะลา"	กะล้ง 75%	กะโป้ 78%	กะลา 83%	พกรก 77%
"เพชร"	พระน้อย 70%	จ้วนอย 65%	เพชร 100%	เพชร 100%
"ปลา"				
"ยาย"				
"พรงนี้"	วันนุก 75%	ม้ออื่น 78%	พรงนี้ 68%	
"มะรืน"	วันอ้อ 70%	ม้ออ้อ 78%	มะรืน 68%	กล้อลือ 77%
"พูด"	อู้ 70%	เว้า 78%	พูด 62%	แฉ่ง 61%
"เคิน"		ญ่าง 82%	เคิน 68%	เคิน 100%
"นินทา"	เล่าขวัญ 70%	เว้าพื้น 78%	นินทา 75%	นินทา 100%
"ทำงาน"	เญียะ 70%	เอ็ค 73%	ท่า 62%	ท่า 100%
"โกหก"	ชีจ 70%	ท้าว 73%	โกหก 68%	ชีทก 66%
"(น้ำ) หก"		เอียบ 65%	หก 75%	หก 77%
"อรอย"	ล่ำ 70%	แซบ 78%	อรอย 62%	หรอย 100%
"กลัว"	กัว 70%	ญาน 78%	กลัว 62%	กลัว 77%
"ปรอย ๆ"		ลิน 65%	ปรอย ๆ 68%	
"โกน"	ชุก 70%	แถ 73%	โกน 93%	โกน 100%

หน่วยอรรถ	เหนือ	อีสาน	กลาง	ใต้
"ละเมอ"	กึ่ง 70%		ละเมอ 100%	เมอ 77%
"คลุมโปง"	กุ่มกะดุม 65%	คลุมโปง 69%	คลุมโปง 100%	คลุมโปง 66%
"ใบ"		กีก 73%	ใบ 81%	ใบ 100%
"หวง"	หวง 95%	หวง 91%	หวง 94%	หวง 66%
"ลวง"	จก 90%	จก 99%	ลวง 63%	ลวง 77%
"ยุง"		เล่า 78%	ยุง 68%	
"คิดถึง"	กิตเติ่ง 70%	คึกฮอก 82%	คิดถึง 62%	คิดถึง 94%
"เวียนหัว"	เมหัว 85%		เวียนหัว 62%	เวียนหัว 63%
"ปนหยด"	เอื่อน 85%			แอ้ง 72%
"รีบ"	พ้ง 70%	ฟาว 75%	รีบ 62%	แซบ 72%
"ขาด"	ปุด 70%	ขาด 86%	ขาด 93%	แพก 72%
"ก้อไฟ"	ค้งไฟ 85%	ค้งไฟ 73%		ก้อไฟ 66%
"ไกร"		กวย 73%	ไกร 68%	เง 83%
"คู"	ผอ 70%	เบ็ง 73%	คู 62%	แด 83%
"โกรธ"	โซค 60%	เคียบค 73%	โกรธ 62%	โกรธ 61%
"(หมา) กู"	อีวก 75%	ฮาย 73%	กู 62%	
"ชาวเขา"	ชาวงาย 80%	ชาวงาย 64%	ชาวเขา 62%	ชาวเขา 94%

7. สรุปผลของการกระจายของศัพท์สามัญในพื้นที่ทั่วประเทศ

เมื่อนำตารางศัพท์สามัญประจำภาค (ดูตารางที่ 5 หน้า 47) มาพิจารณาจะพบว่าหน่วยวรรณที่มีศัพท์สามัญประจำภาคครบทั้ง 4 ภาค จำนวน 53 หน่วยวรรณ ผู้วิจัยจึงได้นำหน่วยวรรณ 33 หน่วยวรรณมาเปรียบเทียบการใช้ศัพท์หน่วยวรรณเดียวกัน ทำให้มองเห็นได้ว่ามีหน่วยวรรณอยู่ 4 ลักษณะคือ

1. หน่วยวรรณ 1 ศัพท์ หน่วยวรรณนี้จะมีศัพท์ใช้เพียงศัพท์ตลอดทั่วทั้ง 4 ภาคของประเทศ หน่วยวรรณลักษณะนี้มีปรากฏอยู่ 4 หน่วยวรรณดังตารางข้างล่างนี้

ตารางที่ 6 ศัพท์สามัญที่เป็นหน่วยวรรณหนึ่งศัพท์ในทั้ง 4 ภาค

หน่วยวรรณ	เหนือ	อีสาน	กลาง	ใต้
"ปาก"	ปาก	ปาก	ปาก	ปาก
"สะคื้อ"	สะคื้อ ¹²	สายบือ	สะคื้อ	คื้อ
"จระเข้"	จึกเข้ ¹³	แซ	จระเข้	เข้
"หวง"	หวง	หวง	หวง	หวง

2. หน่วยวรรณ 2 ศัพท์ ซึ่งแบ่งย่อยได้เป็น 2 กลุ่มย่อยดังนี้คือ

2.1 หน่วยวรรณ 2 ศัพท์ที่แยกภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือออกจากภาคกลางและภาคใต้ มีจำนวน 3 หน่วยวรรณดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 7 หน่วยวรรณ 2 ศัพท์ที่แยกภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือออกจากภาคกลางและภาคใต้

หน่วยวรรณ	เหนือ	อีสาน	กลาง	ใต้
"จุมก"	อูคัง ¹⁴	คัง	จุมก	จุมก
"ลวง"	จก	จก	ลวง	ลวง
"ชาวเข้"	ชาววาย	ชาววาย	ชาวเข้	ชาวเข้

2.2 หน่วยวรรต 2 ศัพท์ที่ใช้อยู่ร่วมกันใน 3 ภาคคือ อีสาน กลาง และใต้ และแยกกลุ่มนี้ออกจากภาคเหนือ ดังตารางข้างล่างนี้

หน่วยวรรต	เหนือ	อีสาน	กลาง	ใต้
"มะระ"	มะหอย	มะระ	มะระ	มะระ
"คลุมโปง"	กุ่มกะลุม	คลุมโปง	คลุมโปง	คลุมโปง

2.3 หน่วยวรรต 2 ศัพท์ที่ใช้อยู่ร่วมกันในภาคเหนือ กลาง และใต้ และแยกกลุ่มนี้ออกจากภาคอีสาน ดังตารางข้างล่างนี้

ตารางที่ 9 หน่วยวรรต 2 ศัพท์ที่แยกภาคอีสานออกจากภาคอื่น ๆ

หน่วยวรรต	เหนือ	อีสาน	กลาง	ใต้
"กล้วย"	กัว	กล้วย	กล้วย	กล้วย
"โกธร"	โชค ¹⁵	เคียด	โกธร	โกธร

2.4 หน่วยวรรต 2 ศัพท์ที่ใช้อยู่ร่วมกันในภาคเหนือ อีสาน และใต้ และแยกกลุ่มนี้ออกจากภาคกลาง ดังตารางข้างล่างนี้

ตารางที่ 10 หน่วยวรรต 2 ศัพท์ที่แยกภาคกลางออกจากภาคอื่น ๆ

หน่วยวรรต	เหนือ	อีสาน	กลาง	ใต้
"ส้มปะรด"	มะชะหนัก ¹⁶	บักนัด	ส้มปะรด	ยานัด

3. หน่วยอรรถ 3 ศัพท์ หน่วยอรรถลักษณะนี้จะมีศัพท์ใช้อยู่ 3 ศัพท์ กระจายไปตามภาคต่าง ๆ ดังนี้

3.1 หน่วยอรรถ 3 ศัพท์ที่ใช้ร่วมกันในภาคกลางและใต้ และต่าง ไปจากศัพท์ที่ใช้ในภาคเหนือ และในภาคอีสาน

ตารางที่ 11 หน่วยอรรถ 3 ศัพท์ที่ใช้ในภาคกลางและใต้ร่วมกัน แยกออก จากภาคเหนือและภาคอีสาน

หน่วยอรรถ	เหนือ	อีสาน	กลาง	ใต้
"มะละกอ"	มะกวยเตต	มักสูง	มะละกอ	ลอกอ
"จิ้งจก"	จ๊กกิม	จี้เกยม	จิ้งจก	จิ้งจก
"ตุ๊กแก"	ตักโต	กั๊กแก	ตุ๊กแก	ตุ๊กแก
"ปลาช่อน"	ปลาหลิม	ปากอ	ปลาช่อน	ปลาช่อน
"น้ำคาง"	เหมย	น้ำหมอก	น้ำคาง	น้ำคาง
"กรรไกร"	มีดยับ	มีดกัด	กรรไกร	กรรไกร
"จอม"	ขอบก	บั๊กจก	จอม	จอม
"เงร"	พระนอย	จ้งนอย	เงร	เงร
"ท่า (งาน)"	เจ๊ยะ	เอ็ด	ท่า	ท่า
"โกหก"	ชู้จุ	กัว	โกหก	โกหก
"อรอย"	ล่ำ	แชน	อรอย	อรอย
"โกน"	ชค	แก	โกน	โกน
"คิดถึง"	กิดเค็ง	คิกฮอก	คิดถึง	คิดถึง
"นินทา"	เลาขวัญ	เว้าพัน	นินทา	นินทา

3.2 หน่วยวรรด 3 ศัพท์ที่ใช้ร่วมกันในภาคกลางและภาคอีสาน และ
ต่างไปจากศัพท์ที่ใช้ในภาคเหนือและภาคใต้

ตารางที่ 12 หน่วยวรรด 3 ศัพท์ที่ใช้ในภาคกลางและภาคอีสานร่วมกัน
แยกออกจากภาคเหนือและภาคใต้

หน่วยวรรด	เหนือ	อีสาน	กลาง	ใต้
"ชาก"	ปัก	ชาก	ชาก	แหก
"พรงนี้"	วันฮือ	มือฮือ ¹⁷	มะรีน	ทอฮือ

4. หน่วยวรรด 4 ศัพท์ หน่วยวรรดลักษณะนี้จะมีศัพท์ใช้อยู่ต่างกันไปทั้ง
4 ภาคของประเทศ ในข้อมูลสำรวจมีหน่วยวรรดชนิดนี้ปรากฏอยู่ถึง 5 หน่วยวรรด
ตามตารางข้างล่างนี้

ตารางที่ 13 หน่วยวรรด 4 ศัพท์ที่ใช้ในภาคทั้ง 4 ของประเทศ

หน่วยวรรด	เหนือ	อีสาน	กลาง	ใต้
"ภูเข"	คอย	ภู	ภูเข	เข
"กะลา"	กะล้ง	กะโป	กะลา	พรก
"พค"	อู	เวา	พค	แลง
"รีบ"	หัง	ฟาว	รีบ	แซบ
"ค"	ผอ	เบ็ง	ค	แด

เชิงอรรถ

¹หน่วยอรรถ หมายถึงหน่วยความหมาย แต่ละหน่วยอรรถแทนด้วยศัพท์จำนวน 1 ศัพท์หรือมากกว่า 1 ศัพท์ก็ได้.

²คู่มือแผนที่แสดงการแบ่งจังหวัดตามเขตการปกครองของ 4 ภาคจาก เจอร์รี่ เฌนีย์ และธีระพันธ์ ล.ทองคำ "แผนที่ภาษาประเทศไทย" 1980.

³กริด คือบริเวณที่เกิดขึ้นจากที่เส้นรุ้งและเส้นแวงในแผนที่นั้น ๆ ตัดกันเป็นกรอบสี่เหลี่ยม.

⁴ผู้ออกภาษาทั้ง 4 ภาคปัจจุบันอาศัยอยู่ในกรุงเทพฯ แต่มีภูมิลำเนาเดิมอยู่ในภาคนั้น ๆ.

⁵ดูภาคผนวก.

⁶ศัพท์สามัญของภาค หมายถึงศัพท์ที่ใช้ในภาคนั้นมากกว่า 60% ของจำนวนหมู่บ้านทั้งหมดในภาค ส่วนศัพท์ที่ใช้ในภาคเป็นจำนวนน้อยกว่า 60% ของจำนวนหมู่บ้านทั้งหมดเป็นศัพท์ไม่สามัญ.

⁷ภาคเหนือของประเทศไทย แบ่งตามเขตการปกครองออกเป็น 14 จังหวัด ได้แก่จังหวัดเชียงราย แม่ฮ่องสอน พะเยา เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง แพร่ น่าน อุตรดิตถ์ ตาก สุโขทัย พิษณุโลก กำแพงเพชร และพิจิตร สำหรับในโครงการนี้ข้อมูลในภาคเหนือได้จากจุดทั้งสิ้น 21 จุด.

⁸คำที่ขีดเส้นใต้คือหน่วยอรรถ.

⁹ภาคกลางของประเทศไทย แบ่งตามเขตการปกครองออกเป็น 18 จังหวัด คือจังหวัดนครสวรรค์ กาญจนบุรี อ่างทอง กรุงเทพฯ ตราด จันทบุรี ระยอง ชลบุรี ปราจีนบุรี นครนายก สมุทรปราการ ฉะเชิงเทรา สมุทรสงคราม สมุทรสาคร นครปฐม ราชบุรี กาญจนบุรี ปทุมธานี ลพบุรี สำหรับในโครงการนี้ข้อมูลที่ได้อาจได้จากจุดทั้งสิ้น 16 จุด.

¹⁰ภาคใต้ของประเทศไทยแบ่งตามเขตการปกครองออกเป็น 10 จังหวัด ได้แก่จังหวัดกระบี่ ตรัง ภูเก็ต พังงา พัทลุง ปัตตานี ยะลา นราธิวาส ในโครงการนี้ข้อมูลปรากฏในตารางสำหรับ ภาคใต้ได้จากจุดเก็บข้อมูล 18 จุด.

¹¹ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ แบ่งตามเขตการปกครองออกเป็น 16 จังหวัด ได้แก่จังหวัดเพชรบูรณ์ หนองคาย เลย อุดรธานี สกลนคร นครพนม ศรีสะเกษ อุบลราชธานี สุรินทร์ ขอนแก่น มหาสารคาม ชัยภูมิ บุรีรัมย์ กาฬสินธุ์ นครราชสีมา มุกดาหาร ในโครงการนี้ข้อมูลที่อยู่ในตารางได้จากจุดเก็บข้อมูลในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 24 จุด.

¹²ผู้วิจัยจัดให้ สะดือ - สายป้อ - คีอ เป็นรูปแปรของศัพท์เดียวกัน.

¹³ผู้วิจัยจัดให้ จักเข้ - จรเข้ - เข้ เป็นรูปแปรของศัพท์เดียวกัน.

¹⁴ผู้วิจัยจัดให้ ฮุดัง - กัง เป็นรูปแปรของศัพท์เดียวกัน.

¹⁵ผู้วิจัยจัดให้ โชค - โกศ เป็นรูปแปรของศัพท์เดียวกัน.

¹⁶ผู้วิจัยจัดให้ มะชะหนัก - บักนัด - บานัด เป็นรูปแปรของศัพท์เดียวกัน. โดยถือเอา "หนัก - นัด" เป็นอย่างค้ำหลัก.

¹⁷ผู้วิจัยจัดให้ มื้อฮือ - มะรืน เป็นรูปแปรของศัพท์เดียวกัน.

ภาคผนวก

แบบสอบถามเรื่องคำศัพท์ของดินต่าง ๆ ในประเทศไทย

ชื่อผู้ตอบ ชื่อบ้าน ตำบล

อำเภอ จังหวัด

คำอธิบาย จุดประสงค์ของแบบสอบถามนี้ต้องการ คำศัพท์พื้นเมืองที่ใช้พูดในหมู่บ้านท่าน โดยขอให้ท่านกากบาท (X) ลงบนข้อ ก ข ค ง หน้าคำศัพท์ที่ใช้ภายในหมู่บ้านท่าน ถ้าในหมู่บ้านท่านมีคำอื่นใดนอกเหนือจากที่ยกมาให้ ขอให้กรอก คำศัพท์นั้น ๆ ในข้อ จ

เช่น 1. จมูก

(คำตอบ) ก. จมูก ข. ฮูคัง ค. คัง ง. มูก จ.

1. จมูก

ก. จมูก ข. ฮูคัง ค. คัง ง. มูก จ.

2. ปาก

ก. ปาก ข. สบ ค. เปีสบ ง. ปาก จ.

3. ลูกตา (รูปภาพประกอบ)

ก. ลูกตา ข. แก้วตา ค. ลูกตา ง. ลูกตา จ.

4. สะคื้อ

ก. สะคื้อ ข. ซี้คื้อ ค. สายปือ ง. รุคื้อ จ.

5. มะละกอ (รูปภาพประกอบ)

ก. มะละกอ ข. มะก้วยเตต ค. บักสูง ง. ลอกอ จ.

6. สับปะรด (รูปภาพประกอบ)

ก. สับปะรด ข. มะชะหนัด ค. บักนัค ง. ยานัค จ.

7. มะเขือพวง (ลูกสีเขียวเล็ก ๆ ใส่ในแกงไก่) (รูปภาพประกอบ)

ก. มะเขือพวง ข. มะแคว้งกุลา ค. บักแซง ง. ลูกเขือพวง จ.

8. มะระ (ผักชนิดหนึ่ง ต้นเป็นเถา ผลขรุขระ มีรสขม) (รูปภาพประกอบ)
 ก. มะระ ข. มะหอย ค. ผักไซ ง. ลูกกระ จ.
9. ฟักทอง (ต้นเป็นเถา ผลแบน ๆ เป็นพู ๆ เปื้อนสีเหลือง) (รูปภาพประกอบ)
 ก. ฟักทอง ข. มะน้ำแก้ว ค. บักอ้อ ง. น้ำเต้า จ.
10. ข้าวโพด (รูปภาพประกอบ)
 ก. ข้าวโพด ข. ข้าวสาลี ค. ข้าวโคก ง. คง จ.
11. สัตว์ชนิดหนึ่งอาศัยอยู่ตามบ้าน เกาะอยู่ตามฝาผนัง ร้องจู้จู้
 ก. จิ้งจก ข. จิ้งกั ก. ชีเกี่ยม ง. จิ้งจก จ.
12. สัตว์ชนิดหนึ่งรูปร่างคล้ายจิ้งจก แต่ตัวใหญ่กว่า มักมีจุดสีแดงเจือขาวอยู่บนตัว อาศัยอยู่ตามบ้าน
 ก. ตุ๊กแก ข. ตุ๊กโต ค. กัมแก ง. ตุ๊กแก จ.
13. สัตว์เลื้อยคลานชนิดหนึ่งคอสั้น หัวยาว หิ้งที่หลังขรุขระเป็นเกล็ด ตัวใหญ่ อยู่ในน้ำ
 ก. จระเข้ ข. จักเข้ ค. แซ ง. เข้ จ.
14. คางคก (สัตว์รูปร่างคล้ายกบ แต่หนังหยาบและขรุขระ)
 ก. คางคก ข. ค้างคาก ค. คั่นคาก ง. คางคก จ.
15. ปลาช่อน
 ก. ปลาช่อน ข. ปลาหลิมา ค. ปาคอ ง. ปลาช่อน จ.
16. ค้างคาว
 ก. ค้างคาว ข. ชุงคาว ค. เกีย ง. ค้างคาว จ.
17. ภูเขา
 ก. ภูเขา ข. คอย ค. ภู ง. เขา จ.
18. น้ำที่เกาะตามใบไม้ใหญ่ๆ ในตอนเช้า ๆ เวลาอากาศหนาว เรียกว่า
 ก. น้ำค้าง ข. เหมย ค. น้ำหมอก ง. น้ำค้าง จ.
19. เวลาจะทำขนม ถ้าไม่ไปซื้อมะพร้าวชุกที่ตลาด ต้องเอาอะไรมาชุบมะพร้าวเอง
 ก. กระทายชุบมะพร้าว ข. แมว ค. แมว ง. เหล็กชุบ จ.

20. น้ำที่ไหลลงเวลาอากาศเย็น
ก. น้ำหมก ข. น้ำควบ ค. น้ำหมก ง. น้ำโผย จ.
21. เวลาใส่กางเกง ต้องใช้อะไรรัดเอวเพื่อให้แน่น
ก. เข็มขัด ข. สายฮ้าง ค. เข็มขัด ง. สายเอว จ.
22. กางเกง
ก. กางเกง ข. เถว ค. โส้ง ง. กางกิง จ.
23. กระดุมเสื้อ
ก. กระดุม ข. มะทอม ค. หมายกิง ง. ลูกดุม จ.
24. เวลาแคะรูขนมาก ๆ แล้วต้องเดินไปตลาด ต้องเอาอะไรมาวางกันแคะ
ก. ร่ม ข. จ้อง ค. คันยู่ ง. ร่ม จ.
25. อะไรที่ถือไปใส่ของเวลาไปจ่ายตลาด
ก. ตะกร้า ข. ซ้า ค. กะตา ง. กร้า จ.
26. ถ้าไม่มีกติกัดผ้าหรือกระดาษ ใช้อะไรตัดแทนได้
ก. กรรไกร ข. มีดขั้ว ค. มีดตัด ง. ไกร จ.
27. เครื่องมือที่ใช้ขุดดินหรือสับดินให้เป็นร่อง ๆ หรือเป็นหลุม
ก. จอบ ข. ขอบก ค. บักจก ง. จอก จ.
28. กะลามะพร้าว
ก. กะลา ข. กะล้ง ค. กะโป้ ง. พรก จ.
29. เพร
ก. เพร ข. พระน้อย ค. จัวน้อย ง. เพร จ.
30. พอของแม่ เรียกว่า
ก. ตา ข. พ่อยุ่ ค. พอเตา ง. พอเตา จ.
31. แม่ของแม่ เรียกว่า
ก. ยาย ข. แม่ยุ่ ค. แม่เตา ง. แม่เตา จ.

32. วันต่อไปจากวันนี้ เรียกว่า
 ก. พรุ่งนี้ ข. วันพรุ่ง ค. มื่ออื่น ง. ต่อโพรก จ.
33. วันที่ถัดจากวันพรุ่งนี้ เรียกว่า
 ก. มะรืน ข. วันอื้อ ค. มื่ออื้อ ง. ต่อลื้อ จ.
34. พุค
 ก. พุก ข. อู ค. เว้า ง. แดง จ.
35. เดิน เช่นเดินไปตลาด
 ก. เดิน ข. เต้ว ค. ฆาง ง. เดิน จ.
36. พุคไม้ค้ำหลังคนอื่น เรียกว่า
 ก. นินทา ข. คั้นกำเกา ค. เว้าพื้น ง. นินทา จ.
37. ทำ เช่น ทำงาน
 ก. ทำงาน ข. เยี่ยมะกาน ค. เอ็คเวียก ง. ทำงาน จ.
38. แม่ถามว่าน้อยเอาเงินแม่ไปหรือเปล่า น้อยตอบว่าเปล่า แต่ความจริงน้อยเอาไป
 แสดงว่าน้อย แม่
 ก. โกหก ข. ซี้จู้ ค. ตัว ง. ซี้หก จ.
39. หก เช่น เขาทำน้ำในแก้วหก
 ก. หก ข. คว่า ค. เอีย ง. หก จ.
40. อร่อย เช่นในประโยคที่ว่า วันนี้กับข้าวอร่อย
 ก. อร่อย ข. ลำ ค. แซบ ง. หรอย จ.
41. ก้าว เช่น ก้าวผี
 ก. ก้าว ข. กัว ค. ญาน ง. วาย จ.
42. ปรอย ๆ เช่น ฝนตกปรอย ๆ
 ก. ปรอย ๆ ข. ซี้ ๆ ค. ลิน ง. ฝนลงคอก จ.
43. ก่อนจะบวช ผู้ชายจะต้อง แม่
 ก. โกง ข. ชุก ค. แถ ง. โกง จ.

44. คนที่พูดอะไรออกมาเวลาหลับ เรียกว่าคนนั้นนอน
 ก. ละเมอ ข. กัง ค. หลงปาก ง. เมอ จ.
45. ถ้านอนเอาผ้าคลุมหัวและตัวทั้งหมด ภาษากรุงเทพฯ เรียกว่านอนคลุมโปง
 ภาษานี้เรียกว่า
 ก. คลุมโปง ข. กุ่มกะลุม ค. คลุมโปง ง. คลุมโปง จ.
46. ไ้ เช่น คนไ้
 ก. ไ้ ข. เออ ค. กี้ก ง. ไ้ จ.
47. เวลาลูกไม่สบาย นอนไม่หลับ พ่อแม่ต้องนั่งเฝ้าเพราะรู้สึก
 ก. ห่วงใย ข. ห่วง ค. ห่วง ง. ห่วงเหว็ด จ.
48. ล้วง เช่น ล้วงกระเป๋า
 ก. ล้วง ข. จก ค. จก ง. แควก จ.
49. ที่ที่ชาวนาใช้เก็บข้าวเปลือก
 ก. บุงข้าว ข. หลองข้าว ค. เล้า ง. ฉาง จ.
50. เวลาคนที่เรารักไปไหนไกล ๆ เรารู้สึก
 ก. คิดถึง ข. กี้คิดถึง ค. คี้อยอก ง. คิดถึง จ.
51. รู้สึกใจคอหวิว ๆ คุณอะไรหม่นไปหมด เรียกว่าเป็นอะไร
 ก. เวียนหัว ข. เมาหัว ค. วิงเวียน ง. มึนหัว จ.
52. ฝนหยุดตก
 ก. หยุด ข. เอื้อน ค. เซา ง. ฝนแล้ง จ.
53. รีบ
 ก. รีบ ข. พัง ค. พ้าว ง. แซบ จ.
54. ซาค เช่น ผาซาค
 ก. ซาค ข. ปุก ค. ซาค ง. แหก จ.
55. ก่อไฟทำกับข้าว
 ก. ก่อไฟ ข. ดังไฟ ค. ดังไฟ ง. คิคไฟ จ.

56. เวลาเอาลูกนอนเปล ต้องทำอย่างไรกับเปลเพื่อให้ลูกหลับ
 ก. โกว ข. ก้อย ค. กวย ง. เว จ.
57. กู เช่น กูหนึ่ง
 ก. กู ข. ยอ ค. เปิง ง. แล จ.
58. โกรธ
 ก. โกรธ ข. โชค ค. เคียด ง. วิบ จ.
59. กู เช่น หมาตัวนั้นมันกู
 ก. กู ข. สวก ค. ฮ้าย ง. คั่น จ.
60. ข้าวที่กินเป็นมื้อแรกของวัน เรียกว่า
 ก. ข้าวเช้า ข. ข้าวกลางวัน ค. ข้าวเช้า ง. ข้าวเช้า จ.

ภูมิศาสตร์คำศัพท์ในจังหวัดนครราชสีมา¹

ดร. วิจิตร ภาณุพงศ์

๑. คำนำ

งานวิจัยนี้มีขึ้นเป็นงานชิ้นแรกที่ได้ศึกษาเรื่องศัพท์ภาษาถิ่นทั้งจังหวัดเพื่อลากลั่นแบ่งเขตภาษา (isogloss) ในแผนที่ และได้พบว่ามีย่อยกลุ่มเส้นแบ่งเขตภาษาที่แสดงการกระจายศัพท์เหมือนกัน (bundle of isoglosses) อย่างชัดเจน เส้นแบ่งเขตภาษานี้สามารถแยกภาษาที่พูดในจังหวัดนี้ออกได้เป็น ๒ กลุ่ม คือกลุ่มที่พูดภาษาไทยโคราชและกลุ่มที่พูดภาษาไทยอีสาน

๒. ข้อมูล

ข้อมูลภาษาได้จากผู้บอกภาษาซึ่งมีภูมิลำเนาอยู่ในท้องถิ่นนั้นๆตั้งแต่เกิด เป็นผู้หญิง มีอายุตั้งแต่ ๔๐ ถึง ๖๐ ปี จำนวนผู้บอกภาษามีทั้งสิ้น ๒๕ คน เป็นคนในหมู่บ้านต่างๆ ๒๕ หมู่บ้าน ใน ๑๖ อำเภอ อำเภอละ ๒ หมู่บ้าน จำนวน ๘ อำเภอ อำเภอละ ๑ หมู่บ้าน จำนวน ๘ อำเภอ เดิมทีตั้งใจว่าจะเก็บข้อมูลอำเภอละหนึ่งหมู่บ้านเท่านั้น แต่เมื่อทราบว่าบางอำเภอมีคน ๒ กลุ่มอาศัยอยู่ จึงได้เก็บข้อมูลจากคนทั้ง ๒ กลุ่ม โดยเลือกกลุ่มละ ๑ หมู่บ้าน

การเก็บข้อมูลได้ทำรวม ๓ ครั้งด้วยกันคือ เดือนธันวาคม ๒๕๒๑ เดือนมกราคมและเมษายน ๒๕๒๒

คำที่เลือกมาศึกษาเป็นคำศัพท์พื้นฐานทั่วไปซึ่งมีใช้ในชีวิตประจำวันซึ่งแบ่งเป็นหมวดต่างๆ เช่น อวัยวะต่างๆของร่างกาย สัตว์ พืช ผัก อาหาร เครื่องใช้ คำที่เกี่ยวกับเครือญาติ เกี่ยวกับกิจการต่างๆ โรคภัยไข้เจ็บ เป็นต้น รวมทั้งสิ้น ๒๕๐ คำ ในจำนวนนี้เป็นคำที่นำมาศึกษาเรื่องศัพท์ที่ใช้ ๒๑๔ คำ เป็นคำทดสอบเฉพาะเรื่องเสียงพยัญชนะและสระ ๑๖ คำ และเป็นคำทดสอบวรรณยุกต์ ๒๐ คำ

ในการออกไปเก็บข้อมูลนั้นนอกจากจะเตรียมรายการคำศัพท์แล้วจะต้องเตรียมคำถามต่างๆที่จะใช้ในการสัมภาษณ์ผู้บอกภาษาค้วย ๒ ชุด เพราะแต่ละครั้งจะมีผู้วิจัย ๒ คน (อาจจะเป็นอาจารย์ทั้ง ๒ คน หรือนิสิตปริญญาโทเป็นผู้ช่วยคนหนึ่งก็ได้) สำหรับผู้ถาม ๑ ชุด และผู้จดอีก ๑ ชุด นอกจากนี้จะต้องมีสมุดภาพ และตัวอย่างของจริง เช่น พืชผักบางชนิดไปค้วยเพื่อให้ผู้บอกภาษาคู

ก่อนจะออกไปได้ติดต่อขอความร่วมมือจากทางราชการ เกี่ยวกับคำแนะนำเลือกจุดที่ปลอดภัยและหาผู้นำทางไป บางกรณีต้องขอความร่วมมือเรื่องพาหนะเข้าหมู่บ้านค้วย

เรื่องบันทึกเสียงเป็นสิ่งที่ขาดเสียไม่ได้จะต้องนำไปสำหรับบันทึกคำที่สัมภาษณ์ เพื่อจะได้นำกลับมาตรวจสอบข้อมูลที่จดไว้

๓. การวิเคราะห์ข้อมูลและศัพท์ที่ใช้

ก. การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูลนั้นจะเริ่มทำตั้งแต่ตอนที่สัมภาษณ์ เนื่องจากจะต้องจดคำลงไว้ จึงต้องฟังเสียงจนกระทั่งแน่ใจว่าคำนั้นๆ ออกเสียงอย่างไรบ้าง สิ่งที่ต้องวิเคราะห์ขณะที่สัมภาษณ์คือเสียงวรรณยุกต์ จะต้องตัดสินใจว่ามีจำนวนกี่เสียง จะได้จดคำแต่ละคำลงได้ถูกต้องหรือใกล้เคียงที่สุด

เมื่อกลับจากเก็บข้อมูลแล้ว ผู้วิจัยแต่ละคนต้องตรวจสอบข้อมูลคำศัพท์ที่ใช้ในภาษาถิ่นแต่ละถิ่นก่อน เมื่อได้ข้อมูลคำศัพท์ครบทุกถิ่นแล้ว จึงจะเริ่มวิเคราะห์ศัพท์ที่ใช้

ข. การวิเคราะห์ศัพท์ที่ใช้

การวิเคราะห์ศัพท์ที่ใช้ เราได้เริ่มพิจารณาว่าหน่วยความหมาย หรือ หน่วยอรรถหนึ่งจะมีศัพท์ที่ไ้แทนในภาษาถิ่นต่างๆจำนวนกี่ศัพท์ ถ้าใช้ศัพท์เดียวกัน เราจะเรียกหน่วยอรรถนั้น

ว่า หน่วยอรรถศัพท์เดียว ถ้าใช้ศัพท์ตั้งแต่ ๒ ศัพท์ขึ้นไปแทนหน่วยอรรถหนึ่ง จะเรียกว่า หน่วย-
อรรถศัพท์แปร ศัพท์แปรอาจจะมีจำนวนตั้งแต่ ๒ ถึง ๖ ตัวแปร และมากที่สุดเท่าที่พบมี ๔ ตัวแปร
(ซึ่งมีอยู่หน่วยอรรถเดียวคือ "แมลงปอ") ศัพท์แปรที่มี ๒ ตัวแปรมีจำนวนมากที่สุด

ศัพท์ที่ใช้แทนหน่วยอรรถเดียวกัน ไม่ว่าจะเป็นศัพท์เดียว หรือ ศัพท์แปร ก็ตาม อาจมี
รูปเดียว โดยไม่มีการแปรรูป หรืออาจมีหลายรูป เป็นการแปรรูปก็ได้ (ดูรายละเอียดในตอน
เกี่ยวข้องต่อไป)

การแปรรูปของศัพท์เดียวกัน อาจเป็นเรื่องของการเลือกใช้หน่วยเสียงบางหน่วยในศัพท์
แตกต่างกัน เช่น ต่างกันที่พยัญชนะ สระ หรือวรรณยุกต์ ชนิดไวยากรณ์หนึ่งเพียงชนิดเดียว หรือ ๒
ชนิด ก็ได้ ถ้าแตกต่างกันที่หน่วยเสียงทุกหน่วย ก็ถือว่าเป็นศัพท์คนละศัพท์ หรือศัพท์แปร

จากคำที่เก็บรวบรวมมาเป็นข้อมูลสำหรับศึกษาเรื่องศัพท์ ๒๑๔ คำ ปรากฏว่าเป็นศัพท์แปร
ที่นำมาศึกษาเรื่องการกระจายศัพท์ได้ ๑๕๐ คำ เนื่องจากที่เหลือเป็นกรณีที่ใช้ศัพท์เหมือนกันทุกถิ่น
ในจังหวัดนี้ ๑๑ คำ และที่ยังมีปัญหาคงต้องศึกษาให้ละเอียดต่อไปอีก ๕๓ คำ

๔. ลักษณะการกระจายศัพท์

ศัพท์แปรที่นำมาศึกษาการกระจายศัพท์ได้จำนวน ๑๕๐ รายกึ่งกล่าวแล้วนั้น แบ่งออกตาม
จำนวนตัวแปรของศัพท์ได้เป็น ๓ ประเภทคือ

- ก. ศัพท์แปร-๒ จำนวน ๘๘ ราย
- ข. ศัพท์แปร-๓ จำนวน ๓๗ ราย
- ค. ศัพท์แปร-๔ จำนวน ๑๔ ราย

การศึกษากการกระจายศัพท์แปรเหล่านี้ แบ่งออกได้เป็น ๓ ขั้นตอน คือ

ขั้นที่หนึ่ง ศึกษาศัพท์แปร-๒ จำนวน ๘๘ ราย จากแผนที่ ๘๘ แผ่น ซึ่งแสดงการกระจาย

ศัพท์ ๑ แผ่นต่อ ๑ หน่วยอรรถ โดยใช้สัญลักษณ์แตกต่างกันแทนศัพท์ที่ใช้แตกต่างกันในหน่วยอรรถเดียวกัน (เช่น ใช้ $\triangle$ แทนศัพท์หนึ่ง และ $\square$ แทนอีกศัพท์หนึ่ง) และเมื่อลากเส้นแบ่งเขตภาษา (isogloss) คือลากเส้นสมมติระหว่างบริเวณ ๒ บริเวณที่ใช้ศัพท์แตกต่างกันในแผนที่แต่ละแผ่น แล้วนำแผนที่เหล่านั้นมาเปรียบเทียบกัน พบว่ามีเส้นแบ่งเขตภาษา ๓๙ เส้น ซึ่งแสดงการกระจายศัพท์แปร-๒ ๓๙ ราย ทั้กันสนิท นับเป็นกลุ่มของเส้นแบ่งเขตที่ทับกันเป็นกลุ่มใหญ่ (bundle of isoglosses) อย่างสนิท แยกบริเวณภาษาที่พูดในจังหวัดนครราชสีมาออกเป็น ๒ บริเวณ คือ บริเวณที่ว่างไม่มีเส้นทับ (บริเวณ ๑) และบริเวณที่มีเส้นทับ (บริเวณ ๒) (ดูแผนที่ในภาคผนวก ก.)

ตัวอย่างการใช้ศัพท์แปร-๒

หน่วยอรรถ	บริเวณ ๑	บริเวณ ๒
"จู"	จู	เป้ง
"ท่า"	ท่า	เอ็ด
"น่าน"	น่าน	โค่น
"บน"	บน	จ่ม

เมื่อพิจารณาดูศัพท์ที่ใช้ในบริเวณ ๑ จะพบว่าส่วนใหญ่เป็นศัพท์ที่ใช้ทั่วไปในภาคกลาง และมีบางศัพท์ที่ใช้เฉพาะถิ่นบ้าง ส่วนศัพท์ที่ใช้ในบริเวณ ๒ จะเป็นศัพท์ที่ใช้ทั่วไปในภาคอีสาน ในที่นี้จะเรียกภาษาที่ใช้ในบริเวณ ๑ ว่า "ภาษาไทยโคราช" ตามที่เจ้าของภาษาเรียกภาษาของเขา และจะเรียกภาษาที่ใช้ในบริเวณ ๒ ว่า "ภาษาไทยอีสาน" เนื่องจากพบว่าเป็นศัพท์ที่ใช้ทั่วไปในภาคอีสาน

ส่วนศัพท์แปร-๒ ที่เหลืออีก ๔๑ ราย จะพิจารณาในชั้น ๓ เนื่องจากเส้นแบ่งเขตภาษาของหน่วยอรรถเหล่านี้ทับกันเพียงบางส่วนเท่านั้น

ชั้นที่สอง ศิษยาภิธาน์แปร-๓ จำนวน ๓๓ ราย และศัพท์แปร-๔ จำนวน ๑๔ ราย รวม ๕๐ ราย ในการศึกษาศัพท์แปรเหล่านี้จะยึดเกณฑ์ที่ว่า ถ้าเป็นศัพท์ที่ใช้ทั่วไปในภาคกลาง หรือที่ใช้เฉพาะถิ่น ก็ถือว่าเป็นภาษาไทยโคราช ถ้าเป็นศัพท์ที่ใช้ทั่วไปในภาคอีสานก็ถือว่าเป็นภาษาไทยอีสาน เมื่อทำแผนที่ ๑ แผ่นต่อ ๑ หน่วยอรรถ แสดงการกระจายศัพท์แปรเหล่านี้ ๕๐ ราย ก็จะได้แผนที่ ๕๐ แผ่น และเมื่อลากเส้นแบ่งเขตภาษาระหว่างบริเวณที่ใช้ศัพท์ภาษาโคราชกับศัพท์ภาษาไทยอีสานในแผนที่แต่ละแผ่น แล้วนำมาเปรียบเทียบกัน พบว่ามีเส้นแบ่งเขตภาษาอีก ๑๓ เส้น ซึ่งเป็นของศัพท์แปร-๓ จำนวน ๙ เส้น และของศัพท์แปร-๔ จำนวน ๔ เส้น ซึ่งเป็นกลุ่มของเส้นแบ่งเขตภาษาที่ทับกันสนิท แยกบริเวณภาษาที่พูดในจังหวัดนครราชสีมาออกเป็น ๒ บริเวณ คือ บริเวณที่ว่างไม่มีเส้นทับ (บริเวณ ๑) และบริเวณที่มีเส้นทับ (บริเวณ ๒) (ดูแผนที่ในภาคผนวก) กล่าวคือ กลุ่มเส้นแบ่งเขตภาษาของศัพท์แปร-๓ และศัพท์แปร-๔ รวม ๑๓ เส้นนี้ทับกันสนิทกับกลุ่มเส้นแบ่งเขตภาษาของศัพท์แปร-๒ จำนวน ๓๙ ราย จึงกล่าวในชั้นแรก ข้างบนนี้ เป็นการแยกบริเวณภาษาที่พูดในจังหวัดนี้ออกเป็น ๒ บริเวณ คือ บริเวณที่พูดภาษาไทยโคราช และบริเวณที่พูดภาษาไทยอีสาน เช่นเดียวกัน

ตัวอย่างการใช้ศัพท์แปร-๓

<u>หน่วยอรรถ</u>	<u>บริเวณ ๑</u>	<u>บริเวณ ๒</u>
"แย่ง"	แย่ง, ขิง	ญาก
"ขยัน"	ขยัน, คุ	หมั่น
"พูด"	พูด	เว้า, ปาก

ตัวอย่างการใช้ศัพท์แปร-๔

<u>หน่วยอรรถ</u>	<u>บริเวณ ๑</u>	<u>บริเวณ ๒</u>
"โกหก"	โกหก, ปด, คอแหล	คำ
"นินทา"	นินทา, ...	เว้าชวน, เว้าพัน

ส่วนศัพท์แปร-๓ ที่เหลืออีก ๒๔ ราย และศัพท์แปร-๔ ที่เหลืออีก ๑๐ ราย รวม ๓๔ ราย จะพิจารณาในขั้นต่อไป เนื่องจากเส้นแบ่งเขตภาษาของหน่วยบรรณเหล่านี้ทับกันเพียงบางส่วน เท่านั้น

ขั้นที่สาม ศึกษาหน่วยบรรณที่เหลือจากการศึกษาใน ๒ ขั้นตอนที่ผ่านมา รวม ๔๔ ราย ซึ่งประกอบด้วยศัพท์แปร-๒ จำนวน ๖๐ ราย ศัพท์แปร-๓ จำนวน ๒๔ ราย และศัพท์แปร-๔ จำนวน ๑๐ ราย เนื่องจากภาษาไทยอีสานบางถิ่นใช้ศัพท์ร่วมกับภาษาไทยโคราช เมื่อเราลากเส้นแบ่งเขตภาษาโดยใช้การกระจายศัพท์ของหน่วยบรรณ ๔๔ รายนี้ ทำให้มองเห็นว่าบริเวณที่ใช้ภาษาไทยโคราชจะกว้างขึ้น ส่วนบริเวณที่ใช้ภาษาไทยอีสานในจังหวัดนี้จะเล็กลง เป็นเรื่องน่าคิดว่า ภาษาไทยโคราชมีอิทธิพลเหนือภาษาไทยอีสานหรือไม่ในจังหวัดนี้ เมื่อนำเส้นแบ่งเขตภาษาของศัพท์แปร ๔๔ รายนี้มาเปรียบเทียบกันแล้ว ก็ไม่สามารถจะหาส่วนที่เส้นแบ่งเขตทับกันได้อย่างชัดเจนได้

ในขั้นนี้จึงได้ใช้วิธีคำนวณหาสัดส่วนของการใช้ศัพท์ภาษาไทยอีสานในภาษาถิ่นแต่ละจุดที่เก็บข้อมูล โดยคิดจากจำนวนเต็มของศัพท์แปรทั้งหมดที่นำมาศึกษาการกระจายศัพท์ คือ จำนวน ๑๕๐ ราย ตัวเลขที่เป็นสัดส่วนจะแสดงให้เห็นความแตกต่างของการใช้ศัพท์ภาษาหนึ่ง กับศัพท์อีกภาษาหนึ่งอย่างชัดเจน กล่าวคือ บริเวณหนึ่งจะใช้ศัพท์ไทยโคราชเป็นจำนวนสูงกว่าศัพท์ไทยอีสานมาก ส่วนอีกบริเวณหนึ่งจะใช้ศัพท์ไทยโคราชเป็นจำนวนน้อย แต่จะใช้ศัพท์ไทยอีสานเป็นจำนวนมากกว่า ดังรายละเอียดในตารางที่ ๑ ในภาคผนวก ข. ส่วนรายละเอียดเกี่ยวกับจุดเก็บข้อมูลนั้น ปรากฏอยู่แล้วในภาคผนวก ค.

เมื่อทำแผนที่แสดงสัดส่วนของการกระจายศัพท์ในแต่ละจุดแล้วลากเส้นระหว่างบริเวณที่ใช้ศัพท์ไทยโคราชเป็นจำนวนสูงมาก กับบริเวณที่ใช้ศัพท์ไทยโคราชน้อยแต่ใช้ศัพท์ไทยอีสานเป็นจำนวนมากกว่า ก็จะพบว่าเส้นที่ลากแบ่งเขตภาษาเส้นนี้จะทับกันสนิทกับกลุ่มเส้นแบ่งเขตภาษาที่ศึกษาในขั้นแรกและขั้น ๒ อีกด้วย นับเป็นเส้นหนึ่งที่แยกบริเวณภาษาที่พูดในจังหวัดนี้ออกเป็น ๒ บริเวณ คือ บริเวณที่พูดภาษาไทยโคราช(บริเวณ ๑) กับบริเวณที่พูดภาษาไทยอีสาน

(บริเวณ ๒) เช่นกัน

จะสังเกตได้ว่า จุดที่ ๒๕ ในบริเวณที่พูดภาษาไทยอีสาน เป็นจุดที่เก็บข้อมูลจากบ้านหนองสาหร่าย ตำบลหนองสาหร่าย อำเภอปากช่อง นั้น ใช้ศัพท์ภาษาไทยโคราชมากที่สุด คือ มากกว่าที่ใช้ในจุดอื่นๆในบริเวณที่พูดภาษาไทยอีสานด้วยกัน ทั้งนี้อาจกล่าวได้ว่า เนื่องจากอำเภอนี้ตั้งอยู่ทางผ่านจากภาคกลางเข้าสู่จังหวัดนครราชสีมา และเข้าสู่จังหวัดอื่นๆในภาคอีสาน ภาษาถิ่นที่นี่จึงได้รับอิทธิพลจากคนจำนวนมากที่เดินทางผ่าน

๕. ผลการวิเคราะห์การกระจายศัพท์

จากการศึกษาการกระจายศัพท์ที่ใช้ในภาษาถิ่นต่างๆในจังหวัดนครราชสีมาของศัพท์แปรจำนวน ๑๕๐ ราย ดังกล่าวข้างบนนี้ สรุปได้ว่ามีศัพท์แปร ๕๒ ราย ซึ่งประกอบด้วยศัพท์แปร-๒ จำนวน ๓๔ ราย ศัพท์แปร-๓ จำนวน ๔ ราย และศัพท์แปร-๔ จำนวน ๔ ราย แสดงการกระจายศัพท์เป็นกลุ่มเส้นแบ่งเขตที่ทับกัน (bundle of isoglosses) อย่างสนิท ถึง ๕๒ เส้น ซึ่งนับเป็นกลุ่มใหญ่ทีเดียว แบ่งเขตภาษาออกเป็น ๒ บริเวณ คือ บริเวณที่พูดภาษาไทยโคราช และบริเวณที่พูดภาษาไทยอีสาน ได้แก่

๑. บริเวณที่พูดภาษาไทยโคราช มีข้อมูลภาษาถิ่นที่เก็บรวบรวมมา ๑๓ ถิ่น (จุดที่ ๑-๑๓ ดูรายละเอียดในภาคผนวก ข.) เป็นตัวแทน ซึ่งเป็นบริเวณที่ติดต่อกันเป็นส่วนใหญ่ มีเนื้อที่กระจ่างว่า ประมาณ ๓ ใน ๔ ของจังหวัดนี้ (ดูบริเวณที่ไม่มีเส้นทับในแผนที่) ศัพท์ที่ใช้ในภาษาไทยโคราชนั้น ส่วนใหญ่เป็นศัพท์ที่ใช้ทั่วไปในภาคกลาง และมีบางศัพท์ที่ใช้เฉพาะถิ่นบ้าง

๒. บริเวณที่พูดภาษาไทยอีสาน มีข้อมูลภาษาถิ่นที่เก็บรวบรวมมา ๔ ถิ่น (จุดที่ ๑๔-๒๕ ในภาคผนวก ค.) เป็นตัวแทน ซึ่งกระจายกันอยู่ในบริเวณ ๔ แห่ง ซึ่งมีเนื้อที่กระจ่างว่า ประมาณ ๑ ใน ๔ ของจังหวัดนี้ (ดูบริเวณที่มีเส้นทับในแผนที่) ศัพท์ที่ใช้ในภาษาไทยอีสานที่พูดในจังหวัดนครราชสีมา สังเกตได้ว่า เป็นศัพท์ที่ใช้ทั่วไปในภาษาถิ่นภาคอีสาน เจ้าของภาษาเองบางครั้งจะเรียกภาษาของเขาว่า ภาษาลาว แต่ในที่นี้เรียกว่า ภาษาไทยอีสาน เพราะเป็นภาษาของชาวไทยอีสานส่วนใหญ่ในภาคอีสาน

การแบ่งเขตภาษาออกเป็น ๒ บริเวณนี้ มีข้อสนับสนุนจากการศึกษาการกระจายศัพท์แปร
อีก ๔๔ ราย ซึ่งประกอบด้วยศัพท์แปร-๒ จำนวน ๖๐ ราย ศัพท์แปร-๓ จำนวน ๒๔ ราย และศัพท์
แปร-๔ จำนวน ๑๐ ราย กล่าวคือ เมื่อศึกษาเปรียบเทียบเส้นแบ่งเขตภาษาของศัพท์แปรเหล่านี้
ซึ่งทำไว้สำหรับศัพท์แปรแต่ละรายแล้ว จะไม่สามารถแบ่งเขตภาษาได้ เพราะเส้นแบ่งเขตภาษา
ของศัพท์แปรเหล่านี้ไม่ได้ทับกันสนิท ทับกันแต่เพียงบางส่วน และส่วนที่ทับกันก็มีทั้งที่ทับกันมากบ้าง
น้อยบ้าง ฉะนั้นการศึกษาศัพท์แปร ๔๔ รายนี้ จึงใช้วิธีศึกษาที่แตกต่างออกไป คือคำนวณหาสัดส่วน
การใช้ศัพท์ของภาษาหนึ่งในแต่ละจุดที่เก็บข้อมูล ได้แก่การหาสัดส่วนของการใช้ศัพท์ภาษาไทย
โคธราชต่อการใช้ศัพท์ของภาษาไทยอีสานในแต่ละจุด ด้วยวิธีนี้ทำให้เห็นความแตกต่างอย่างชัดเจน
ของจำนวนการใช้ศัพท์ของภาษาหนึ่งในแต่ละจุด ว่ามากหรือน้อยกว่ากัน (ดูรายละเอียดในตาราง
ในภาคผนวก ข.) แล้วเราก็ลากเส้นระหว่างบริเวณที่ใช้ศัพท์ภาษาไทยโคธราชมากกว่ากับบริเวณ
ที่ใช้ศัพท์โคธราชน้อยกว่า เพราะไปใช้ศัพท์ไทยอีสานมากกว่า ผลปรากฏว่า เส้นแบ่งเขตภาษาที่
ลากแบบนี้ทับกันสนิทกลุ่มเส้นแบ่งเขตภาษา ๔๒ เส้น ฉะนั้นจึงถือว่าการกระจายศัพท์ของศัพท์
แปร ๔๔ รายนี้ ก็ยืนยันการแบ่งเขตภาษาที่พูดในจังหวัดนครราชสีมาออกเป็น ๒ บริเวณ ดังกล่าว
ข้างบนนี้เช่นกัน

การทำแผนที่แสดงเส้นแบ่งเขตภาษาโดยอาศัยการกระจายศัพท์เป็นเกณฑ์นี้ มีข้อสนับสนุน
จากการศึกษาค้นเสียงเป็นเครื่องยืนยันด้วย ดังจะกล่าวในตอนต่อไป

๒. หลักฐานด้านเสียงที่สนับสนุนการแบ่งเขตภาษาโดยอาศัยศัพท์เป็นเกณฑ์

การแบ่งเขตภาษาออกเป็น ๒ บริเวณโดยอาศัยการกระจายศัพท์เป็นเกณฑ์นี้ มีข้อสนับสนุน
ทางด้านเสียงเป็นการยืนยันอีกทางหนึ่งด้วยใน ๒ ประการ คือ

ก. ด้านระบบวรรณยุกต์

ข. ด้านการเลือกใช้หน่วยเสียงพยัญชนะ หรือสระ ในศัพท์เดียวกัน

ก. ด้านระบบวรรณยุกต์

เนื่องจากภาษาไทยเป็นภาษาวรรณยุกต์ (วรรณยุกต์เป็นส่วนประกอบที่สำคัญส่วนหนึ่งของคำ พ้องกับพยางค์และสระ เพราะเป็นเสียงสำคัญที่แยกความหมายของคำได้ด้วย) แม้ว่าการวิจัยนี้มุ่งศึกษาคำศัพท์เป็นสำคัญ เมื่อเก็บข้อมูลก็ได้คำนึงถึงวรรณยุกต์ด้วย อย่างไรก็ตาม ในที่นี้จะกล่าวถึงวรรณยุกต์ในประเด็นที่สนับสนุนการแบ่งเขตภาษาออกเป็น ๒ บริเวณดังกล่าวแต่เพียงเท่านั้น คือ

ภาษาถิ่นต่างๆใน ๒ บริเวณนี้ แตกต่างกันที่จำนวนหน่วยเสียงวรรณยุกต์และระบบการแยกเสียงวรรณยุกต์

ภาษาถิ่นต่างๆในบริเวณที่พูดภาษาไทยโคราช จะมีหน่วยเสียงวรรณยุกต์ ๔ หน่วย ส่วนภาษาถิ่นต่างๆในบริเวณที่พูดภาษาไทยอีสานมีหน่วยเสียงวรรณยุกต์ ๖ หน่วย ยกเว้นภาษาถิ่นที่พูดที่บ้านหนองสาหร่าย อำเภอปากช่อง ซึ่งเป็นท้องถิ่นที่ได้รับอิทธิพลจากคนจำนวนมากที่เดินทางผ่าน (ทำให้ใช้ศัพท์ภาษาไทยโคราชมากกว่าที่ใช้ในจุดอื่นๆ ดังกล่าวแล้ว) มีหน่วยเสียงวรรณยุกต์ ๕ หน่วย

นอกจากจะแตกต่างกันที่จำนวนหน่วยเสียงวรรณยุกต์แล้ว ภาษาถิ่นที่พูดใน ๒ บริเวณนี้ ยังแตกต่างกันที่ระบบการแยกเสียงวรรณยุกต์อีกด้วย

เพื่อจะช่วยให้ผู้ที่ไม่คุ้นเคยกับเรื่องการแยกเสียงวรรณยุกต์ ในที่นี้จะกล่าวถึงเรื่องนี้โดยสังเขป กล่าวคือ การแยกเสียงวรรณยุกต์หมายถึงการเปลี่ยนแปลงหน่วยเสียงวรรณยุกต์จากภาษาไทยดั้งเดิม (Proto-Tai) ซึ่งนักภาษาศาสตร์เชิงประวัติที่สำคัญ คือ ศาสตราจารย์ หัง กวย ลี² ได้ศึกษาเปรียบเทียบภาษาไทยถิ่นต่างๆ ทั้งที่พูดในและนอกประเทศไทย และสืบสาวกลับไปในอดีต แล้วได้กำหนดเป็นข้อสมมุติฐานว่า หน่วยเสียงวรรณยุกต์ในภาษาไทยดั้งเดิมนั้นมี ๔

หน่วย คือ A B C และ D โดยที่ ๓ หน่วยแรกเป็นวรรณยุกต์ของพยางค์ที่เป็นคำเป็น ส่วนหน่วยสุดท้ายคือ D เป็นวรรณยุกต์ของพยางค์ที่เป็นคำตาย และแยกเป็นคำตายสระยาว หรือ DL และคำตายสระสั้น หรือ DS แต่เมื่อกาลเวลาผ่านไป ภาษาถิ่นต่างๆ ได้มีวิวัฒนาการมาต่างกัน โดยเฉพาะเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงหน่วยเสียงพยัญชนะ ทำให้วรรณยุกต์ซึ่งเดิมเคยเป็นหน่วยเดียวกัน แยกออกเป็น ๒ หน่วย เช่นกรณีภาษาไทยโคราช แยกเสียงวรรณยุกต์ระหว่าง A1 2 3 กับ A4 B1 2 3 กับ B4 , C1 กับ C2 3 4 เป็นต้น ในทางกลับกัน หน่วยเสียงวรรณยุกต์ซึ่งเดิมแยกเป็น คณะหน่วยเสียงก็กลับรวมเป็นหน่วยเสียงเดียวกัน เช่น ในภาษาไทยโคราช วรรณยุกต์ B1 2 3, C3 และ DL 123 กลายเป็นหน่วยเดียวกัน คือ ๑.๓ ในปัจจุบัน เป็นต้น ดังตารางข้างล่างนี้

ตารางที่ ๑. การแยกเสียงวรรณยุกต์ในภาษาไทยโคราช

หน่วยเสียงวรรณยุกต์ในภาษาไทยดั้งเดิม พยัญชนะต้น ของคำ ในภาษาไทยดั้งเดิม					
	A	B	C	DL	DS
๑. พยัญชนะเสียงไม่ก้อง มีกลุ่มลม			๑.3		
๒. พยัญชนะเสียงไม่ก้อง ไม่มีกลุ่มลม	๑.1				๑.1
๓. พยัญชนะเสียงไม่ก้อง ไม่มีกลุ่มลม กักที่เส้นเสียง					
๔. พยัญชนะเสียงก้อง	๑.2		๑.4		

ในการวิเคราะห์หน่วยเสียงวรรณยุกต์ในภาษาไทยถิ่นต่างๆนี้ ศาสตราจารย์วิลเลียม เจ. เก็คนี³ ได้คิดรายการคำสำหรับทดสอบเสียงวรรณยุกต์ขึ้นเพื่อจะช่วยให้หาจำนวนหน่วยเสียงวรรณยุกต์ในแต่ละภาษาได้ครบถ้วนอย่างสะดวกและรวดเร็ว ในที่นี้ได้เลือกมาใช้ ๒๐ คำ โดยดัดแปลงจากรายการคำดังกล่าวด้วย นอกจากนี้ เก็คนียังได้กำหนดกล่องวรรณยุกต์สำหรับบรรจุคำอย่างต่ำ ๒๐ คำ รวม ๒๐ กล่อง ซึ่งแสดงความสัมพันธ์ระหว่างพยัญชนะและวรรณยุกต์ด้วย ทำให้สามารถนำมาวิเคราะห์ระบบวรรณยุกต์ของภาษาไทยถิ่นแต่ละภาษา และสามารถเปรียบเทียบ

ความแตกต่างระหว่างภาษาถิ่นในด้านการแยกเสียงวรรณยุกต์ด้วย

การแยกเสียงวรรณยุกต์ในภาษาไทยโคราชจะแตกต่างกับในภาษาไทยอีสาน กล่าวคือ การแยกเสียงวรรณยุกต์แถว B กับ DL ในบริเวณที่พูดภาษาไทยโคราชจะเหมือนกับวรรณยุกต์ใน ภาษาไทยภาคกลาง คือจะแยกระหว่าง B₃ กับ B₄ และ DL₃ กับ DL₄ แต่ในบริเวณที่พูดภาษาไทย อีสานจะเหมือนกับวรรณยุกต์ในภาคอีสานโดยทั่วไป หรือที่เจ้าของภาษาเองบางครั้งเรียกว่า ภาษาลาว คือ วรรณยุกต์ใน ๒ แถวนี้ จะแยกไม่เหมือนกัน คือแถว B จะไม่แยกเลย คือเป็นหน่วย เสียงวรรณยุกต์เดียวกัน แต่แถว DL จะแยกระหว่าง DL₃ กับ DL₄ ดังจะเห็นได้จากการเปรียบเทียบ แผนภูมิและการแยกเสียงวรรณยุกต์ในภาษาไทยอีสานข้างล่างนี้ กับแผนภูมิที่ ๑ ข้างต้น

ตารางที่ ๒ การแยกเสียงวรรณยุกต์ในภาษาไทยอีสาน

หน่วยเสียงวรรณยุกต์ในภาษาไทยดั้งเดิม พยัญชนะต้น ของคำ ในภาษาไทยดั้งเดิม	A	↓			
		B	C	DL	DS
๑. พยัญชนะเสียงไม่ก้อง มีกลุ่มลม	ว.1	ว.4	ว.5		ว.1
๒. พยัญชนะเสียงไม่ก้อง ไม่มีกลุ่มลม	ว.2		ว.6		
๓. พยัญชนะเสียงไม่ก้อง ไม่มีกลุ่มลม กักที่เส้นเสียง					
๔. พยัญชนะเสียงก้อง	ว.3				ว.4

ข. ด้านการเลือกใช้นิพจน์เสียงพยัญชนะหรือหน่วยเสียงสระ ในศัพท์เดียวกัน

ศัพท์ที่ใช้แทนหน่วยหรือวลเดียวกันในภาษาถิ่นต่างๆในจังหวัดนครราชสีมา ไม่ว่าจะเป็น กศัพท์เดี่ยว หรือศัพท์แปร ก็ตาม อาจมีรูปเพียงรูปเดียว โดยไม่มีรูปแปร หรืออาจมีหลายรูปเป็นการ แปรรูปก็ได้

การแปรรูปของศัพท์เดียวกัน อาจเป็นเรื่องของการเลือกใช้หน่วยเสียงบางหน่วยในศัพท์แตกต่างกัน เช่น ต่างกันที่หน่วยเสียงพยัญชนะ หน่วยเสียงสระ หรือหน่วยเสียงวรรณยุกต์ ชนิดใดชนิดหนึ่งเพียงชนิดเดียว หรือ ๒ ชนิดก็ได้

หน่วยอรรถที่จะนำมาศึกษาการเลือกใช้หน่วยเสียงพยัญชนะ หรือหน่วยเสียงสระที่แตกต่างกันในศัพท์เดียวกัน มีอยู่ ๒ ประเภท คือ

๑. ประเภทที่เป็นศัพท์เดี่ยว (คือมี ๑ ศัพท์แทน ๑ หน่วยอรรถ)
๒. ประเภทที่เป็นศัพท์แปร ซึ่งประกอบด้วยศัพท์แปร-๒ ศัพท์แปร-๓ และศัพท์แปร-๔

การศึกษากการเลือกใช้หน่วยเสียงพยัญชนะ หรือหน่วยเสียงสระ ในศัพท์เดี่ยว ซึ่งมีอยู่ ๔๐ ราย แบ่งเป็น ๒ ขั้นตอน คือ

ขั้นแรก ศึกษาศัพท์เดี่ยว ๔๐ ราย จากแผนที่ ๔๐ แผนที่แสดงการเลือกใช้หน่วยเสียงพยัญชนะ หรือหน่วยเสียงสระแตกต่างกัน ๑ แผนที่ ๑ หน่วยอรรถ และเมื่อลากเส้นแบ่งเขตภาษาระหว่างบริเวณ ๒ บริเวณที่เลือกใช้หน่วยเสียงพยัญชนะ หรือหน่วยเสียงสระแตกต่างกัน ในแผนที่แต่ละแผนที่ แล้วนำแผนที่เหล่านั้นมาเปรียบเทียบกัน พบว่ามีเส้นแบ่งเขตภาษา ๑๐ เส้น ซึ่งแสดงการเลือกใช้หน่วยเสียงพยัญชนะ หรือสระแตกต่างกัน ในศัพท์เดี่ยว ๑๐ ราย ทันทีสนิท นับเป็นกลุ่มของเส้นแบ่งเขตภาษาที่ทับกันสนิทเป็นกลุ่มใหญ่พอสมควร แยกบริเวณภาษาที่พูดในจังหวัดนครราชสีมาออกเป็น ๒ บริเวณ คือ บริเวณ ๑ และบริเวณ ๒ เช่นเดียวกัน กล่าวคือ กลุ่มเส้นแบ่งเขตภาษา ๑๐ เส้นนี้ ทับกันสนิทกับกลุ่มเส้นแบ่งเขตภาษาของศัพท์แปรที่แสดงการกระจายศัพท์จำนวน ๑๕๐ ราย ดังกล่าวในข้อ ๔

ตัวอย่างการเลือกใช้หน่วยเสียงพยัญชนะและสระแตกต่างกัน ในศัพท์เดี่ยว

หน่วยอรรถ	หน่วยเสียงที่เลือกใช้แตกต่างกัน	บริเวณ ๑	บริเวณ ๒
"สิ้น"	ล - ม	สิ้น	ป็น

หน่วยอรรถ	หน่วยเสียงที่เลือกใช้แตกต่างกัน	บริเวณ ๑	บริเวณ ๒
"ลิมตา"	ล - ม	ลิมตา	มิมตา
"ผิง"	อ - เออะ	ผิง	ผิง
"พระอาทิตย์"	อะ - เอะ	อะวัน	อะเว็น
"จระเข้"	เอ - แอ	อะเข้	อะเข้

ผู้พูดภาษาถิ่นต่างๆใน ๒ บริเวณนี้ เลือกใช้หน่วยเสียงพยัญชนะ หรือสระ แยกต่างกันในคำบางคำ ดังที่ยกมาเป็นตัวอย่าง หน่วยเสียงที่ใช้ในคำบางคำในบริเวณ ๑ หรือบริเวณที่พูดภาษาไทยโคราช เป็นหน่วยเสียงที่พบในคำบางคำเหล่านี้ในภาษาถิ่นในภาคกลางโดยทั่วไป ส่วนหน่วยเสียงที่พบในบริเวณ ๒ หรือบริเวณที่พูดภาษาไทยอีสานในจังหวัดนี้ เป็นหน่วยเสียงที่พบในคำบางคำเหล่านี้ในภาษาไทยถิ่นในภาคอีสานโดยทั่วไป

ส่วนศัพท์ที่เกี่ยวข้องอีก ๓๐ ราย จะพิจารณาในชั้นต่อไป เนื่องจากเส้นแบ่งเขตภาษาของหน่วยอรรถเหล่านี้ทับกันเพียงบางส่วนเท่านั้น

ชั้น ๒ ศึกษาศัพท์ที่เกี่ยวข้องอีก 30 ราย เนื่องจากภาษาไทยอีสานบางถิ่น เลือกใช้หน่วยเสียงพยัญชนะ หรือสระ ร่วมกับภาษาไทยโคราช เมื่อเราลากเส้นแบ่งเขตภาษาโดยใช้การเลือกหน่วยเสียงพยัญชนะ หรือสระที่แตกต่างกันของศัพท์ที่เกี่ยวข้อง ๓๐ รายนี้แล้ว ทำให้มองเห็นว่าบริเวณที่ใช้ภาษาไทยโคราชจะกว้างขึ้น ส่วนบริเวณที่ใช้ภาษาไทยอีสานจะเล็กลง ซึ่งก็เป็นเรื่องที่น่าคิดอีกว่า ภาษาไทยโคราชมียุทธิพลเหนือภาษาไทยอีสานในด้านการเลือกใช้หน่วยเสียงด้วยหรือไม่ในจังหวัดนี้ เมื่อนำเส้นแบ่งเขตภาษาของศัพท์ที่เกี่ยวข้อง ๓๐ รายนี้ มาเปรียบเทียบกับกันแล้วก็ไม่สามารถจะหาส่วนที่เส้นแบ่งเขตทับกันอย่างชัดเจนได้

ในชั้นนี้จึงได้ใช้วิธีคำนวณหาสัดส่วนของการเลือกใช้หน่วยเสียงพยัญชนะหรือสระในคำบางคำเหล่านี้ในภาษาไทยโคราช (ซึ่งส่วนใหญ่จะพบว่ามิใช่ในคำบางคำเหล่านี้ในภาษาไทยภาคกลางโดยทั่วไป) กับในภาษาไทยอีสาน (ซึ่งส่วนใหญ่จะพบว่ามิใช่ในคำบางคำเหล่านี้ในภาษาไทยภาคอีสานโดยทั่วไป) ในแต่ละจุดที่เก็บข้อมูลโดยคิดจากจำนวนเต็มของศัพท์ที่เกี่ยวข้องทั้งหมดที่นำมาศึกษา

เรื่องการเลือกใช้น่วยเสียง คือ จำนวน ๔๐ ราย ตัวเลขที่เป็นสัดส่วนจะแสดงให้เห็นความแตกต่างของการเลือกใช้น่วยเสียงดังกล่าวอย่างชัดเจน กล่าวคือ บริเวณหนึ่งสำหรับค่าเหล่านี้ จะเลือกใช้น่วยเสียงของภาษาไทยโคราชเป็นจำนวนสูงกว่าหน่วยเสียงของภาษาไทยอีสานมาก ส่วนอีกบริเวณหนึ่งสำหรับค่าเหล่านี้ จะเลือกใช้น่วยเสียงของภาษาไทยโคราชเป็นจำนวนน้อย แต่จะเลือกใช้น่วยเสียงของภาษาไทยอีสานเป็นจำนวนมากกว่า ดังรายละเอียดในตารางที่ ๒ ในภาคผนวก ข.

เมื่อทำแผนที่แสดงสัดส่วนของการเลือกใช้น่วยเสียงพยัญชนะและสระในค่าเหล่านี้ ในแต่ละจุดแล้วลากเส้นระหว่างบริเวณที่เลือกใช้น่วยเสียงของไทยโคราชเป็นจำนวนสูงมาก กับบริเวณที่เลือกใช้น่วยเสียงพยัญชนะหรือสระของไทยโคราชน้อย แต่ได้ของไทยอีสานเป็นจำนวนมากกว่า ก็พบว่าเส้นที่ลากแบ่งเขตภาษาเส้นนี้จะทับกันสนิทกับกลุ่มเส้นแบ่งเขตภาษาของศัพท์เดี่ยว ๑๐ รายในชั้นแรก และของศัพท์แปร ๑๕๐ รายที่แสดงการกระจายศัพท์ในข้อ ๔ อีกด้วย นับเป็นเส้นที่แยกบริเวณภาษาที่พูดในจังหวัดนี้ออกเป็น ๒ บริเวณ คือ บริเวณที่พูดภาษาไทยโคราช (บริเวณ ๑) กับบริเวณที่พูดภาษาไทยอีสาน (บริเวณ ๒) เช่นกัน

จะเห็นได้ว่าจุดที่ ๒๕ ในบริเวณที่พูดภาษาไทยอีสาน ซึ่งเป็นจุดที่เก็บข้อมูลจากบ้านหนองสาหร่าย ตำบลหนองสาหร่าย อำเภอปากช่อง นั้น เลือกใช้น่วยเสียงพยัญชนะและสระของภาษาไทยโคราชมากเกือบที่สุดด้วย เนื่องจากได้รับอิทธิพลจากคนจำนวนมากที่เดินทางผ่าน (รายละเอียดจุดเก็บข้อมูลอยู่ในภาคผนวก ค.)

สรุป

สรุปได้ว่าในการศึกษาการกระจายศัพท์ที่ใช้ในจังหวัดนครราชสีมา นั้น เราสามารถใช้วิธีการทางภูมิศาสตร์ภาษาดังนี้ ทำแผนที่แสดงการกระจายศัพท์ของแต่ละหน่วยอรรถ ได้ ๒ วิธีด้วยกัน คือ

๑. วัสดุสัญลักษณ์แตกต่างกันแทนศัพท์ที่ไร้แตกต่างกันในหน่วยอรรถเดียวกัน แล้วลากเส้นแบ่งเขตภาษาระหว่างบริเวณ ๒ บริเวณที่ไร้ศัพท์แตกต่างกันในแผนที่แต่ละแผ่น แล้วศึกษาเปรียบเทียบเส้นแบ่งเขตภาษา เพื่อหากลุ่มเส้นแบ่งเขตภาษาที่ทับกันสนิท ซึ่งจะถือว่าเป็นหลักฐานที่สำคัญในการแบ่งภาษาออกเป็น ๒ ภาษา

๒. ในกรณีที้เส้นแบ่งเขตภาษาแสดงการกระจายศัพท์ของหน่วยอรรถต่างๆ ไม่ได้ทับกันสนิท เราอาจจะคำนวณหาสัดส่วนของการใช้ศัพท์ของแต่ละภาษา โดยกำหนดเกณฑ์ในการตัดสินใจศัพท์ใดเป็นศัพท์ของภาษาใดก่อน ต่อจากนั้นจึงทำแผนที่หนึ่งแผ่น แสดงสัดส่วนของการใช้ศัพท์ของภาษาหนึ่งต่อภาษาหนึ่ง แล้วลากเส้นระหว่างบริเวณ ๒ บริเวณที่แสดงสัดส่วนการใช้ศัพท์ภาษาหนึ่งมาก กับบริเวณที่ใช้ศัพท์ภาษานั้นน้อย แต่ใช้ศัพท์ของอีกภาษาหนึ่งมากกว่า

จากการศึกษาการกระจายศัพท์ ๒ วิธีนี้ในจังหวัดนครราชสีมา พบว่าได้ผลตรงกัน คือได้กลุ่มเส้นแบ่งเขตภาษาที่ทับกันสนิทเป็นกลุ่มใหญ่ แบ่งภาษาที่พูดในจังหวัดนี้ออกเป็น ๒ กลุ่ม ซึ่งเรียกว่า ภาษาไทยโคราช และภาษาไทยอีสาน

การแบ่งเขตภาษาโดยใช้ศัพท์เป็นเกณฑ์นี้มีหลักฐานทางด้านเสียง คือ ด้านระบบวรรณยุกต์ และด้านการเลือกใช้นหน่วยเสียงพยัญชนะ หรือหน่วยเสียงสระในศัพท์เดี่ยวที่เก็บรวบรวมมาเป็นข้อมูล มาสนับสนุนเป็นการยืนยันอีกด้วย

จะเห็นได้ว่า ในการศึกษาการเลือกใช้นหน่วยเสียงพยัญชนะ หรือหน่วยเสียงสระในศัพท์เดี่ยว เราก็สามารถใช้วิธีการทางภูมิศาสตร์ภาษากัน ทำแผนที่แสดงการเลือกใช้นหน่วยเสียงดังกล่าวได้ ๒ วิธี เช่นเดียวกันกับที่ทำแผนที่แสดงการกระจายศัพท์ของแต่ละหน่วยอรรถ ผลที่ได้ก็คือพบกลุ่มเส้นแบ่งเขตภาษาที่ทับกันสนิทเป็นกลุ่ม และกลุ่มเส้นแบ่งเขตภาษานี้ก็ทับกันสนิทกับกลุ่มเส้นแบ่งเขตภาษาที่แสดงการกระจายศัพท์ เส้นแบ่งเขตภาษาดังกล่าวนี้นับเป็นเขตภาษาที่พูดในจังหวัดนี้ออกเป็น ๒ บริเวณ คือบริเวณที่พูดภาษาไทยโคราช และบริเวณที่พูดภาษาไทยอีสาน เช่นเดียวกัน

๘. การแบ่งภาษาไทยโคราชออกเป็นกลุ่มย่อย

ในการพิจารณาเฉพาะด้านการกระจายศัพท์ (จากข้อมูลที่มีอยู่) นั้น เราไม่สามารถจะแบ่งภาษาไทยโคราชออกเป็นกลุ่มย่อยได้ แต่เมื่อพิจารณาด้านการใช้น้ำเสียงพยัญชนะเดี่ยว /ร/ กับ /ล/ และการใช้พยัญชนะเดี่ยว กับพยัญชนะควบกล้ำกับ /ร/ หรือ /ล/ ในศัพท์ที่ใช้ในภาษาไทยโคราชแล้ว เราอาจจะแบ่งภาษาไทยโคราชออกเป็น ๒ กลุ่มย่อย คือ กลุ่มตะวันออก และกลุ่มตะวันตก (ดูเขต I และ II ในแผนที่)

ศัพท์แปรที่แสดงการแบ่งกลุ่มย่อยนี้มีอยู่ ๒๗ ราย (ซึ่งเป็นศัพท์แปรส่วนหนึ่งที่แสดงการกระจายศัพท์ในการแบ่งเขตใหญ่ออกเป็นภาษาไทยโคราช และภาษาไทยอีสานด้วย) ซึ่งจะแสดงลักษณะดังนี้

๑. กรณีที่ในกลุ่มตะวันออกใช้น้ำเสียง /ร/ ในกลุ่มตะวันตกจะใช้น้ำเสียง /ล/ ศัพท์แปรที่แสดงลักษณะนี้มีอยู่ ๑๕ ราย

๒. กรณีที่ในกลุ่มตะวันออกใช้พยัญชนะควบกล้ำกับ /ล/ หรือ /ร/ ในกลุ่มตะวันตกจะใช้พยัญชนะเดี่ยว คือไม่มี /ล/ หรือ /ร/ มาควบกล้ำ ศัพท์แปรที่แสดงลักษณะนี้มีอยู่ ๑๒ ราย

ตัวอย่าง

คำศัพท์	ไทยโคราชตะวันออก	ไทยโคราชตะวันตก
"เรียม"	เรียม	เลียม
"ชีเหว"	ชีเหว	ชีเหล
"คุ่ม"	คุ่ม	กุม
"กลิ้ง"	กลิ้ง	กิ้ง

จะสังเกตได้ว่า การแบ่งภาษาไทยโคราชออกเป็น ๒ กลุ่มย่อยนี้ มีเรื่องการแยกเสียงวรรณยุกต์มาสนับสนุนเป็นการยืนยันด้วย กล่าวคือ ทั้ง ๒ กลุ่มมีหน่วยเสียงวรรณยุกต์ ๔ หน่วย แต่จะแตกต่างกันที่การพัฒนาหน่วยเสียงวรรณยุกต์หนึ่ง คือ วรรณยุกต์ A ในภาษาไทยดั้งเดิม (Proto-Tai) มาเป็นวรรณยุกต์ใน ๒ กลุ่มย่อยนี้ไม่เหมือนกัน คือ

ในกลุ่มย่อยตะวันออก วรรณยุกต์นี้จะแยกเป็น ๒ หน่วย ในปัจจุบัน คือแยกระหว่าง A₃ กับ A₄ โดยสะท้อนให้เห็นว่าเดิมทีเดียว มีพยัญชนะไม้ก้องพวกหนึ่ง และพยัญชนะก้องพวกหนึ่ง (ดูแผนภูมิที่ ๓ และตารางที่ 1 หน้า 71 ซึ่งมีเรื่องพยัญชนะอยู่ด้วย)

ส่วนในกลุ่มย่อยตะวันตกนั้น วรรณยุกต์นี้จะแยกเป็น ๒ หน่วยเช่นเดียวกันในปัจจุบัน แต่จะแยกระหว่าง A₁ กับ A₂ โดยสะท้อนให้เห็นว่า พยัญชนะกลุ่มที่ไม่ก้องนั้นได้แยกเป็นพยัญชนะมีกลุ่มลมพวกหนึ่ง และพยัญชนะไม่มีกลุ่มลมอีกพวกหนึ่ง⁵ (ดูในแผนภูมิที่ ๔ และตารางที่ 1 หน้า 72)

	A	B	C	DL	DS
1			ว.3		
2	ว.1				ว.1
3					
4	ว.2		ว.4		

↑
แผนภูมิที่ ๓ การแยกเสียงวรรณยุกต์
ในภาษากลุ่มตะวันออก

	A	B	C	DL	DS
1	ว.1		ว.3		
2					ว.1
3	ว.2				
4			ว.4		

↑
แผนภูมิที่ ๔ การแยกเสียงวรรณยุกต์
ในภาษากลุ่มตะวันตก

ตัวอย่างคำทดสอบเสียงวรรณยุกต์

ในภาษากลุ่มตะวันออก

	A	B	C	DL	DS
1	ชา	ชา	ชา	ชาค	ชัก
2	กา	ป้า	ป้า	กาค	กัก
3		ป้า	ป้า	บาค	คัก
4	คา	คา	คา	คาค	คัก

ในภาษากลุ่มตะวันตก

	A	B	C	DL	DS
1	ชา	ชา	ชา	ชาค	ชัก
2	กา	ป้า	ป้า	กาค	กัก
3	บาน	ป้า	ป้า	บาค	คัก
4	คา	คา	คา	คาค	คัก

จากตัวอย่างข้างบนนี้ จะเห็นได้ว่าภาษาถิ่น ๒ กลุ่มนี้ จะแตกต่างกันที่วรรณยุกต์ที่ ๑ และ ๒ ของพยางค์ที่เป็นคำเป็น คือ

ในกลุ่มตะวันออก วรรณยุกต์ที่ ๑ จะเกิดกับคำว่า ชา กา บาน วรรณยุกต์ที่ ๒ จะเกิดกับคำว่า คา

ในกลุ่มตะวันตก วรรณยุกต์ที่ ๑ จะเกิดกับคำว่า ชา วรรณยุกต์ที่ ๒ จะเกิดกับคำว่า กา บาน คา

เชิงอรรถ

1. บทความนี้ได้เรียบเรียงขึ้นใหม่จากบทความที่ผู้เขียนได้เสนอในการประชุมภาษาศาสตร์ระหว่างชาติ ครั้งที่ ๑๓ ณ กรุงโตเกียว ระหว่างวันที่ ๒๕ สิงหาคม ถึง ๔ กันยายน ๒๕๒๕ และกำลังจัดพิมพ์เป็นบทความชื่อ "Word Geography in Nakhon Ratchasima" ในหนังสือ Proceedings of the XIII th International Congress of Linguists. คาดว่าจะเสร็จในปี พ.ศ. ๒๕๒๖ นี้

การวิจัยที่นำเสนอไว้ในบทความนี้ เป็นผลจากโครงการทดลองสำหรับโครงการวิจัย "ภูมิศาสตร์คำศัพท์ภาษาถิ่นภาคอีสาน" ของภาควิชาภาษาศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

โครงการทดลองนี้คือโครงการ "ภูมิศาสตร์คำศัพท์ภาษาถิ่นในจังหวัดนครราชสีมา" ซึ่งได้รับความสนับสนุนจากงบประมาณแผ่นดินและสภาวิจัยแห่งชาติ มีผู้วิจัยรวมในโครงการนี้ ๔ คน คือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปราณี กุลละวณิช ผู้ช่วยศาสตราจารย์อมรา ประสิทธิ์วิสุทธิกุล อาจารย์ชติลา โรจนวัชรนุช และผู้เขียน

ด้วยความจำเป็นทางประการ ผู้ร่วมวิจัยอีก ๓ ท่านไม่อาจจะร่วมดำเนินโครงการได้จนตลอด ผลงานการวิจัยในบทความนี้จึงเป็นการวิเคราะห์ของผู้เขียน ความผิดพลาดอันใดที่เกิดขึ้นจึงเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนแต่ผู้เดียว

2. Li, Fang Kuei. A Handbook of Comparative Tai. Hawaii: The University Press of Hawaii 1977

3. Gedney, William J. "A Checklist for Determining Tones in Tai Dialects." In Studies in Linguistics in Honor of George L. Trager, pp. 423-437. Edited by M. Estellie Smith. The Hague: Mouton, 1973

4. เกดนีหนึ่งที่ เจมส์ อาร์ เซมเบอร์เลน ใช้ในการแบ่งภาษาสาขาตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งครอบคลุมภาษาไทยที่พูดในเมืองไทยทั้งหมด รวมทั้งภาษาลาวและภาษาอื่นๆด้วย คือให้ความสัมพันธ์ระหว่างวรรณยุกต์แถว B กับ DL และพบว่าภาษาไทยโคราชมีลักษณะเหมือนภาษาไทยมาตรฐาน คือ วรรณยุกต์ ๒ แถวนั้นแยกแบบเดียวกัน คือแยกระหว่าง B₃ กับ B₄ และ DL₃ กับ DL₄ แต่ในภาษาไทยในภาคอีสานทั่วไปจะเหมือนกับภาษาลาว คือการแยกวรรณยุกต์แถว B กับ DL จะต่างกัน คือ B ไม่แยกเลย แต่ DL จะแยกระหว่าง DL₃ กับ DL₄ ดังในตารางข้างล่างนี้

Chamberlain, James R. เรื่อง "A New Look at the History and Classification of the Tai Languages" ใน Studies in Tai Linguistics, Edited by Jimmy G Harris and James R. Chamberlain, 1975, 50-55.

	A	B	C	DL	DS
1			ว.3		
2	ว.1				ว.1
3					
4	ว.2		ว.4		

แผนภูมิ ก. แสดงการแยกเสียงวรรณยุกต์
ในภาษาไทยโคราช

	A	B	C	DL	DS
1	ว.1				
2		ว.3	ว.4		ว.3
3	ว.2				
4			ว.5		ว.5

แผนภูมิ ข. แสดงการแยกเสียงวรรณยุกต์
ในภาษากูรุงเทพา

	A	B	C	DL	DS
1	ว.1		ว.5		ว.1
2	ว.2	ว.4			ว.1
3	ว.2	ว.4			ว.1
4	ว.3		ว.6		ว.4

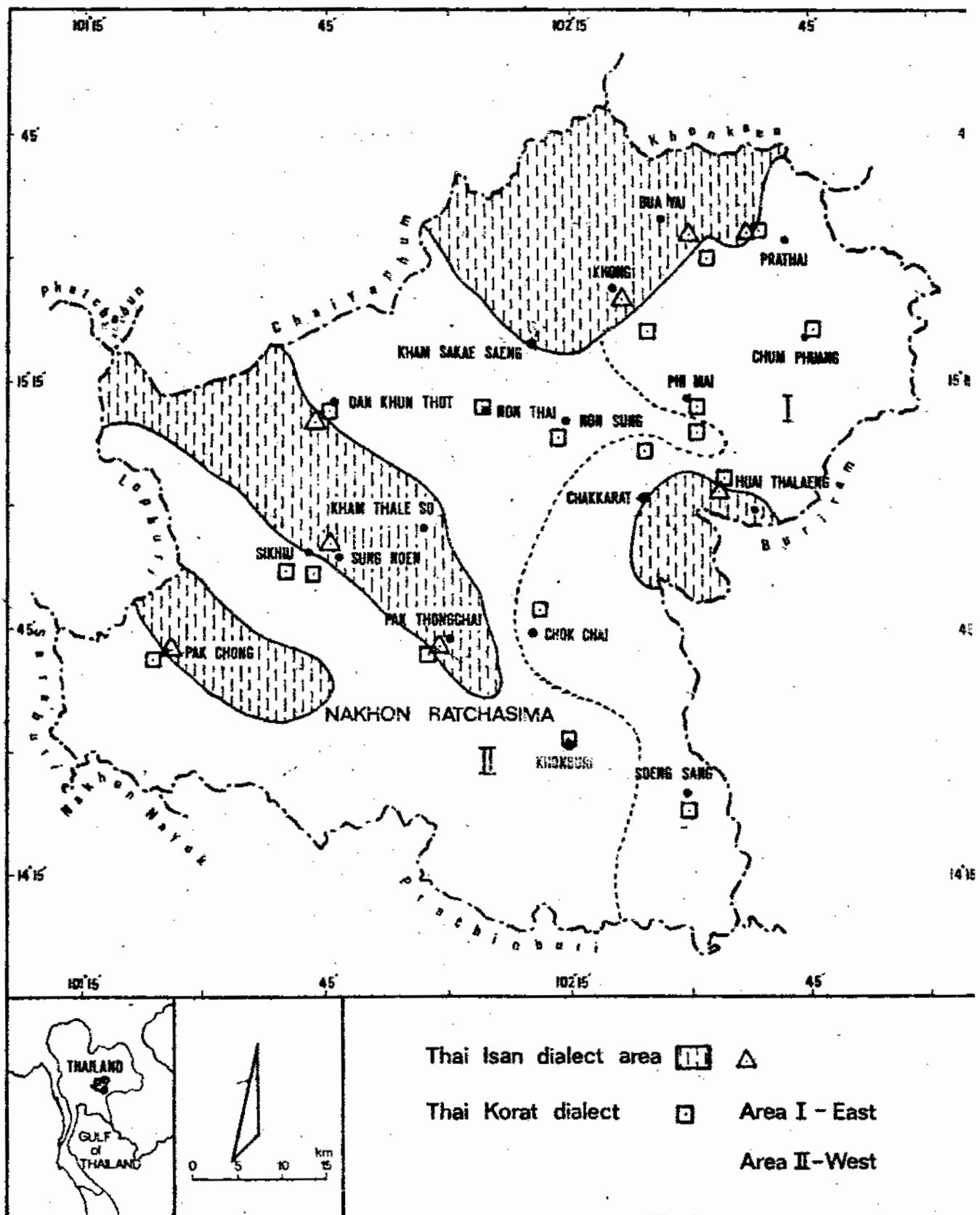
แผนภูมิ ก. แสดงการแยกเสียงวรรณยุกต์
ในภาษาไทยอีสาน

	A	B	C	DL	DS
1	ว.1		ว.5		ว.1
2	ว.2	ว.4			ว.1
3	ว.2	ว.4			ว.1
4	ว.3		ว.6		ว.4

แผนภูมิ ง. แสดงการแยกเสียงวรรณยุกต์
ในภาษาไทยอีสานและภาษาลาว
(เช่น นครพนม ขอนแก่น ลาว
เวียงจันทน์และลาวหล่มสัก)

5. รวบรวมเสียงวรรณยุกต์ของ ปราณี กุลละวณิช "การเปลี่ยนแปลงของภาษา"
เอกสารการสอนชุดวิชาภาษาไทย ๓ หน่วยที่ ๑๔ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๒๕
หน้า ๓๓๒-๓๓๕.

Dr. Vichin Panupong, Department of Linguistics, Faculty of Arts,
Chulalongkorn University, Bangkok, Thailand :

ภาคผนวก ข.

ตารางที่ ๑ แสดงสัดส่วนของการใช้ศัพท์ภาษาไทยโบราณต่อศัพท์ภาษาไทยอีสาน
ในภาษาถิ่นแต่ละจุดที่เก็บข้อมูลของศัพท์แปร ๑๕๐ ราย

จุดที่	บริเวณ ๑ (ที่วางไม่มีเส้นทับ)	จุดที่	บริเวณ ๒ (มีเส้นทับ)
๑	๑๔๔ : ๖	๑๘	๒๙ : ๑๒๑
๒	๑๔๓ : ๓	๑๙	๒๖ : ๑๒๔
๓	๑๓๘ : ๑๒	๒๐	๓๔ : ๑๑๖
๔	๑๔๒ : ๘	๒๑	๓๓ : ๑๑๓
๕	๑๔๐ : ๑๐	๒๒	๓๘ : ๑๑๒
๖	๑๓๙ : ๑๓	๒๓	๑๙ : ๑๓๑
๗	๑๔๒ : ๘	๒๔	๔๓ : ๑๐๓
๘	๑๔๖ : ๔	๒๕	๖๔ : ๘๒
๙	๑๔๖ : ๑๐		
๑๐	๑๓๗ : ๑๓		
๑๑	๑๓๗ : ๑๓		
๑๒	๑๔๑ : ๘		
๑๓	๑๔๓ : ๓		
๑๔	๑๓๙ : ๑๑		
๑๕	๑๔๑ : ๔		
๑๖	๑๔๐ : ๑๐		
๑๗	๑๔๖ : ๘		

(ดูรายละเอียดเกี่ยวกับจุดที่เก็บข้อมูลอยู่ในภาคผนวก ค.)

ตารางที่ 2 สัดส่วนของการใช้หน่วยเสียงพยัญชนะและสระในศัพท์เดี่ยว ๔๐ ราย
ของภาษาไทยโบราณต่อภาษาไทยอีสาน

จุดที่	บริเวณ ๑ (ที่ว่างไม่มีเส้นทับ)	จุดที่ ๒	บริเวณ ๒ (มีเส้นทับ)
๑	๓๘ : ๒	๑๘	๖ : ๓๔
๒	๓๙ : ๓	๑๙	๕ : ๓๕
๓	๓๘ : ๑	๒๐	๘ : ๓๒
๔	๓๘ : ๑	๒๑	๙ : ๓๓
๕	๓๘ : ๒	๒๒	๔ : ๓๖
๖	๓๖ : ๔	๒๓	๔ : ๓๖
๗	๓๘ : ๒	๒๔	๑๓ : ๒๗
๘	๔๐ : ๐	๒๕	๑๒ : ๒๘
๙	๓๘ : ๒		
๑๐	๓๙ : ๓		
๑๑	๓๙ : ๓		
๑๒	๔๐ : ๐		
๑๓	๓๘ : ๑		
๑๔	๓๘ : ๒		
๑๕	๓๘ : ๒		
๑๖	๓๘ : ๒		
๑๗	๔๐ : ๐		

(รายละเอียดเกี่ยวกับจุดที่เก็บข้อมูลอยู่ในภาคผนวก ค.)

ภาคผนวก ก.

รายละเอียดเกี่ยวกับ หน่วยงาน คำบาล และอำเภอที่เก็บข้อมูลของภาษาถิ่นต่างๆ

บริเวณที่พูดภาษาไทยโคราช

จุดที่ ๑	บ.บุญส่งพัฒนา ต.นิคม อ.พิมาย
" ๒	บ.ตานกนดง ต.ตานกลา อ.โนนสูง
" ๓	บ.สันเหี้ยะ ต.โนนไทย อ.โนนไทย
" ๔	บ.โคกรักษ์ ต.คานชุนทด อ.คานชุนทด
" ๕	บ.คลองตะแบก ต.ลาดบัวขาว อ.สีคิ้ว
" ๖	บ.หนองกะจะ ต.ปากช่อง อ.ปากช่อง
" ๗	บ.สวนหอม ต.ชุม อ.ปักธงชัย
" ๘	บ.แะระ ต.แะระ อ.กรบุรี
" ๙	บ.ชนาค ต.ชุมพวง อ.ชุมพวง
" ๑๐	บ.สะจัน ต.กะพุ่มราย อ.ประทาย
" ๑๑	บ.โพนทอง ต.โพนทอง อ.บัวใหญ่
" ๑๒	บ.ขาม ต.ตาจีน อ.คง
" ๑๓	บ.หนองจอก ต.จักราช อ.จักราช
" ๑๔	บ.ไทร ต.โนนเมือง อ.พิมาย
" ๑๕	บ.หินคาบ ต.หินคาบ อ.ห้วยแถลง
" ๑๖	บ.คอนพราหมณ์ ต.ท่าอ่าง อ.ห้วยแถลง
" ๑๗	บ.สาตะเกียน ต.กุศโปลี อ.เสิงสาง

บริเวณที่พูดภาษาไทยอีสาน

จุดที่ ๑๘	บ.คอนคาหนิน	ค.กะทุ่มราย	อ.ประทาย
" ๑๙	บ.จัวไหม	ค.กุดจอก	อ.บัวใหญ่
" ๒๐	บ.หนองบง	ค.เมืองคง	อ.คง
" ๒๑	บ.กุดม่วง	ค.ตะเคียน	อ.คานชนบท
" ๒๒	บ.กุดน้อย	ค.กุดน้อย	อ.สีคิ้ว
" ๒๓	บ.หลุ่งประดู่	ค.หลุ่งประดู่	อ.ห้วยแถลง
" ๒๔	บ.ตะคุ	ค.ตะคุ	อ.ปักธงชัย
" ๒๕	บ.หนองสำหราย	ค.หนองสำหราย	อ.ปากช่อง

การทำพจนานุกรม 3 ภาษา : พจนานุกรมญ้อกูร (ชาวบน)-ไทย-อังกฤษ

ธีระพันธ์ อ.ทองคำ

คนทั่วไปมักจะคิดว่าการทำพจนานุกรมเป็นของง่าย ใคร ๆ ก็ทำพจนานุกรมได้เพียงแต่นำคำมาเรียงต่อกันอย่างมีระบบแล้วก็ให้ความหมายของคำเท่านั้น ในฐานะผู้มีประสบการณ์ในการทำพจนานุกรม ผู้เขียนขอยืนยันว่าการทำพจนานุกรมมิใช่เป็นของง่ายเลย แต่กลับเป็นสิ่งที่ยุ่งยากและต้องอาศัยความรู้ความอดทนเป็นอันมาก กว่าที่จะทำสำเร็จออกมาเป็นรูปเล่มได้ พจนานุกรมมีหลายชนิดและวัตถุประสงค์ของการทำพจนานุกรมแต่ละชนิดก็แตกต่างกัน (ดูรายละเอียดใน Zgusta, 1971) การทำพจนานุกรมบางชนิดต้องอาศัยความรู้ทางด้านภาษาศาสตร์มาก เช่น การทำพจนานุกรม 2 ภาษาหรือ 3 ภาษาซึ่งภาษาหนึ่งเป็นภาษาชนกลุ่มน้อยที่ไม่มีตัวอักษรใช้เขียนภาษา เพื่อช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจและเห็นภาพการทำพจนานุกรม 3 ภาษาอย่างชัดเจน ผู้เขียนจะขอยกตัวอย่างการทำพจนานุกรมภาษาญ้อกูร (ชาวบน)-ไทย-อังกฤษ ซึ่งผู้เขียนได้รับเงินอุดหนุนให้จัดทำและพิมพ์เผยแพร่จากมูลนิธิโคโยต้า

ภาษาญ้อกูรหรือชาวบนหรือชาวคงเป็นภาษาในตระกูลมอญ-เขมรสาขามอนิก (Monic) กิฟฟลือธ (1960) กล่าวว่าภาษาญ้อกูรมีสถานะคล้ายคลึงกับภาษามอญโบราณในหลักศิลาจารึกมาก จึงได้ตั้งสมมติฐานว่าพวกญ้อกูรซึ่งยังมีหลงเหลืออยู่ในจังหวัดชัยภูมิ นครราชสีมา และเพชรบูรณ์ เป็นจำนวนประมาณ 2,000 - 3,000 คนนั้น น่าจะเป็นคนที่สืบเชื้อสายมาจากคนในสมัยทวารวดี คนญ้อกูรส่วนใหญ่เป็นบุคคลทวิภาษา คือ นอกจากจะพูดภาษาญ้อกูรแล้วยังสามารถพูดภาษาไทยถิ่นซึ่งเป็นภาษารอบข้างด้วย เด็กรุ่นใหม่ไม่นิยมพูดภาษาของตนเองแล้ว เพราะอายไม่อยากให้ใครทราบว่าพวกเขาพูดภาษาแปลกไปจากชาวบ้าน ศาสตร์แห่งภาษา 3 (มัย. 26)

คนอื่น ๆ ที่อาศัยอยู่ในบริเวณนั้น ก็จะถูกห่มคลุมแล้วกลายเป็นพวกคนป่าคนดง
ผู้เขียนคาดว่าภาษาญ้อกรจะสูญหายไปหมดภายในเวลา 50 - 60 ปีข้างหน้า

ผู้เขียนจัดทำพจนานุกรมญ้อกร (ชาวบน)-ไทย-อังกฤษขึ้นด้วยเหตุผล
และวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ

1. เพื่อรักษาของเก่าอันล้ำค่าซึ่งเป็นมรดกตกทอดมาตั้งแต่สมัย
อาณาจักรทวารวดีซึ่งกำลังจะสูญหายไป ภาษาญ้อกรเป็นหลักฐานที่มีชีวิตเพียง
อย่างเดียวที่จะช่วยให้ความกระจ่างในเรื่องการถอดตัวอักษรมอญโบราณซึ่ง
ปรากฏในหลักศิลาจารึก และในเรื่องความเป็นมาของวัฒนธรรมสมัยทวารวดี
เท่าที่ผ่านมา นักอ่านศิลาจารึกมอญ นักประวัติศาสตร์และนักโบราณคดี มีแต่
หลักฐานที่เป็นวัตถุและซากปรักหักพังเท่านั้น

2. เพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานของผู้เขียนในการทำวิจัยเรื่องอื่น ๆ
เช่น เรื่อง "Register without Tongue-Root in Nyah Kur"
(ลักษณะน้ำเสียงโดยไม่มีโคนลิ้นในภาษาญ้อกร) และเรื่อง "Rhythm in
Nyah Kur" (จังหวะในภาษาญ้อกร) เป็นต้น

3. เพื่อให้ นักภาษาศาสตร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่สนใจเรื่องภาษา
มอญ-เขมร เปรียบเทียบและเชิงประวัติได้ใช้เป็นเอกสารอ้างอิง

เนื่องจากผู้เขียนมีเจตนาจริงที่จะให้นักภาษาศาสตร์ใช้พจนานุกรม
ญ้อกร (ชาวบน)-ไทย-อังกฤษ เป็นเอกสารอ้างอิง เนื้อหาสาระและการเรียง
ลำดับคำศัพท์ในพจนานุกรมจึงค่อนข้างจะยากเกินไปสำหรับคนทั่วไปที่ไม่มีความรู้
ทางด้านภาษาศาสตร์จะนำไปใช้ มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องปรับให้ง่ายขึ้น
เสียก่อน ถ้าจะนำพจนานุกรมนี้ไปใช้สำหรับกิจกรรมที่ไม่เกี่ยวกับภาษาศาสตร์

ในการทำพจนานุกรมญ้อกร (ชาวบน)-ไทย-อังกฤษ ผู้เขียนได้
แบ่งงานออกเป็น 4 ขั้นตอนคือ การเตรียมงาน การเก็บรวบรวมข้อมูล การ
ศาสตร์แห่งภาษา 3 (มีย. 26)

วิเคราะห์ข้อมูล และการเรียบเรียง ดังรายละเอียดต่อไปนี้คือ

1. การเตรียมงาน

ก่อนที่ผู้เขียนจะทำโครงการ "Linguistic Variations in the Speech of the Nyah Kur (Chao Bon) and Mon Communities in Thailand" เสนอขอรับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมูลนิธิโตโยต้า ผู้เขียนได้มีข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับภาษาญ้อกรอยู่บ้างแล้ว ทั้งนี้เพราะได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยภาษารชนกลุ่มน้อยจากมูลนิธิฟอร์ค โครงการวิจัยภาษาไทยและภาษาพื้นเมืองถิ่นต่าง ๆ (Indigeneous Languages of Thailand Research Project) สถาบันศูนย์ภาษาอังกฤษ มหาวิทยาลัย ซึ่งผู้เขียนเป็นหัวหน้าโครงการได้จัดทำแผนที่ภาษาในประเทศไทยขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2520 จึงได้ทราบว่าภาษาญ้อกรพูดอยู่ที่ไคบ่าง นอกจากนี้ในปี พ.ศ. 2522 ผู้เขียนได้รวบรวมเอกสารสิ่งพิมพ์เกี่ยวกับภาษาญ้อกรทั้งหมด และได้เดินทางไปจังหวัดชัยภูมิเพื่อสำรวจข้อมูลเกี่ยวกับภาษาญ้อกรด้วย ผู้เขียนได้สร้างรายการคำซึ่งประกอบด้วยคำศัพท์พื้นฐานที่ใช้อยู่ในชีวิตประจำวันประมาณ 400 คำ เพื่อใช้สัมภาษณ์ผู้บอกภาษาญ้อกร ที่บ้านวังกำแพง อำเภอบ้านเขว้า บ้านท่าโป่ง กิ่งอำเภอนองบัวระเหว (เดิมขึ้นกับอำเภोजุฬารัตน์) และบ้านสะพานหิน กิ่งอำเภเทพสถิตย์ (เดิมขึ้นกับอำเภอบำเหน็จณรงค์) จากการเก็บข้อมูลเบื้องต้นที่จังหวัดชัยภูมิครั้งนี้ ผู้เขียนได้ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับคนญ้อกรหลายอย่าง ได้มีโอกาสนั่งคุยกับภูมิประเทศ ได้รู้จักกับเจ้าหน้าที่ประจำท้องถิ่นของหน่วยราชการต่าง ๆ ที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการปกครองและการพัฒนาชนบท และสิ่งสำคัญที่สุดคือผู้เขียนได้ผูกมิตรกับคนญ้อกรหลายคน ผู้เขียนโชคดีที่ได้พบกับชายญ้อกรสูงอายุคนหนึ่งที่บ้านท่าโป่ง ชื่อ นายพูน ป้อมรักษา อายุประมาณ 72 ปี (เมื่อปี พ.ศ. 2522) ในอดีตนายพูนเคยเป็นพรานช้างและเป็นผู้ใหญ่บ้านมาก่อน นายพูนเป็นคนร่าเริงและสนุกสนาน มีความจำดี หูไม่ตึง รักการผจญภัย มีความรู้ทั่วไปดีมาก เป็นคนกล้าหาญ รู้คาถา

ศาสตร์แห่งภาษา 3 (มีย. 26)

อาคมมากมาย พุทธภาษาไทยโบราณและภาษาไทยถิ่นอีสานได้ดี เป็นที่รู้จักและ
ยำเกรงของคนอยุธยาทั้งปวง นายพูนได้สอนภาษาอยุธยาให้กับผู้เขียนความ
เต็มใจ และยินดีมาช่วยผู้เขียนทำงานวิจัยในกรุงเทพฯ

ผู้เขียนได้ทราบจากการสำรวจข้อมูลครั้งนี้ว่า ภาษาอยุธยาที่ทุกคนใน
บริเวณต่าง ๆ ของจังหวัดชัยภูมิเป็นภาษาเดียวกัน จะมีความแตกต่างกันเพียง
เล็กน้อย ส่วนใหญ่จะต่างกันที่สำเนียงพูด (accent) ของแต่ละบ้าน¹ ใน
ขณะที่สัมภาษณ์บอกภาษาตามรายการคำ 400 คำที่เตรียมไว้ ผู้เขียนได้จดบันทึก
ภาษาอยุธยาโดยถ่ายเสียงเป็นตัวสัทอักษรสากลและบันทึกเทประหว่างการสัมภาษณ์
ด้วย เพื่อกลับมาฟังและตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลที่กรุงเทพฯ ที่ทำเช่นนี้
เพราะต้องการฝึกให้ตนเองคุ้นเคยกับเสียงในภาษาอยุธยา ก่อนเริ่มลงมือทำ
โครงการจริง

เมื่อได้ทราบอย่างเป็นทางการว่ามูลนิธิโคโยต้าให้ทุนทำวิจัยในเดือน
เมษายน 2523 ผู้เขียนก็เริ่มดำเนินการทันที ในการทำวิจัยครั้งนี้ผู้เขียนได้
จ้างผู้ช่วยวิจัยเต็มเวลา 1 คนคือ นางสาวจรูญ บุญพันธ์ ซึ่งในขณะนั้นเป็นนิสิต
ปริญญาโทของภาควิชาภาษาศาสตร์ งานชิ้นแรกของเราก็คือ การเลือกคำศัพท์
ภาษาไทยที่ใช้อยู่ในชีวิตประจำวันจากพจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน และชื่อพืชกับ
ชื่อสัตว์จากเอกสารอื่น ๆ อีกหลายรายการรวมประมาณ 5,000 คำ แล้วพิมพ์
ลงบัตรคำโดยใช้บัตร 1 ใบต่อคำศัพท์ 1 คำ ก่อจากนั้นก็นำมาจัดเป็นหมวด
ใหญ่ ๆ หลายหมวดตามความหมาย ส่วนภายในหมวดก็เรียงตามลำดับตัวอักษร
ก ถึง ฮ เนื่องจากไม่สามารถนำบัตรคำทั้งหมดติดตัวไปด้วยเวลาเก็บข้อมูลภาค
สนาม ผู้เขียนจึงได้เลือกศัพท์ประมาณ 1,000 คำจากหมวดต่าง ๆ แล้วลงกลง
สมุดปกแข็งพร้อมกับจัดทำสมุดภาพเพื่อใช้เป็นอุปกรณ์ประกอบการสัมภาษณ์บอก
ภาษาเวลาเก็บข้อมูลภาคสนามด้วย เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยและสะดวก
ในการค้นข้อมูล ผู้เขียนได้เก็บบัตรคำทั้งหมดเรียงใส่กล่องไว้

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในเดือนกรกฎาคม 2523 ผู้เขียนได้ออกเก็บข้อมูลภาคสนามที่บ้าน สะพานหิน ตำบลนาบางคล้า จังหวัดอุบลราชธานี สำหรับการเก็บข้อมูลครั้งนี้ ผู้เขียนได้พักอยู่ในหมู่บ้านประมาณ 10 วันเพื่อบันทึกข้อมูลภาษาญ้อกรและเรียนรู้ วัฒนธรรมของคนญ้อกร วิธีเก็บข้อมูลส่วนใหญ่ก็คือพูดคุยกับคนญ้อกร ถ้าอยาก ทราบคำใดก็ใช้วิธีซื้อของจริงให้ดูหรือให้ดูภาพแล้วถามเป็นภาษาญ้อกรว่า "hɔ̀ok chamòɔ" เรียกว่าอะไร" ถ้าเป็นคำกริยาก็ก็นำท่าทางประกอบ ระหว่าง ที่เก็บข้อมูลก็วิเคราะห์ระบบเสียงและสร้างระบบการถ่ายเสียงโดยใช้สัทอักษร สากลไปด้วย² เมื่อครบกำหนดเดินทางกลับกรุงเทพฯ นายพน ป้อมรักษา ได้ เดินทางจากบ้านท่าโป่ง จังหวัดอุบลราชธานีมาหา (ห่างจากบ้านสะพานหิน ประมาณ 8 กิโลเมตร) มาสมทบกับผู้เขียนที่บ้านสะพานหิน ตลอดระยะเวลา 1 ปี คือตั้งแต่เดือนกรกฎาคม 2523 ถึงเดือนสิงหาคม 2524 นายพนได้สอน ภาษาญ้อกรแก่ผู้เขียนทุกวัน และได้เดินทางไปเก็บข้อมูลภาษาญ้อกรที่จังหวัด นครราชสีมาและเพชรบูรณ์กับผู้เขียนด้วย การที่มีคนญ้อกรร่วมคณะไปด้วยมี ประโยชน์แก่การทำงานของผู้เขียนมาก นอกจากจะช่วยให้ผู้เขียนมิตรไต่อย่างรวด- เร็วแล้ว นายพนายยังช่วยชี้ให้ผู้เขียนเห็นความเหมือนและความต่างระหว่างภาษา ญ้อกรย่อยถิ่นต่าง ๆ อีกด้วย

เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องและสมบูรณ์ที่สุด ผู้เขียนได้เก็บข้อมูลสำหรับ ทำพจนานุกรมญ้อกร (ชาวนน)-ไทย-อังกฤษ เป็น 4 ขั้นตอน ดังรายละเอียด ต่อไปนี้คือ

ขั้นตอนที่ 1 ในขั้นตอนที่ 1 นี้ได้ใช้ภาษาไทยเป็นหลัก คือสัมภาษณ์ ผู้บอกภาษาโดยใช้รายการคำที่เตรียมไว้ประมาณ 5,000 คำ บันทึกคำญ้อกรลง ในบัตรคำ แล้วจัดเรียงบัตรคำออกเป็น 16 หมวดโดยใช้เสียงพยัญชนะท้ายของ ภาษาญ้อกรเป็นหลัก ดังนี้คือ

หมวดที่ 1 - ø (ไม่มีเสียงพยัญชนะท้าย)	หมวดที่ 9 - ɲ
หมวดที่ 2 - p	หมวดที่ 10 - ɳ
หมวดที่ 3 - t	หมวดที่ 11 - ʃ
หมวดที่ 4 - k	หมวดที่ 12 - h
หมวดที่ 5 - c	หมวดที่ 13 - w
หมวดที่ 6 - ʔ	หมวดที่ 14 - r
หมวดที่ 7 - m	หมวดที่ 15 - l
หมวดที่ 8 - n	หมวดที่ 16 - j

การเก็บข้อมูลวิธีนี้ง่าย สะดวก และรวดเร็ว แต่ข้อมูลที่ได้นั้นของ
 โท้วมาก นอกจากนี้ยังเลือกสรรคำที่เตรียมไว้เป็นจำนวนมากด้วย ทั้งนี้เพราะ
 การใช้ศัพท์และความหมายของศัพท์ในภาษาญ้อกรกับภาษาไทยไม่ตรงกันในลักษณะ
 1 ต่อ 1 เนื่องจากแนวคิดเกี่ยวกับภาษาและวัฒนธรรมของคนญ้อกรและของคน
 ไทยแตกต่างกัน วิธีการใช้ศัพท์จึงต่างกัน ในบางกรณีภาษาญ้อกรมีศัพท์ใช้เพียง
 ศัพท์เดียวแต่ไทยมีศัพท์ใช้หลายศัพท์ ตัวอย่างเช่นคำว่า ในภาษาญ้อกร
 มีความหมายตรงกับศัพท์ภาษาไทยถึง 4 ศัพท์ คือ

"คีม" เช่น <u>chóon</u> dáak	"คีมน้ำ"
"จูบ" เช่น <u>chóon</u> tebál	"จูบแถม"
"คม" เช่น <u>chóon</u> káaw	"คมดอกไม้"
"สัด" เช่น <u>chóon</u> jàk bríi	"สัดควนบุรี" ฯลฯ

และในทางตรงกันข้าม ภาษาญ้อกรมีศัพท์ใช้หลายศัพท์ในขณะที่ภาษาไทยมีศัพท์เพียง
 ศัพท์เดียว ตัวอย่างเช่น

"ข้าว" เช่น <u>tám</u> <u>chróo</u> ?	"ต้นข้าว"
"ข้าว" เช่น <u>tám</u> <u>ɲkóo</u>	"กากข้าว"
"ข้าว" เช่น <u>tóom</u> <u>póon</u>	"หุงข้าว" ฯลฯ

เพื่อเป็นการตรวจสอบความถูกต้องและอุดช่องโหว่เกี่ยวกับศัพท์และความหมาย
ของศัพท์ ผู้เขียนจึงมีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลขั้นตอนที่ 2

ขั้นตอนที่ 2 ในการเก็บข้อมูลขั้นตอนที่ 2 นี้ ผู้เขียนได้ใช้ภาษาอุร
เป็นหลัก คือเอาคำอุรที่ได้จากผู้ออกภาษาซึ่งเขียนลงบัตรและจัดหมวดหมู่ตาม
เสียงพยัญชนะท้ายดังอธิบายไว้ในขั้นตอนที่ 1 มาถามผู้ออกภาษาซ้ำอีกครั้งหนึ่ง
พร้อมกับขอให้ผู้ออกภาษายกตัวอย่างการใช้คำนั้นในวลีและประโยคด้วย ทั้งนี้
เพื่อความสะดวกในการวิเคราะห์หารรณลักษณะของศัพท์และหน้าที่ของศัพท์
ตัวอย่างเช่น

chróo?	“ข้าว”	
	kh ráp chróo?	เมล็ดข้าว
	hláa? chróo?	ใบข้าว
	tám chróo?	ต้นข้าว
	chróo? nývp	ข้าวเหนียว
	chróo? mäh	ข้าวเจ้า
	chróo? kəchvəŋ	ข้าวหนัก
	chróo? práaŋ	ข้าวเบา
	chróo? phllet	ข้าวเหนียวคำ
ŋkóo	“ข้าว”	
	tám ŋkóo	กากข้าว
	ŋkóo mäh	ข้าวสารเจ้า
	ŋkóo nývp	ข้าวสารเหนียว
	ŋkóo chrán	ข้าวสารชนิดเป็นตัว (ไม่มีข้าวหักปน)
	ŋkóo crúaŋ	ข้าวสารชนิดมีเมล็ดหักปน
	ŋkóo phəjóok	ข้าวฟ่างที่ตำเอาเปลือกออกแล้ว
	ŋkóo phàak	ลูกเดือยที่ตำเอาเปลือกออกแล้ว

póon	"ข้าว"		
	cáa'	póon	กินข้าว
	tóam	póon	หุงข้าว
	póon	béec	ข้าวต้ม
	póon	khənàŋ	ข้าวตั้ง
	póon	kə'íəm	ข้าวตาก
	póon	màh	ข้าวสวย
	póon	nǎvp	ข้าวเหนียวนึ่งหรือหุงแล้ว
	póon	mbát	ข้าวจี
	póon	phəhóok	ข้าวฟ่างหุงแล้ว
	póon	pháak	ลูกเคียวหุงแล้ว

พวกศัพท์ที่เป็นคำนามไม่ค่อยมีปัญหา ศัพท์ซึ่งเป็นปัญหาในการวิเคราะห์
หน้าที่ทางไวยากรณ์ คือ ศัพท์ที่เป็นคำกริยา และคำไวยากรณ์ (grammatical
words) เช่น คำช่วยกริยา คำแสดงคำถาม คำเชื่อม เป็นต้น ต่อไปนี้เป็น
ตัวอย่างการเก็บข้อมูลศัพท์ที่เป็นคำกริยาและคำไวยากรณ์

คำกริยา

thriəp	"วิ่ง"	
mənìh thri'əp thəw hmúm		คนวิ่งหนี
mpéəp thriəp phàk mənìh		เสือโคร่งวิ่งไล่คน
kethriəp	"ทำให้วิ่ง"	
kuenkuən kethriəp khléəp		เค็กวิ่งเพื่อให้วาร์ขึ้น
phrèj kethriəp chéh		ฝนทำให้หมาวิ่ง (ฝนไล่ช้าง)

คำไวยากรณ์

phǎv

"หรือ"

ná? ʔár thǎam khemàa? pǎv จะไปทางไรหรือ
khóom ʔkóo phǎv ปักข้าวหรือ

dǎm

"(ไม่) ...หรือ"

péj ʔráj kú thǎh dǎm ยิงเสือไม่ถูกหรือ
phèh ná? kú hmáaj phàa? dǎm เธอจะไม่ถาม
พ่อหรือ

ในการเก็บข้อมูลชิ้นตอนที่ 2 นี้ ผู้เขียนพยายามสนทนากับผู้บอกภาษาเป็นภาษาผู้รู้ ทั้งนี้เพื่อตรวจสอบว่าตัวเองใช้ศัพท์ต่าง ๆ ถูกต้องหรือไม่ การเก็บข้อมูลวิธีนี้ทำให้ผู้บอกภาษาพอใจและสนุกสนาน จึงให้ความร่วมมือกับผู้เขียนเป็นอย่างดี คอยชี้แจงการใช้ภาษาผู้รู้ของผู้เขียนเสมอ คงจะเกิดความภาคภูมิใจและเอ็นดูที่ผู้เขียนได้พยายามพูดภาษาของเขา และพยายามปรับแนวคิดเกี่ยวกับการมองโลกให้เหมือนคนผู้รู้ เนื่องจากผู้บอกภาษาให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี จึงได้ศัพท์ภาษาผู้รู้เพิ่มขึ้นมากมาย ซึ่งผิดกับการถามโดยใช้ภาษาไทยเป็นหลัก (ดูข้อสังเกตที่ 1 ของการเก็บข้อมูล) การถามศัพท์โดยเริ่มจากภาษาไทยมักทำให้ผู้บอกภาษาเกิดความเบื่อหน่าย เพราะต้องใช้ความคิดอย่างหนักว่า "ภาษาไทยคำนี้จะแปลเป็นภาษาผู้รู้ว่าอย่างไร" การแปลเป็นขบวนการให้ความหมายที่ไม่เป็นธรรมชาติและเสียกับความเข้าใจผิดได้หลายแง่ เช่นผู้บอกภาษาอาจไม่เข้าใจถ้อยคำที่ผู้เขียนต้องการอะไร แต่ก็รีบตอบไปตามที่นึกออกเพราะกลัวจะถูกถามซ้ำไปซ้ำมาจนแสดงอาการอ้าอึ้งไม่แน่ใจ กรณีเช่นนี้เกิดขึ้นบ่อย ๆ หรือไม่อย่างนั้นด้วยความเบื่อหน่ายมักจะตอบว่า "ไม่มีคำนี้ในภาษาผู้รู้" เพราะรำคาญใจเสียคิด ผู้เขียนเองก็รู้สึกหงุดหงิดพอ ๆ กับผู้บอกภาษา เพราะได้ยินแต่คำตอบว่า "ไม่มี" แล้วยังต้องเสียบัตรคำที่เตรียมไว้เป็นจำนวน ศาสตร์แห่งภาษา 3 (มัย, 26)

มากด้วย การเก็บข้อมูลโดยใช้ภาษาไทยเป็นหลักในการถามมีประโยชน์ในตอน
เริ่มเก็บข้อมูลเท่านั้น คือ ทำให้รู้ศัพท์ภาษาญ้อกรจำนวนหนึ่งซึ่งสามารถนำมาใช้
ในการสนทนาได้ ถึงแม้ว่าจะเป็นกาพูดแบบภาษาญ้อกรผสมไทย ถ้าต้องการได้
ข้อมูลที่ละเอียดลึกซึ้งแล้ว ควรพยายามใช้ภาษาของผู้ออกภาษาให้มากที่สุดเท่าที่
จะทำได้

ขั้นตอนที่ 3 ในการเก็บข้อมูลขั้นตอนที่ 3 นี้ ผู้เขียนได้ขอให้ผู้ออก
ภาษาเล่าเรื่องต่าง ๆ อย่างช้า ๆ ในขณะที่ผู้ออกภาษาเล่าเรื่อง ผู้เขียนได้จด
บันทึกโดยใช้ศัพท์อักษรสากลตามระบบการถ่ายเสียงที่กำหนดไว้แล้ว จากการ
เก็บข้อมูลขั้นตอนที่ 1 และขั้นตอนที่ 2 จะได้แค่เพียงคำศัพท์ วลี หรือประโยค
สั้น ๆ เท่านั้น เกือบไม่ได้ตัวอย่างภาษาญ้อกรที่เป็นประโยคซับซ้อนต่อเนื่องเลย
นอกจากขอให้นายพูน ป้อมรักษา ผู้ออกภาษาหลักเล่าเรื่องต่าง ๆ แล้ว ผู้เขียน
ได้เดินทางไปยังบ้านสะพานหิน ถึงอำเภอเทพสถิตย์ เพื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับนิทาน
พื้นบ้านด้วย การเล่านิทานเป็นศิลปะทางคำฉันท์หนึ่งอย่างหนึ่งสำหรับคนญ้อกร
มีเชื่อว่าคนญ้อกรทุกคนจะเล่านิทานได้ แม้แต่นายพูน ป้อมรักษา ซึ่งเฉลียวฉลาด
รอบรู้ในเรื่องอื่น ๆ ก็ไม่สามารถเล่านิทานได้ ผู้เขียนจึงต้องเดินทางไปเก็บ
ข้อมูลเกี่ยวกับนิทานญ้อกรที่บ้านสะพานหิน ในการเก็บข้อมูลครั้งนี้ได้พักในหมู่บ้าน
ประมาณ 1 สัปดาห์ นายพูนได้เล่าเรื่องต่าง ๆ เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตของ
คนญ้อกรสมัยก่อนการพัฒนารวม 16 เรื่อง และนายนุต ปิ่นจตุรัส ได้เล่านิทาน
พื้นบ้านของคนญ้อกรให้ผู้เขียนฟังและจดบันทึกรวม 4 เรื่อง ดังนี้คือ

1. rəc chróo? "เกี่ยวข้าว"
2. wɨŋ ɲlɛɛ? "เล่นสะบ้า"
3. tədók nthòok tɐpúu dóon "เช่นผีประจำบ้าน"
4. ʔár chɨir lòom "ไปล่าสัตว์"

5. ?ár ták cháaj "ไปตีผึ้ง"
6. táap hwíir "सानกระดัง"
7. jùk hnám khəməa? "สร้างกระท่อมในไร่"
8. téep phràw "แต่งเมีย"
9. jàaj dóog "ยายหมูนาน"
10. páa? khəməa? "ทำอะไร"
11. kəbúul káa? "เปื้อปลา"
12. páa? mbúj "ทำปลาร้า"
13. phaa? jchíir nàh khəməaan ?ár kəróok chúr
"พอกตากับลูกเขยพาสุนัขไปล่าสัตว์"
14. phaa? jchíir nàh khəməaan ?ár baŋ hlàa? khluŋ
"พอกตากับลูกเขยไปเก็บใบพลวง"
15. kúen caŋ báar "ลูก 12 คน"
16. thít nòoj "ทีคนน้อย" (กระต่ายเจ้าเล่ห์)

การเล่าเรื่องเป็นวิธีการช่วยให้ผู้ออกภาษาประมวลความคิดอย่าง
ต่อเนื่อง การเก็บข้อมูลแบบนี้ทำให้ได้ศัพท์ที่เป็นคำไวยากรณ์มากขึ้น เช่น คำ
เชื่อม คำอุทาน คำแสดงคำถาม คำแสดงปฏิเสธ คำช่วยกริยา คำเน้นกริยา
 ฯลฯ นอกจากนี้ยังได้ศัพท์เฉพาะเพิ่มมากขึ้นด้วย

ขั้นตอนที่ 4 สำหรับการเก็บข้อมูลขั้นสุดท้ายนี้ ผู้เขียนได้รวบรวม
คำศัพท์ได้จากการสัมภาษณ์ผู้ออกภาษาทั้งหมดมากรอกลงในแผนภูมิแสดงการแจก
แจง (distribution) ของเสียงพยัญชนะต้น สระ กับพยัญชนะท้าย และ
ลักษณะน้ำเสียง (register) ในพยางค์หลัก (พยางค์ซึ่งได้รับการลงเสียง
หนัก) รวมทั้งหมด 16 แผนภูมิ

แผนภูมิที่สร้างขึ้นมีลักษณะดังนี้คือ

แนวตั้งเป็นเสียงพยัญชนะต้น ลำดับก่อนหลังของเสียงพยัญชนะต้นคือ พยัญชนะเดี่ยว พยัญชนะควบกล้ำ 2 เสียง และพยัญชนะควบกล้ำ 3 เสียง ส่วนแนวนอนเป็นเสียงสระ + เสียงพยัญชนะท้าย + ลักษณะน้ำเสียง การเรียง ลำดับสระ คือสระสั้นน้ำเสียงปกติ สระสั้นน้ำเสียงต่ำทุ้ม สระยาวน้ำเสียงปกติ สระยาวน้ำเสียงต่ำทุ้ม สระประสมน้ำเสียงปกติ และสระประสมน้ำเสียงต่ำทุ้ม

ของสี่เหลี่ยมเล็ก ๆ แต่ละช่องจะแทนการแจกแจงของเสียงทั้งหมด ในพยางค์หลักทุกพยางค์ในภาษาญ้อกูร ถ้าลักษณะประสม (combination) ใดปรากฏในข้อมูลที่ยูเขียนเก็บรวบรวมไว้แล้ว ก็จะระบายช่องนั้นเป็นสีค่า ส่วน ช่องว่างสีขาวที่เหลืออยู่ คือลักษณะประสมของเสียงที่ไม่มีในภาษา (ดูตัวอย่าง แผนภูมิแสดงการแจกแจงของเสียงในพยางค์หลักบางส่วนในภาคผนวก)

เวลาเก็บข้อมูล ยูเขียนจะออกเสียงไล่จากช่องทางซ้ายมือไปทาง ขวามือโดยเลือกเฉพาะช่องที่ยังว่างอยู่ ตัวอย่างเช่น

pík pék pék (เว้น prúk) pýk (เว้น pák púk)
pók (เว้น pók) pìk pèk pèk prúk pýk pàk
pùk pòk pòk píik péek péek (เว้น pumk)
pývk (เว้น páak) púuk (เว้น póok pówk) pìik pèek
pèek pumk pývk pàak pùuk pòok pòok píak púok ... ฯลฯ

การเก็บข้อมูลวิธีนี้ทำให้ได้ศัพท์เพิ่มขึ้นมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งศัพท์ ประเภทคำเลียนเสียงธรรมชาติ คำวิเศษณ์ขยายกริยาแสดงอาการหรือแสดง ความรู้สึก คำเน้นกริยา เป็นต้น เวลาเก็บข้อมูลขั้นตอนที่ 4 นี้ ยูเขียนเหนื่อย มากเพราะต้องออกเสียงอยู่ตลอดเวลา และต้องพยายามออกเสียงให้ชัดเจน เหมือนเจ้าของภาษามากที่สุด มิเช่นนั้นแล้วผู้บอกภาษาจะไม่ทราบว่าศัพท์ที่

ออกเสียงอย่างนั้นในภาษาของเขา และในบางครั้งผู้เขียนต้องออกเสียงซ้ำหลายครั้ง เพราะผู้บอกภาษาแสดงอาการลังเลไม่แน่ใจว่ามีศัพท์ที่ออกเสียงแบบนั้นในภาษาของตนหรือไม่ เนื่องจากแผนภูมิที่ 16 แผนภูมิเป็นการแสดงการแจกแจงของเสียงในพยางค์หลักเท่านั้น ไม่ได้ครอบคลุมการแจกแจงของเสียงในพยางค์รอง (พยางค์แรกของคำสองพยางค์ซึ่งมักไม่ได้รับการลงเสียงหนัก) เวลาไล่เสียงผู้เขียนจึงต้องเติมพยางค์รองเอง เช่น topák lepák kəpák ฯลฯ การเก็บข้อมูลขั้นตอนที่ 4 นี้ไม่สนุกเลย ทั้งผู้เขียนและผู้บอกภาษาต่างก็เหนื่อยและเบื่อมาก และต้องใช้ความอดทนมากด้วย บางทีออกเสียงอยู่ตั้ง 30 นาทีก็ยังไม่ได้ศัพท์เพิ่มแม้แต่คำเดียว ทั้งนี้เพราะการแจกแจงของเสียงในพยางค์มักจะมีของไหวเสมอ ไม่ว่าจะเป็นในภาษาใดก็ตาม

วิธีการเก็บข้อมูลสำหรับห้าพจนานุกรมทั้ง 4 แบบคงกล่าวข้างต้นมีทั้งข้อดีและข้อเสีย จะเลือกใช้วิธีใดวิธีหนึ่งคงไม่ได้ ควรใช้ประกอบกันทั้งหมดและตามขั้นตอนที่ได้ชี้แจงไว้โดยละเอียดแล้ว

3. การวิเคราะห์และตีความข้อมูล

เมื่อเก็บรวบรวมศัพท์ได้ตามที่ต้องการแล้ว ก็นำศัพท์แต่ละคำมาตรวจสอบการออกเสียงกับผู้บอกภาษาให้แน่ใจอีกครั้งหนึ่ง แล้วจึงวิเคราะห์ความหมายของศัพท์โดยใช้กฎเกณฑ์ทางภาษาศาสตร์ที่เรียกว่า "การวิเคราะห์องค์ประกอบ" (componential analysis) ตัวอย่างเช่น จากข้อมูลเกี่ยวกับ "ข้าว" ที่ให้ไว้ข้างต้น สามารถวิเคราะห์องค์ประกอบทางความหมายของศัพท์ *chróo?* *pháw* และ *póon* ได้ดังนี้ คือ

chróo?	จกว๋	póon
+นาม +ข้าว -อาหาร -สุข	+นาม +ข้าว +อาหาร -สุข	+นาม +ข้าว +อาหาร +สุข

จากตัวอย่างข้างบนจะเห็นได้ว่าศัพท์ทั้ง 3 ศัพท์คือ chróo? จกว๋ และ póon ซึ่งมีความหมายว่า "ข้าว" มีอรรถลักษณะ (semantic features) ทางกันดังนี้ ทั้ง 3 ศัพท์มีอรรถลักษณะ [+นาม] และ [+ข้าว] ร่วมกัน สิ่งที่ทำให้ทางกันคือ chróo? มีอรรถลักษณะ [-อาหาร] ขณะที่จกว๋ กับ póon มีอรรถลักษณะ [+อาหาร] และ จกว๋ ต่างกับ póon ที่อรรถลักษณะ [-สุข] กับ [+สุข] ตามลำดับ

เวลาวิเคราะห์องค์ประกอบทางความหมายของศัพท์ ผู้เขียนต้องเตือนตนเองอยู่เสมอว่ากำลังวิเคราะห์ภาษาญัฮกุรมิใช่ภาษาไทย คนญัฮกุรมิแนวกัดเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ในโลกนี้แตกต่างไปจากคนไทย ซึ่งสะท้อนให้เห็นได้จากภาษาและวัฒนธรรมของเขา จงพยายามคิดอย่างคนญัฮกุร ไม่อย่างนั้นแล้วอาจเข้าใจความหมายของศัพท์ญัฮกุรผิดพลาดไป เรื่องของความหมายเป็นเรื่องลึกซึ้งละเอียดอ่อน ศัพท์บางศัพท์มีทั้งความหมายตรงและความหมายแฝง ความสํานึกในเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างภาษาและวัฒนธรรม จะช่วยให้การวิเคราะห์ความหมายของศัพท์ถูกต้องสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

สำหรับการวิเคราะห์หน้าที่ทางไวยากรณ์ของศัพท์ ต้องดูตัวอย่างการใช้ศัพท์ในวลีและประโยคเป็นสำคัญ จากตัวอย่างการใช้ศัพท์ thriep "วิ่ง" ศาสตร์แห่งภาษา 3 (มัย. 26)

และ kethriep "ทำให้วิ่ง" ในหน้า 9 สรุปได้ว่า thriep เป็นคำกริยา-
 อกรรม และ kethriep เป็นคำกริยากรรมการีต และจากตัวอย่างการใช้
 ศัพท์ phv "หรือ" และ dv "ไม่" ... หรือ" ในหน้า 9 สรุปได้ว่า
 ทั้ง phv และ dv เป็นคำแสดงคำถาม แต่มีกฎเกณฑ์การใช้ศัพท์ต่างกันคือ
 phv ใช้กับประโยคบอกเล่า ส่วน dv ใช้กับประโยคปฏิเสธ ฯลฯ

การให้ความหมายศัพท์ไม่เหมือนการแปลศัพท์ หลังจากการวิเคราะห์
 อรรถลักษณะและหน้าที่ทางไวยากรณ์ของศัพท์แล้ว ก็ให้คำอธิบายความหมายของ
 ศัพท์ (gloss) เป็นภาษาไทย ผู้เขียนไม่ใช่คำว่า "แปล" เพราะเหตุว่า
 ในบางกรณีผู้เขียนไม่สามารถหาคำไทยที่มีความหมายตรงกับศัพท์ผู้อุทธรได้
 ตัวอย่างเช่น คณฺฐุกรเรียกบุคคลต่อไปนี้ว่า khəmaan หมด คือ "ผู้ของ
 ลูกสาว ผู้ของหลานสาว ผู้ของน้องสาว น้องเขยของผู้ ผู้ของน้องสาวของ
 เมีย ผู้ของน้องสาวของแม่ ผู้ของน้องสาวของแม่ของเมีย และผู้ของหลาน
 สาวซึ่งเป็นลูกของลูก" เป็นต้น คำอธิบายศัพท์ที่เหมาะสมที่สุดสำหรับ khəmaan
 ก็คือ "เขย" หรือ "ชายที่เข้ามาเป็นญาติโดยการสมรสมิใช่เป็นญาติโดยสาย
 เลือด"

4. การเรียบเรียง

เมื่อตรวจแก้ไขปรับปรุงคำอธิบายความหมายของศัพท์เป็นภาษาไทย
 เรียบร้อยแล้ว ก็ใส่คำอธิบายความหมายของศัพท์เป็นภาษาอังกฤษ เวลาให้
 ความหมายของศัพท์เป็นภาษาอังกฤษต้องถ่ายทอดโดยตรงจากภาษาผู้อุทธรไปเป็น
 ภาษาอังกฤษเลย มิใช่หาคำอธิบายความหมายภาษาไทยแล้วแปลเป็นภาษาอังกฤษ
 การอธิบายความหมายจะมีลักษณะดังนี้คือ

ผู้อุทธร	-----	ไทย
ผู้อุทธร	-----	อังกฤษ

คือนั้นก็แบ่งศัพท์ทั้งหมดออกเป็น 36 หมวดโดยดูหน้าที่และความหมายของศัพท์เป็นหลัก ก่อไปนี้เป็นหมวดศัพท์ 36 หมวดซึ่งปรากฏในพจนานุกรมอักษร (ชาว-
บน)-ไทย-อังกฤษ

- หมวดที่ 1 : ธรรมชาติที่ไม่มีชีวิต (Lifeless Nature)
- หมวดที่ 2 : สิ่งปลูกสร้าง (Buildings and Constructed Objects)
- หมวดที่ 3 : พาหนะ (Vehicles and Means of Transportation)
- หมวดที่ 4 : สังคม (Society)
- หมวดที่ 5 : ร่างกาย (Body)
- หมวดที่ 6 : โรค (Disorders and Diseases)
- หมวดที่ 7 : อาหารและยา (Food and Drugs)
- หมวดที่ 8 : เครื่องแต่งตัว (Clothing and Ornaments)
- หมวดที่ 9 : การเล่น (Entertainment)
- หมวดที่ 10 : เครื่องจักรสาน (Woven Objects)
- หมวดที่ 11 : เครื่องใช้ (Tools, Utensils and Useful Articles)
- หมวดที่ 12 : เครื่องมือจับสัตว์ (Traps and Nets)
- หมวดที่ 13 : ของมีคมและอาวุธ (Sharp-edged, Sharp-pointed Tools and Weapons)
- หมวดที่ 14 : ส่วนต่าง ๆ ของสิ่งของ (Parts of Useful Objects)
- หมวดที่ 15 : สัตว์ (Fauna)
- หมวดที่ 16 : พืช (Flora)
- หมวดที่ 17 : ส่วนต่าง ๆ ของพืช (Botanical Concepts)
- หมวดที่ 18 : คำนามเบ็ดเตล็ด (Miscellaneous)
- หมวดที่ 19 : สรรพนาม (Pronouns)
- หมวดที่ 20 : ลักษณะนาม (Classifiers)

- หมวดที่ 21 : คำบอกจำนวน (Numerals-Numeratives)
 หมวดที่ 22 : คำบอกเวลา (Time)
 หมวดที่ 23 : คำอุทาน (Interjectives)
 หมวดที่ 24 : คำขยายปริมาณ (Modifiers of Quantifiers)
 หมวดที่ 25 : คำลงท้าย (Final Particles)
 หมวดที่ 26 : คำแสดงคำถาม (WH-Question Words)
 หมวดที่ 27 : คำช่วยกริยา (Adverb-Auxiliaries)
 หมวดที่ 28 : คำเน้นกริยา (Intensifiers)
 หมวดที่ 29 : คำชี้เฉพาะ (Demonstratives)
 หมวดที่ 30 : คำเชื่อม (connectives)
 หมวดที่ 31 : กริยาวิเศษณ์ (Adverbs)
 หมวดที่ 32 : คำเลียนเสียงธรรมชาติ (Onomatopoeia)
 หมวดที่ 33 : คำซ้อน (Doublets)
 หมวดที่ 34 : กริยาแสดงสภาพ (Stative Verbs)
 หมวดที่ 35 : กริยาแสดงขบวนการ (Process Verbs)
 หมวดที่ 36 : กริยาแสดงอาการ (Action Verbs)

การเรียงลำดับศัพท์หลัก (main entry) ใช้เสียงพยัญชนะท้ายเป็นหลัก คือ เรียงคำศัพท์ที่ไม่มีเสียงพยัญชนะท้ายก่อน แล้วตามด้วยคำศัพท์ที่มีพยัญชนะท้าย การเรียงลำดับพยัญชนะท้ายขึ้นต้นด้วยพยัญชนะกัก พยัญชนะนาสิก พยัญชนะเสียดแทรก และพยัญชนะเปิด ตามลำดับ ในแต่ละกลุ่มของเสียงพยัญชนะ เช่น พยัญชนะกัก การเรียงลำดับพยัญชนะได้ใช้ฐานกรณ์ของการออกเสียงเป็นหลัก คือ พยัญชนะริมฝีปาก พยัญชนะปุ่มเหงือก พยัญชนะเพดานแข็ง พยัญชนะเพดานอ่อน และพยัญชนะเส้นเสียง ตามลำดับดังต่อไปนี้คือ -Ø (ไม่มีพยัญชนะท้าย) -p -t -c -k -ʔ -m -n -ŋ -ŋ̃ -h -w -r -l และ -j เหตุที่ใช้เสียง

ศาสตร์แห่งภาษา 3 (มัย. 26)

พยัญชนะท้ายเป็นหลักในการเรียงลำดับก่อนหลังของศัพท์ก็เพราะเป็นที่ทราบในหมู่นักภาษาศาสตร์ที่สนใจภาษาตระกูลมอญ-เขมรว่า คำร่วมเชื้อสาย (cognates) มักจะเก็บเสียงพยัญชนะท้ายไว้อย่างเป็นระเบียบ ถึงแม้ว่าเสียงพยัญชนะต้นจะเปลี่ยนแปลงไปอันเนื่องมาจากการกลายเสียง (sound change) ก็ตาม

การเรียงลำดับสระในศัพท์หลัก เริ่มด้วยสระเดี่ยวเสียงสั้น แล้วตามด้วยสระเดี่ยวเสียงยาว และสระประสม ในกลุ่มของสระแต่ละชุด สระหน้ามาก่อนสระกลาง ส่วนสระหลังมาสุดท้าย และในกลุ่มสระหน้า กลาง หลัง สระสูงมาก่อนสระกลางและสระต่ำ ตามลำดับดังนี้คือ i ii e ee ɛ ɛɛ u uu y yy a aa u uu o oo ɔ ɔɔ iə ʉə และ uə

สำหรับศัพท์หลักที่มีเสียงพยัญชนะท้ายและสระเหมือนกัน แต่มีลักษณะน้ำเสียงต่างกัน ศัพท์ที่มีลักษณะน้ำเสียงปกติ (clear voice) มาก่อนศัพท์ที่มีลักษณะน้ำเสียงต่ำหุ้ม (breathy voice) และในกรณีที่ศัพท์หลักหลายศัพท์มีเสียงพยัญชนะท้าย เสียงสระและลักษณะน้ำเสียงเหมือนกัน ใค้ใช้พยัญชนะต้นเป็นเกณฑ์ในการจัดลำดับก่อนหลังดังนี้คือ พยัญชนะริมฝีปาก พยัญชนะปุ่มเหงือก พยัญชนะเพดานแข็ง พยัญชนะเพดานอ่อน และพยัญชนะเส้นเสียง

เนื่องจากคนอุษุกรส่วนใหญ่พูดภาษาอุษุกรย่อยถิ่นชัยภูมิ ผู้เขียนจึงได้ใช้ภาษาอุษุกรย่อยถิ่นชัยภูมิเป็นศัพท์หลัก ในการทำพจนานุกรมใช้สัญลักษณ์ (TP) เพราะผู้ออกภาษาลึกของผู้เขียนมาจากบ้านท่าโป่ง กิ่งอำเภอหนองบัวระเหว จังหวัดชัยภูมิ สำหรับภาษาอุษุกรย่อยถิ่นอื่น ๆ³ ได้ใช้สัญลักษณ์ (KL) แทนภาษาอุษุกรย่อยซึ่งพูดที่บ้านกลาง อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา (NL) แทนภาษาอุษุกรย่อยซึ่งพูดที่บ้านน้ำเตา อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ และ (HK) แทนภาษาอุษุกรย่อยซึ่งพูดที่บ้านห้วยไคร้ อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์

ได้กล่าวมาแล้วว่า ส่วนใหญ่ผู้เขียนได้ใช้ภาษาญ้อกร้อยยิ่นชัยภูมิ เป็นศัพท์หลัก ในกรณีศัพท์บางศัพท์ไม่มีใช้ในภาษาญ้อกร้อยยิ่นชัยภูมิ แต่มีใช้ในภาษาญ้อกร้อยยิ่นอื่น ได้ใช้ศัพท์ของถิ่นอื่นเป็นศัพท์หลัก แต่ได้บอกให้ดูศัพท์ที่ใช้ในภาษาญ้อกร้อยยิ่นชัยภูมิที่มีความหมายเหมือนกัน ตัวอย่างเช่น

ketáw เหงื่อ sweat, perspiration (กู See
daak mbuh)

ศัพท์ใดที่คนญ้อกรทั้ง 4 ถิ่นใช้เหมือนกันทั้งด้านความหมายและการออกเสียง ผู้เขียนได้ใส่ข้อความว่า "(ทุกถิ่น all dialects) ไว้ต่อจากคำอธิบายความหมายของศัพท์เป็นภาษาอังกฤษ ตัวอย่างเช่น

lahúk โคลน mud (ทุกถิ่น all dialects)

ถ้าศัพท์ใดออกเสียงต่างกันหรือใช้ในความหมายต่างกัน ได้ชี้แจงไว้ด้วยว่าภาษาญ้อกร้อยยิ่นใดออกเสียงศัพท์นั้นอย่างไร หรือใช้ในความหมายใด ตัวอย่างเช่น

tenéh mhráa? สะเก็ดแผล scab(of a wound) (TP)

teklét chəmráa? (KL) két mháa?

kəcóom ผงละเอียด fine powder, dust (TP, KL)

kəcóom ไหม้เกรียมจนเป็นผง reduced to
a powder by burning (NL)

งานชิ้นสุดท้ายของการทำพจนานุกรมญ้อกร (ชาวนน)-ไทย-อังกฤษ ก็คือการตรวจสอบความถูกต้องและความเป็นระเบียบของการเรียงศัพท์ที่เขียนลงในบัตรคำทั้งหมด ต่อจากนั้นก็ปรับปรุงแก้ไขคำอธิบายความหมายของศัพท์ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ แล้วก็คัดลอกศัพท์จากบัตร ทำต้นฉบับตามรูปแบบที่ได้กำหนดไว้ เขียนคำนำแล้วส่งให้นาย Jerry Gainey ตรวจแก้ภาษาอังกฤษ ก่อนพิมพ์ต้นฉบับส่งโรงพิมพ์เพื่อจัดพิมพ์เผยแพร่โดยใช้ระบบ photo off-set ศาสตร์แห่งภาษา 3 (มย. 26)

(คู่มืออย่างการเรียงลำดับศัพท์หมวดศัพท์ได้ในภาคผนวก) ผู้เขียนได้ใช้เวลา
ในการทำพจนานุกรมฉบับนี้ประมาณ 3 ปี

การทำพจนานุกรม 3 ภาษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อภาษาหนึ่งเป็น
ภาษาที่ไม่เคยมีตัวอักษรใช้เขียนภาษาเป็นสิ่งที่ยุ่งยาก นอกจากความรู้เกี่ยวกับ
การทำพจนานุกรมแล้ว ผู้ทำพจนานุกรมชนิดนี้จะต้องมีความรู้ทางด้านภาษาศาสตร์
ด้วย เวลาทำพจนานุกรมต้องนำความรู้ทางด้านสัทศาสตร์ สัทวิทยา ไวยากรณ์
และอรรถศาสตร์มาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสม

ผู้เขียนใคร่ขอเตือนท่านที่สนใจอยากทำพจนานุกรมว่า ก่อนตัดสินใจทำ
จงเตรียมการล่วงหน้าให้เรียบร้อยเสียก่อน เพราะการทำพจนานุกรมเพื่อจัดพิมพ์
เผยแพร่ต้องใช้เวลาและทุนทรัพย์มาก

เชิงอรรถ

¹ดูรายละเอียดเกี่ยวกับภาษาญ้อกรย่อโยไคในบทความเรื่อง
"Register without Tongue-Root in Nyah Kur" ของผู้เขียน.

²ระบบเสียงภาษาญ้อกรประกอบด้วยเสียงพยัญชนะสำคัญ 21 เสียง
คือ p t c k ʔ ph th ch kh b d ɲ n ɳ ŋ ʃ h w r l และ j
พยัญชนะอโฆมะ-ธนิศ-กัก ph th ch kh และพยัญชนะโฆมะ-กัก b d
เป็นพยัญชนะต้นไค้อย่างเดียว และพยัญชนะเพดานแข็ง-เสียดแทรก ʃ เป็น
พยัญชนะท้ายไค้อย่างเดียว ส่วนพยัญชนะอื่น ๆ ที่เหลือเป็นไค้ทั้งพยัญชนะต้น
และพยัญชนะท้าย นอกจากพยัญชนะต้นไค้แล้วยังมีพยัญชนะต้นควบกล้ำมาก
มาย สระไค้สั้นและสระไค้ยาวในภาษาญ้อกรมีทั้งหมด 18 เสียง คือ i
ii e ee ɛ ɛɛ ɯ ɯɯ ʏ ʏʏ a aa u uu o oo ɔ ɔɔ
สระประสมมีเพียง 3 เสียง คือ ie ɤe และ ɯo

ภาษาญ้อกรเป็นภาษามีลักษณะน้ำเสียง (register language)
ลักษณะน้ำเสียงที่มีนัยสำคัญทางภาษาศาสตร์คือ ลักษณะน้ำเสียงปกติ (ˊ) และ
ลักษณะน้ำเสียงต่ำทุ้ม (ˋ)

คำในภาษาญ้อกรส่วนใหญ่เป็นคำพยางค์เดียวและคำสองพยางค์
คำสองพยางค์ประกอบด้วยพยางค์รองซึ่งไม่ได้รับการลงเสียงหนักและมาข้าง-
หน้าเสมอ กับพยางค์หลักซึ่งเป็นพยางค์สุดท้ายของคำ พยางค์หลักจะได้รับการ
ลงเสียงหนักเสมอ

ไวยากรณ์ภาษาญ้อกรคล้ายคลึงกับไวยากรณ์ไทยมาก ที่ต่างกับภาษา
ไทยก็คือ ภาษาญ้อกรมีการสร้างคำโดยการเติมหน่วยศัพท์ (affix) อย่างไร
ก็ตาม วิธีสร้างคำแบบนี้กำลังจะหมดไปจากภาษาญ้อกร.

³สำหรับภาษาผู้กรย่อยอื่น ๆ ผู้เขียนได้ออกเก็บข้อมูลที่บ้านกลาง
บ้านน้ำเลา และบ้านห้วยไกร ครั้งละประมาณ 10 วัน เหตุที่เก็บข้อมูลได้
อย่างรวดเร็วเพราะผู้เขียนใช้วิธีถามศัพท์ไล่ไปตามลำดับตั้งแต่คำแรกของหมวด
ที่ 1 จนถึงคำสุดท้ายของหมวดที่ 36 ศัพท์ใดที่ซ้ำเหมือนกันทุกถิ่นก็เพียงแต่
หมายเหตุไว้ไม่ต้องเขียนข้อความทั้งหมด ซึ่งช่วยให้ประหยัดเวลาได้มาก.

เอกสารอ้างอิง

ธีระพันธ์ อ.ทองคำ. "'ข้าว' สำหรับคนญ้อกร (ชาวนน)" อักษรศาสตร์

ปีที่ 14 ฉบับที่ 1 มกราคม 2525 โรงพิมพ์จุฬาฯ กรุงเทพฯ.

_____. "Register without Tongue-Root in Nyah Kur"

Paper presented at the 15th International Conference on Sino-Tibetan Languages and Linguistics (Beijing) จะลงพิมพ์ใน Mon and Nyah Kur Linguistic Studies, edited by Gerard Diffloth and Theraphan L. Thongkum, Chulalongkorn University Press, Bangkok (forth coming).

_____. "Rhythm in Nyah Kur" จะลงพิมพ์ใน Mon and Nyah Kur Linguistic Studies edited by Gerard Diffloth and Theraphan L. Thongkum, Chulalongkorn University Press, Bangkok (forth coming).

_____. พจนานุกรมญ้อกร (ชาวนน)-ไทย-อังกฤษ. (Nyah Kur (Chao Bon)-Thai-English Dictionary) โรงพิมพ์จุฬาฯ กรุงเทพฯ (forth coming).

Diffloth, G. "Nyah Kur, Old Mon and Dvārevatī (ภาษาญ้อกร มอญโบราณกับอาณาจักรทวารวดี แปลเป็นไทยโดย ธีระพันธ์ อ.ทองคำ) อักษรศาสตร์ ปีที่ 12 ฉบับที่ 1 มกราคม 2521 โรงพิมพ์จุฬาฯ กรุงเทพฯ.

Zgusta, L. Manual of Lexicography. Mouton. The Hague. Paris. 1971.

ภาคผนวก

ตัวอย่างแผนภูมิแสดงการแจกแจงของเสียงในพยัญชนะหลักบางส่วน

	ík	ék	ék	ík	ík	ák	úk	ók	ók	ík	ék	ék	ík	ík	ák	úk	ók	ók
p																		
t																		
c																		
k																		
ʔ																		
b																		
d																		
m																		
n																		
ɲ																		
ŋ																		
h																		
w																		
r																		
l																		
j																		
ph																		
th																		
ch																		
kh																		
hm																		

ภาคผนวก ข

ตัวอย่างการเรียงลำดับคำในพจนานุกรมตามเสียงพยัญชนะท้าย

สัตว์ FAUNA

təŋkʰl	เห็บขนาดใหญ่ species of big tick (TP) ŋkʰl (KL, NL, HK)
tɔk kʰe	ตุ๊กแก gecko (TP, KL) túk kʰe (NL, HK)
thàa	เป็ด duck (TP, KL, NL) thàe (HK)
	thaa dǎak นกเป็ดน้ำ teal
	-
	-
	-
kəchò	กระซู่ Asiatic two-horned rhinoceros (<i>Didermoceros sumatrensis</i>) (TP)
kuən píp	ลูกเจี๊ยบที่เพิ่งออกจากไข่ recently hatched chick (TP)
ŋtáp	ตั๊กแตน grasshopper (TP) kentap-ntap (KL) ntáp (NL, HK)
	ŋtáp iəcǔk ตั๊กแตนตัวเล็ก ๆ สีเขียว small green grasshopper
	-
	-
	-
phəphút	แมลงเม่า winged termite ~phəphút~phurphút~phuphút (TP)
	chùr phút (KL) phuphút (NL) phəphút (HK)
chnúť	แรด one-horned rhinoceros (<i>Rhinoceros sondaicus</i>) (TP, KL)
cəkhút	เห็บ bed bug (TP, KL) chəkhút (NL) təkhút (HK)
təməat	แร้ง vulture (<i>Gyps bengalensis</i>) (TP, KL) təa--maat (NL)
	mmaat (HK)
kəməút	มอด weevil, wood borer (ทุกถิ่น all dialects)
mpróot	น้่างกระรอก นกออกเกิด flying squirrel ~cəmpróot (TP)
	cəmprúut (KL)
təkúet	ตะกวด monitor (<i>Varanus nebulosus</i>) (ทุกถิ่น all dialects)
	təkúet phǔwŋ ตะกวดตัวเมีย female monitor
	təkúet thəmúur ตะกวดใหญ่ male monitor

khíic	หมู pig (TP, KL, NL) khíic (HK) khíic dóoŋ หมูเลี้ยง domestic pig
	- - -
chúc	จิ้ง gnat (NL) (ดู See mrúeŋ)
hmúec	มด ant (TP, HK) chemúec (TP, KL) huac hmúec chróo? มดง่วน rice-eating ant found in ricefield
	- - -
hmák	ตัวผู้ male (of animals) (TP, NL, HK) khemák (TP, KL)
phəkphàak	ผีเสื้อ butterfly (TP, KL) phòok kəphàak (NL)
kəʔáak	กา crow (TP, KL, NL) kəʔáak (TP) kəʔiək (HK) kəʔáak ŋkhràam นกเงือก hornbill
khíúk	พญาสี Siamese fireback pheasant (<i>Lophura diardi</i>) (TP, KL, NL) khúk (HK) khíúk kóok ไก่ฟ้า pheasant
próok	กระรอก squirrel (TP, KL) plóok (NL) póok (HK) próok kóok กระรอกขาว white squirrel próok phíiat กระรอกดำ black squirrel próok pətíŋ กระรอกสีเทา grey squirrel
ndóok	บึ้ง mygale (<i>Melopaeus albostrigatus</i>), tarantula-like insect (TP, KL) ndóok khəmum (NL) kədóok (HK)
(khàaw) rək	คางคก toad (TP, KL) khàaw lək (NL) khiəw lək (HK)
cəkək	จิ้งจก small house lizard (TP, KL) ləkjək (NL)
thəwii?	เต่าน้ำ soft-shelled turtle (TP, KL) chəwii? (NL) wii? (HK)
ndúl tíi?	ไส้เดือน earthworm (TP) ŋʔúl-tíi? (KL) tutí? (NL) ndúl-tíi? pəmkee ไส้เดือนชนิดตัวเล็กอยู่ตามฝั่งท้าย small earthworm found on the bank of a waterway ndúl tíi? kóo? ləkək ไส้เดือนชนิดตัวใหญ่เท่านิ้วมือ อยู่ตามป่า species of earthworm as big as a finger, found in the forest

- thíi? เต้า tortoise, turtle (TP, KL, HK) thí? thíi? chrók เต้าสกล เต้าใหญ่ เต้าคำ *Siebenrockiella crassicollis* Giay
- -
-
thíi? crín kál เต้าหิน เต้าหิน *Cuora amboinensis* Daudin
- hníi? หนู rat, mouse (TP, HK) kheníi? (TP, KL, NL)
- hníi? púk หนูนา field rat
- -
-
- phéé? หนู otter (ทุกถิ่น all dialects)
- cathéé? แมลงจำพวกจิกจั่นเรไร insects commonly known as cicadas, belonging to the family *Cicadidae* of the order *Homoptera* (TP, KL) cathé? (NL) kethé? (HK)
- cathéé? hnáa? จิกจั่น cicada
- cathéé? theet เรไร big cicada uttering a plaintive note
- cathéé? thúnk แมลงสาบ cockroach
- cathéé? ncók จิกจั่นเขียว green cicada
- ngkéé? เห็นแมงแดง (อยู่ตามดินปนทรายริมฝั่งน้ำ) species of tick-like insect living in loose soil on the bank of a waterway (TP, KL) ngké? (NL, HK)
- pháa? พ่อ (สัตว์) father (of animal) (TP, KL, NL) máa? (HK)
- pháa? cháa? พ่อไก่ cock for breeding
- pháa? khóok ควายตัวผู้ที่เป็นจ่าฝูง male water buffalo which is the leader of a herd
- báar pətáa? ช้าง (คำพูดเชิง หมายถึงสัตว์ที่มีสองหางคือ หาง และงวง) elephant (euphemism, meaning the animal that has two tails, i.e. tail and trunk)
- hnáa? กระแต small squirrel; tree shrew (TP, HK) cháa? (TP) khənáa?~cháa? (KL) cháa? กระจ๊วน species of squirrel (NL) cólók กระแต tree shrew (NL)
- hnáa? nthóok กระจ๊วน species of rodent resembling a chipmunk

- hnáa? múk กระแตข้างลาย small squirrel having stripes
on both sides of the body
- káa? ปลา fish (ทุกถิ่น all dialects)
- káa? cəkhòŋ ปลากระต๊อ *Mystus nemurus* (TP, KL, NL)
- káa? chròom ปลากระตัง Spiny eel (*Nastocembelidae*)
(TP, KL)
-
-
-
- khíaa? เสือโคร่ง tiger (*Panthera tigris*) (NL) (ดู See mpéep)
- nchúu? หนอน worm, caterpillar, larva (TP) nchúu? (KL, NL,
HK) nchúu? chók ยุ่ง hairy caterpillar (TP)
- nchúu? chokchók (KL)
-
-
-
- ŋláo? หอย shellfish, snail (TP) kənláo?-nláo? (KL)
- ŋláo? (NL, HK)
- ŋláo? dɛp หอยขี้แป (หอยตัวใหญ่นานา "๑"-๑๒๕" เปลือกแบน ก้นเขิน)
species of large edible snail
-
-
-
- phlío? เพลี้ย aphid, plant-louse (TP, NL)
- phompéem เพลิงไหม้ Buprestid beetle (TP, KL) nthèen (NL)
- khám วก land leech (TP, KL, NL) khám (HK)
- khám ntáak chúr วกถิ่นหมา (ตัวใหญ่นานาเท่าหัวมือ อยู่ตามโคก)
big land leech, about the size of a finger, found
on high land
- ntám ปู crab (TP, NL, HK) kəntám-ntám (KL)
- ntám pəŋpɛəŋ ปูโคก (ปูที่อยู่ตามโคก รุสุมมาก) land crab that
-
-
-

carapace, living around springs

kejáam	จิ้งหรีด cricket (<i>Gryllidae</i>) (TP, HK) kerjáam (TP) njáam (KL) kejáam (NL) kejáam tíng จิ้งหรีดตัวใหญ่สีดำ large black cricket
khəjáam	จระเข้ crocodile (TP, KL)
hmúm	หมี bear (TP, NL, HK) khəmúm (TP, KL) hmúm thnúp หมีปลา (หมีชนิดตัวเล็ก ชอบกินปลา) species of - - -
chròm	งู snake (TP, KL, NL) chòm (HK) chròm daak งูกินปลา water snake - - -
póom	กิ้งก่า chameleon, tree lizard (TP, KL) mláaj (NL) thiəj (HK) póom káa กิ้งก่าสีเขียวตัวใหญ่ big green chameleon póom ndíic กิ้งก่าตัวเล็กสีนวล ๆ small yellowish chameleon
nàag phupphəm	ดักแด้ chrysalis (TP) nàag phomphəm (KL) nàag phumphəm (HK)
ncíəm	นก bird (TP) kəncíəm-ncíəm (KL) ncíəm (NL) nkcíəm (HK) pəncíəm-tíəc นกกระต๊อตัววัด <i>Vanellus indicus</i> - - -
tréen	กระเล็น species of squirrel, smaller than an ordinary squirrel, and having stripes on both sides of the body (TP) kalén (NL, HK)
nthəen	แมลงฟัน Buprestid beetle (NL) (ดู See phomphəm)
nkán	หนู large bamboo rat (<i>Nyctoleptes cinereus</i>) (TP, NL, HK) tənkan (TP, KL)
khán	งูเห่า python (TP, NL, NL) khán (HK)

mphrùum	จิ้งเหลน skink (<i>Scincus officinalis</i>) (TP) camphrùun (TP, KL) phunphùun (NL) mphuùn (HK) mphrùun hnáa? จิ้งเหลนตัวเล็ก คอแดง small skink with red neck mphrùun pòong จิ้งเหลนตัวใหญ่ big skink
trúun	นกกระทา green-legged tree partridge (<i>Phasianidae</i>) (TP, KL) tlúun (NL) túun (HK)
conphoon	หังพอน mongoose (<i>Mongos siamensis</i>) (TP, NL) conphóon (HK) mềeng phóon (KL)
kúen	ลูกสัตว์ทุกชนิด young animal offspring (ทุกถิ่น all dialects) kúen cháang ลูกไก่ chick kúen ฤ่วอ ลูกสัตว์ที่ยังอยู่ในท้อง animal fetus still in the womb kúen lùuk ลูกอ๊อด tadpole
chríp	ค้างคาว bat (TP, KL) thíp (HK, NL)
nthíp	กระทิง gaur (<i>Bos gaurus</i>); Indian bison (ทุกถิ่น all dialects)
cíip	ช้าง elephant (ทุกถิ่น all dialects) cíip kóók ช้างเผือก white elephant cíip chedóo ช้างสีดอ tuskless elephant cíip chùr ช้างพัง female elephant cíip phlùk ช้างพลาย male elephant
?íp	อึ่ง bull frog (TP, KL) ?íp króm อึ่งแดง species of bull frog ?íp ?ór อึ่งพร้าว อึ่งกระโดน species of bull frog ?íp chàr อึ่งยาง species of bull frog
mpéep	เสือโคร่ง tiger (<i>Panthera tigris</i>) (TP, HK) khláa? (NL) jwóng-péep (KL)
mìem mpéep	กิ้งกือก้อม species of reptile similar to a millipede but smaller (TP) mìem-péep (KL) mpéep (NL)
læklaap	ผีเสื้อกลางคืน moth (TP, KL)
thruup	ปลวก termite, white ant (TP, KL) thnúup (HK) thruup kúh ปลวกหัวผี (รังปลวกขนาดเล็ก) species of termite that builds small termite hill thruup ฤ่วว? ใ้ก จอมปลวก (รังปลวกขนาดใหญ่) species of termite that builds big termite hill

mrùen	รึน gnat (TP) tamrùen (KL) chuə (NL) มึ่น (HK)
thiŋ	หมาไม้ yellow-throated marten (<i>Martes flavigula</i>) (TP)
màt phlɿŋ	คั้งห้อย fire-fly (TP, KL); pəphlɿŋ หนอนกระสือ glowworm (NL) ฅกั? คั้งห้อย fire-fly (NL); chɿŋ (HK)
	màt phlɿŋ kəddar หนอนกระสือ glowworm
chəlɿŋ	ปลิง water leech (TP, KL) khɿŋ (NL) ไล้ (HK)
	chəlɿŋ chɔk ปลิงเข็ม small water leech
	chəlɿŋ ʔətóo ปลิงควาย big water leech
lomàn	ละมั่ง (ตัวเมีย) female eldi deer, brow-antlered deer (<i>Cervus eldi</i>) (TP, KL, NL)
ngəŋkəŋ	แมลงหมาว่า solitary wasp of the family Vespidae (TP, KL) ngəŋkəŋ (NL)

ความเหมือนและความต่างในความหลายหลากของภาษา

สุภาพร ลักษณ์ยานาวิน

สรรพสิ่งทั้งหลายต่างก็มีความเป็นเอกะ ความเป็นเอกะของสรรพสิ่งนี้เองที่ก่อให้เกิดความหลายหลากขึ้น ในความหลายหลากของสรรพสิ่งนั้น หากเราพิจารณาให้ถ่องแท้ เราอาจจะเห็น "ความเหมือน" (Homogeneity) หรือ "ความต่าง" (Heterogeneity) ของสรรพสิ่งเหล่านี้ได้ หังนี้ผู้เขียนคิดว่า "ภาพ" ที่ได้จากการพิจารณานั้น ขึ้นอยู่กับสมมุติฐานในการพิจารณาสรรพสิ่งเหล่านั้นนั่นเอง อาจกล่าวได้ว่า ความต่างเกิดจากการที่เรานำเอาสรรพสิ่งมาเปรียบเทียบกันโดยมีสมมุติฐานว่าสิ่งต่าง ๆ นั้นไม่เหมือนกัน การที่จะอธิบายว่าสิ่งทั้งหลายนั้นแตกต่างกัน เราอาจจะใช้เกณฑ์ใดหรือลักษณะใดลักษณะหนึ่งมาแสดงให้เห็นความต่างนั้น ๆ แต่เราจะไม่สามารถรับรู้หรือพิจารณาเห็นความต่างใด ๆ หากเรามีสมมุติฐานว่าสิ่งที่เรากำลังพิจารณาอยู่นั้นมีความเหมือนกันอยู่

ในเวลาที่เรานั่งดูต้นไม้อยู่ในสวนซึ่งมีต้นไม้อยู่เป็นจำนวนมาก บางครั้งเราพินิจความเขียวชอุ่มและความงามของมันด้วยความรู้สึกที่ว่า เหล่านี้คือ "ต้นไม้" ซึ่งมีลักษณะอะไรหลาย ๆ ลักษณะที่รวมกันอยู่ นั่นคือเราพิจารณาต้นไม้ทั้งหลายด้วยสมมุติฐานว่ามันคือ "ต้นไม้" เหมือนกัน แต่หากเราจะพินิจต้นไม้ทั้งหลายนี้ด้วยสมมุติฐานว่า "มันไม่เหมือนกัน" ความต่างก็จะปรากฏขึ้นให้รับรู้ได้อย่างเด่นชัดทีเดียว เราอาจจะเห็นต้นไม้บางชนิด "ชนิด" ที่ว่านี้อาจจะขึ้นอยู่กับเกณฑ์หรือลักษณะที่เรานำมาใช้ในการพิจารณาความต่างของมันนั่นเอง นักวิทยาศาสตร์อาจเห็นต้นไม้ในสวนเป็น "พืชใบเลี้ยงเดี่ยว" "พืชใบเลี้ยงคู่" ในขณะที่คนปลูกสวนอาจจะเห็นต้นไม้กลุ่มนี้เป็น "ไม้ใบ" และ "ไม้ดอก" เหล่านี้เป็นต้น การที่เรามองเห็นต้นไม้ในสวน "เหมือน" หรือ "ต่าง" กัน ก็เนื่อง

มาจากสมมุติฐานที่ต่างกันในแต่ละครั้งของผู้แต่ละคนนั่นเอง "ต้นไม้" ในสวน ก็ยังเป็น "ต้นไม้" ซึ่งมีความเป็นเอกะ คือแต่ละต้นก็มีลักษณะต่าง ๆ ที่เหมือนกับบ้าง ต่างกันบ้าง แล้วแล้วผู้ที่จะพิจารณาว่า "ความเหมือน" หรือ "ความต่าง" ของมัน

ในการศึกษา "ภาษา" นั้นก็เช่นเดียวกัน นักภาษาศาสตร์แต่ละกลุ่ม อาจมีการพิจารณาความหลากหลายของภาษาใดต่าง ๆ กัน แล้วแล้วสมมุติฐานในการศึกษาของเขา ผู้เขียนขอเสนอว่าหากเราจะพิจารณาการศึกษาของนักภาษาศาสตร์โดยเอาเรื่องสมมุติฐานในการศึกษาของเขาเป็นเกณฑ์ เราอาจจะแบ่งการศึกษา "ภาษา" ตามแนวภาษาศาสตร์ออกได้เป็นสองกลุ่มใหญ่ ๆ คือ

1. การศึกษาที่มุ่งอธิบาย "ความเหมือน" ในความหลากหลายของภาษา
2. การศึกษาที่มุ่งอธิบาย "ความต่าง" ในความหลากหลายของภาษา

การศึกษาที่มุ่งอธิบาย "ความเหมือน" ในความหลากหลายของภาษา ก็คือ การศึกษาที่มุ่งพรรณนา และ/หรืออธิบายลักษณะที่เกิดขึ้นเสมอ ๆ เป็นปกติ จากความหลากหลายของภาษานั้นเอง นักภาษาศาสตร์โครงสร้างจะมุ่งพรรณนา ระบบสามัญ หรือระบบที่เกิดขึ้นเสมอ ๆ เป็นปกติของภาษา "ภาษาหนึ่ง"¹ การแปรหรือความแตกต่างใด ๆ ที่สามารถอธิบายได้ด้วยเหตุผลทางภาษาก็จะเรียกว่า "การแปรอย่างมีเกณฑ์" แต่ถ้การแปรใด ๆ ที่ไม่สามารถอธิบายได้ด้วยเหตุผลทางภาษา ก็จะเรียกการแปรนี้ว่า "การแปรอิสระ"² การพิจารณา "ความเหมือน" ของนักภาษาศาสตร์โครงสร้างจึงเริ่มจากข้อมูลอันหลากหลาย และจับเอาลักษณะหรือ "รูปแบบ" ที่เกิดขึ้นซ้ำ ๆ เป็นปกติขึ้นมาอธิบายอย่างมีลำดับจาก รูปแบบทางเสียง หรือ ระบบเสียง มายังระบบหน่วยคำ และ ระบบการเรียบเรียงคำ

ในอีกแง่หนึ่งของการพิจารณา "ความเหมือน" ในความหลากหลายของภาษานั้น นักภาษาศาสตร์ปริวรรตมีสมมุติฐานในเรื่อง "ความเหมือน" ของภาษาที่ชัดเจนมาก กล่าวคือ ก่อนที่จะอธิบายปรากฏการณ์ใด ๆ ที่เกิดขึ้นจริงในภาษา นักภาษาศาสตร์ปริวรรตเชื่อว่าภาษามี "ความเป็นสากล" นั่นก็คือ "ความเหมือน" ของภาษาทั้งหลายในโลก ภาษาทุกภาษาจะมีโครงสร้างหนึ่งเหมือนกัน³ แต่ใน "ภาษาหนึ่ง ๆ" มีรูปผิวออกมาแตกต่างกันเพราะผู้พูดภาษาแต่ละภาษานั้นจะใช้กฎเกณฑ์เฉพาะทั้งในแง่ของการเรียบเรียงคำ การสร้างคำ และการเรียบเรียงเสียงและการออกเสียง กฎเหล่านี้มีการใช้อย่างเป็นระเบียบเพื่อสร้าง "รูปภาษา" ที่ผู้พูดที่พูดภาษาเดียวกันทุกคนยอมรับว่าถูกต้องหรือเป็นไปได้⁴ จะสังเกตได้ว่า "กฎเกณฑ์เฉพาะ" ที่นักภาษาศาสตร์ปริวรรตพรรณนาและอธิบายจะครอบคลุมวิธีการสร้างรูปในภาษาทั้งที่เกิดขึ้นจริง และมีศักยภาพที่จะเกิดขึ้นได้ กฎเหล่านี้ที่นักภาษาศาสตร์อาจจะมีการแก้ไขหรือเรียงลำดับใหม่อยู่เสมอ เพื่อให้ครอบคลุมรูปภาษาที่เกิดขึ้นจริงให้ได้มากที่สุด การแปรหรือความแตกต่างของ "รูปภาษา" อันเป็นธรรมชาติในแง่ความเออะของภาษาจะอธิบายได้ด้วยกฎในระดับต่าง ๆ⁵

ในทางตรงกันข้าม การศึกษาภาษาอาจจะเริ่มจากสมมุติฐานว่า "ภาษาไม่เหมือนกัน" นักภาษาศาสตร์ที่ศึกษาภาษาในแนวนี้จะมุ่งอธิบาย "ความต่าง" ในความหลากหลายของภาษา การศึกษาจะเริ่มจากการพิจารณาหาความแตกต่างในความหลากหลายนี้ โดยใช้เกณฑ์ต่าง ๆ มาเป็นตัวการในการหาความแตกต่างดังกล่าว ผู้ศึกษาอาจจะพิจารณาเห็นว่า ในบุคคล ๆ หนึ่งนั้นภาษาของเขาอาจจะแตกต่างกันไปอย่างมีระบบหากจับเอาเรื่องของวาระและโอกาสในการใช้ภาษาของบุคคลนั้น ๆ มาเป็นเกณฑ์ เขาอาจจะพบว่า ในชุมชนภาษาหนึ่ง ๆ นั้น ภาษาของกลุ่มชนที่ได้ชื่อว่าพูด "ภาษา" เดียวกัน มีความแตกต่างกันอย่างมีระบบหากจับเอาเรื่องของอายุ เพศ ฐานะทางสังคม หรือ

อาชีพร มาเป็นเกณฑ์ ผู้ศึกษามองคนอาจจะมีความสนใจว่า ภาษาที่อ้างถึงภายในข้อเดียวกันมีความแตกต่างกันไปตามพื้นที่ที่มีการใช้ภาษานั้น ๆ เช่นภาษาไทยถิ่นกลางของผู้คนที่จังหวัดสมุทรสงคราม ชลบุรี นครปฐม หรือสุพรรณบุรี แตกต่างกันและแตกต่างกันไปจากภาษาไทยกรุงเทพฯ ซึ่งก็เป็นภาษาไทยถิ่นกลางด้วย

ในการศึกษาภาษาที่มุ่งอธิบาย "ความต่าง" ของภาษานั้น ผู้ศึกษาจะต้องพิจารณาหาความแตกต่างจากความหลายหลากนี้ โดยเลือกเอาลักษณะใดลักษณะหนึ่งที่เขาพบจากการสังเกตเบื้องต้นว่ามีการแปรเปลี่ยนไปมาก หรือมีการแปรเปลี่ยนไปอย่างมีระบบ มาเป็นลักษณะที่สำคัญที่ใช้ในการศึกษา เช่นเขาอาจสังเกตพบว่า การใช้ ร/ล ในภาษาไทยกรุงเทพฯ มีความแตกต่างกันมาก และดูเหมือนว่าวัยและอาชีพของผู้ใช้ภาษาเป็นตัวการสำคัญที่จะนำมาอธิบายความแตกต่างนี้ได้ เมื่อสังเกตได้ดังนี้เขาก็จะเริ่มศึกษาลักษณะของเสียง ร/ล และการใช้ ร/ล ในคนวัยต่าง ๆ อาชีพต่าง ๆ อย่างมีหลักเกณฑ์ ลักษณะทางภาษาที่นักภาษาศาสตร์กลุ่มนี้นำมาใช้เป็นเกณฑ์สำคัญในการเปรียบเทียบหาความแตกต่างโดยได้มาจากการสังเกตเห็นเป็นเบื้องต้น ก่อนที่จะมีการศึกษาอย่างมีระเบียบวิธีนี้เรียกว่า "ตัวแปรทางภาษา"⁶ การหาตัวแปรทางภาษาที่จะนำมาใช้ในการศึกษาเปรียบเทียบนี้เป็นเรื่องยาก จะต้องอาศัยการสังเกตหรือการสำรวจเบื้องต้นที่ดี ในบางครั้งต้องอาศัยว่าผู้ศึกษามีความรู้เกี่ยวกับตัวแปรนั้น ๆ ในฐานะผู้พูดภาษานั้น ๆ เอง

การศึกษาที่มุ่งอธิบาย "ความต่าง" ในความหลายหลากของภาษาสามารถทำให้สมบูรณ์ได้ซึ่งได้ หากผู้ศึกษามีความรู้เกี่ยวกับลักษณะทางสังคม วัฒนธรรม และประวัติความเป็นมาของภาษานั้น ๆ ดีพอ การดำเนินการศึกษาจึงจะทำได้ "ถูกต้อง"⁷ ในทางตรงข้าม ถ้าผู้ศึกษาขาดความรู้ดังกล่าว ทั้งยังขาดการสังเกตที่ดี ผลของการศึกษาก็เป็นเพียงการอธิบายลักษณะต่างที่เป็นปรนัยเท่านั้น ความต่างที่เขาพบนั้นอาจจะมิได้เป็น "ตัวแปรทางภาษา" ที่

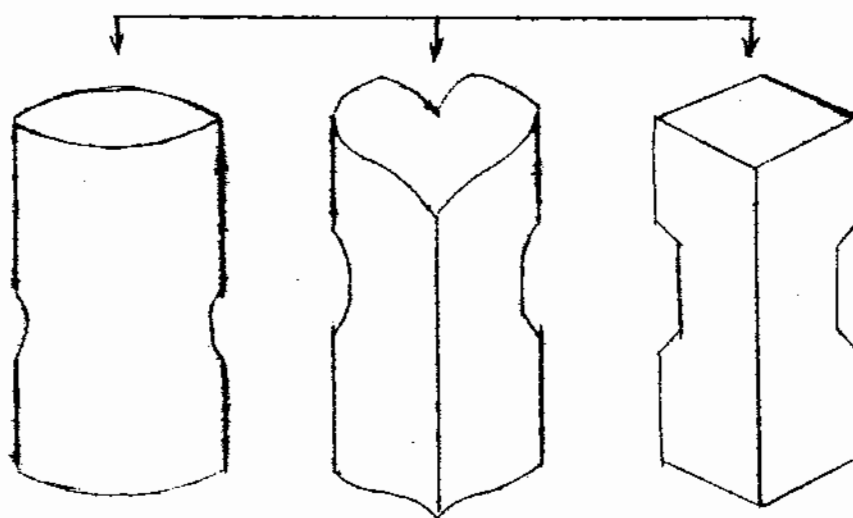
สำคัญเสียก็ได้อันแรกเราจะพบการศึกษาในแนวนี้เป็นจำนวนมากที่ไม่ได้เริ่มจากการสำรวจหรือการสังเกตเบื้องต้นที่ค้ำพอ ผลของการศึกษาจึงเป็นผลของการสำรวจลักษณะต่าง ๆ ที่มิได้มีการตอบข้อสมมุติฐานใด ๆ ทั้งสิ้น

ในการศึกษาเพื่ออธิบาย "ความต่าง" ของภาษานี้ นั้น ผู้เขียนขอเสนอว่ามีแนวในการศึกษาความต่างสองแนวใหญ่ ๆ ด้วยกัน คือ

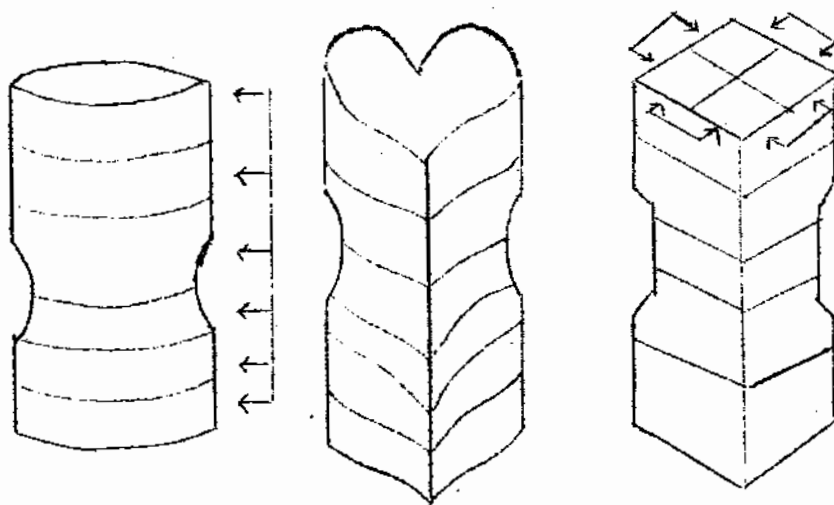
1. การศึกษา "ความต่าง" ของสิ่งคนละสิ่ง หรือ ของกลุ่มที่อ้างถึงคนละกลุ่ม
2. การศึกษา "ความต่าง" ภายในสิ่งเดียวกัน หรือ ภายในกลุ่มที่อ้างถึงกลุ่มเดียวกัน

ผู้เขียนขอขยายความของการศึกษา "ความต่าง" ในสองแนวนี้โดยใช้แผนภาพที่ 1 และ 2 ดังต่อไปนี้

แผนภาพที่ 1 แสดงแท่งทึบที่มีลักษณะต่างกัน 3 แท่ง ถ้าเราอธิบายความแตกต่างของแท่งทึบทั้ง 3 นี้ เมื่อนำมาเปรียบเทียบกันก็จะเป็นการอธิบายความต่างของแท่งทึบคนละแท่ง เป็นการศึกษาค้นคว้าความต่างแบบแยกแยะ (paradigmatic differences) นั่นเอง

แผนภาพที่ 2 แสดงแท่งทึบทั้ง 3 แท่งเดิมมันเอง หากเราสนใจที่จะศึกษา "ความต่าง" ของส่วนแต่ละส่วนของแท่งทึบแต่ละแท่งเมื่อนำมาเปรียบเทียบกัน ก็เป็นการศึกษาความต่างภายในสิ่งเดียวกัน หรือเป็นการศึกษาความต่างแบบสัมพันธ์ (syntagmatic differences) ที่ว่าไว้นั่นเอง

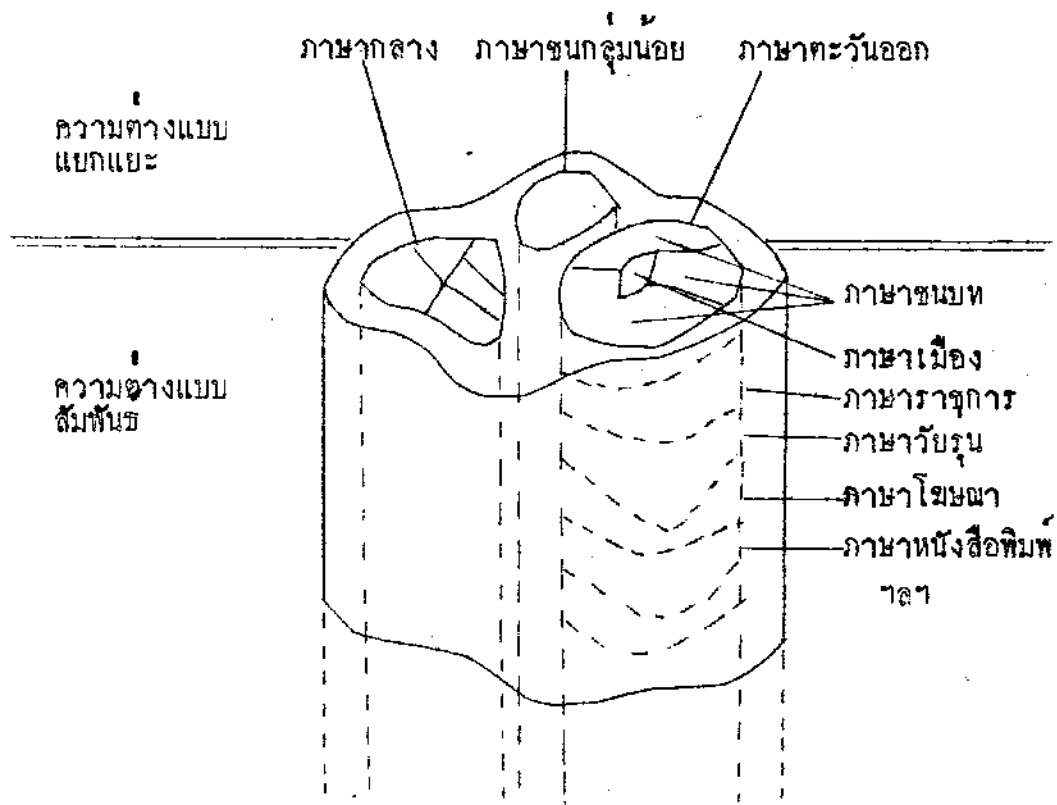

ในการศึกษาความต่างในความหลายหลากของภาษา ผู้ศึกษาบางคนก็สนใจ "ความต่าง" ของภาษาในแต่ละหมู่บ้าน อำเภอ จังหวัด มณฑล ภาค ประเทศ โดยจับเอา "ตัวแปรทางภาษา" ตัวใดตัวหนึ่งมาเป็นหลักในการหาความต่างขึ้น เช่นใช้ ระบบวรรณยุกต์ ระบบการแยกเสียงวรรณยุกต์ สัทลักษณะของวรรณยุกต์⁸ หรือสัทลักษณะของสระ ลักษณะของขบวนการสร้างคำ หน้าที่ของเสียงสูงต่ำในภาษา⁹ และอื่น ๆ มาเป็น "ตัวแปร" หลัก การศึกษาในแนวนี้ นั้นหากผู้ศึกษาไม่มีสมมุติฐานเบื้องต้นว่า ภาษาซึ่งเป็นตัวแทนของภาษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่างนั้นมีความเหมือน หรือมีต้นกำเนิดที่มีลักษณะเป็นอย่างไรที่จะอ้างถึงเป็น "ภาษาเดียวกัน" หรือ "ภาษาที่อ้างถึงกลุ่มเดียวกันได้" ก็ถือเป็นการศึกษาความต่างแบบแยกแยะ ตัวอย่างเช่น ตัวผู้เขียนสนใจที่จะศึกษาการใช้คำลงท้าย

ในภาษาที่พูดกันในทุก ๆ หมู่บ้านในเขตจังหวัดปราจีนบุรี จันทบุรี ระยอง และ
ชลบุรี โดยไม่มีข้อสมมุติฐานเบื้องต้นว่า ภาษาใน 4 จังหวัดนี้เป็น "ภาษาเดียว
กัน" การศึกษาในแนวนี้นี้ก็นับได้ว่าเป็นการศึกษาความต่างแบบแยกแยะ การ
ศึกษาแบบแยกแยะนี้อาจจะจำกัดขอบเขตของการศึกษาโดยใช้พื้นที่ทางภาษา
หนึ่ง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเขตเล็ก ๆ เช่น เมือง ๆ เคี้ยวหรือเขตที่ใหญ่ขึ้น เช่น
ประเทศหนึ่ง ๆ ภาคพื้นหนึ่ง ๆ ในทวีป ทวีป หรือจะศึกษารอบคลุมภาษาทั้ง
หลายในโลกนี้ก็ได้อ

ในอีกแง่หนึ่ง ผู้ที่สนใจความต่างในความหลากหลายของภาษา อาจ
จะสนใจความต่างภายในสิ่งเดียวกัน เช่น "ภาษา" ของบุคคล ๆ เคี้ยว
"ภาษา" ของคนที่พูดภาษาเดียวกัน หรือ "ภาษา" ของคนที่พูดภาษาในตระกูล
เดียวกัน การศึกษาความต่างของ "ภาษาหนึ่งภาษา" หรือ "ภาษาในกลุ่ม
เดียวกัน" ดังตัวอย่างนี้นับเป็นการศึกษา "ความต่างแบบสัมพันธ์" ทั้งนี้เพราะ
ผู้ศึกษาจะต้องมีสมมุติฐานเบื้องต้นว่า ภาษาที่ตนจะศึกษานั้นจะต้องเป็นภาษา
เดียวกัน หรือภาษากลุ่มเดียวกัน กล่าวคือ เป็นภาษาที่มีลักษณะเป็นอย่างเดียว
ความต่างกำเนิด ผู้ที่ศึกษาความต่างในแนวนี้นั้นนอกจากจะต้องจับเอา "ตัวแปร
ทางภาษา" มาเป็นหลักในการหาความแตกต่างแล้ว เขายังจะต้องจับเอา
"ตัวแปรภายในผู้พูดภาษา หรือกลุ่มผู้พูดภาษาเดียวกัน" มาเป็นหลักในการ
ศึกษาด้วย ตัวแปรที่ว่านี้ เช่น ถิ่นที่อยู่ของผู้พูด อายุ เพศ อาชีพฐานะทาง
สังคม สีผิว วาระและโอกาสในการใช้ภาษา เหล่านี้เป็นต้น การศึกษาในแนว
นี้อาจจะจำกัดขอบเขตของการศึกษาโดยใช้พื้นที่เป็นตัวจำกัดก็ได้¹² ถ้าใช้เรื่อง
พื้นที่เป็นเกณฑ์ ผู้ที่ศึกษาจะต้องแน่ใจว่าได้เลือกเอากลุ่มตัวอย่างที่เป็นตัวแทนของ
กลุ่มที่อ้างถึงกลุ่มเดียวกัน มิฉะนั้นแล้วการศึกษาก็จะเป็นการศึกษาในแนวแยกแยะ
ดังที่อธิบายข้างต้น

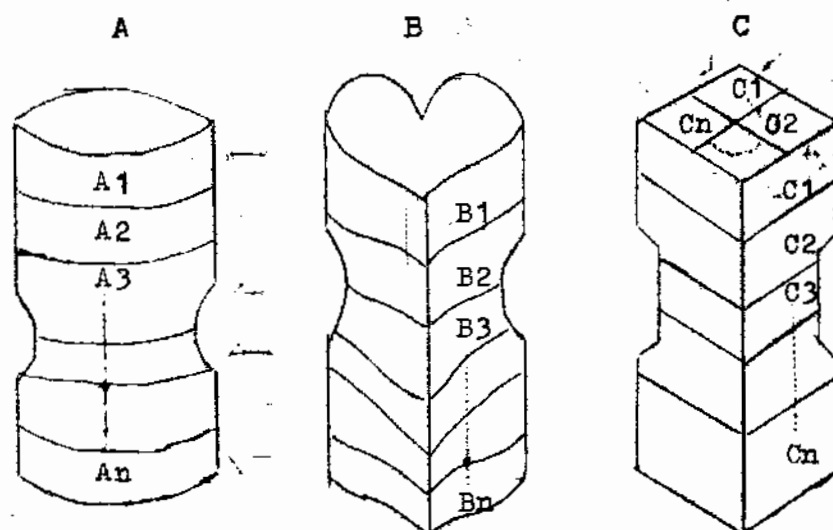
ในการศึกษาภาษาถิ่นนั้น ผู้ที่ศึกษาบางคนสนใจ "ความเหมือน" และพยายามจะพรรณนาระบบที่พบร่วมกันในความหลากหลายของภาษาถิ่นนั้น ๆ บางคนสนใจ "ความต่าง" ของภาษาที่พูดในถิ่นต่าง ๆ โดยไม่สนใจว่าภาษาในถิ่นต่าง ๆ นั้นเป็นภาษาเดียวกัน หรือภาษากลุ่มเดียวกัน การศึกษาภาษาถิ่นในแนวนี้นี้ก็เป็นการศึกษาแบบแยกแยะ แยกดูผู้ที่ศึกษาสนใจ "ความต่าง" ของภาษาหนึ่ง หรือ "ภาษากลุ่มหนึ่ง ๆ" ที่พูดกันในถิ่นต่าง ๆ การศึกษาในแนวนี้นี้เป็นการศึกษาความต่างแบบสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ถ้าการศึกษาภาษาในถิ่นหนึ่ง ๆ ทำได้ครบทั้ง 3 แนวดังกล่าวนี้ ความหลากหลายของภาษาอาจจะแสดงไคควยภาพหลายมิติ ดังแผนภาพที่ 3 ข้างล่างนี้

ในปัจจุบันการศึกษา "ความต่าง" ในความหลากหลายของภาษานั้น ทำกันอย่างละเอียดและมีความเป็นปรนัยมาก ภาษามบางภาษามีการศึกษาจน ปรุโปร่งทั้งแบบแยกแยะและแบบสัมพันธ์ การศึกษาที่มุ่งอธิบาย "ความต่าง" ในปัจจุบันสะท้อนให้ผู้เขียนเห็นปัญหาที่ว่า ก่อนที่ผู้ศึกษาจะสามารถอธิบาย "ความต่าง" ที่มีนัยสำคัญ ๆ ซึ่งช่วยบ่งความต่างนั้น ผู้ที่ศึกษาจำเป็นต้องพิจารณา "ความเหมือน" ที่เป็นเอกลักษณ์ของ "ภาษานั้น" หรือ "กลุ่มภาษานั้น ๆ" ก่อนหรือไม่ จึงจะเกิดการหยั่งเห็น "ความต่าง" ที่สำคัญ ๆ ที่เป็น ตัวการในการบ่งความต่างของภาษากลุ่มหนึ่งออกจากอีกลุ่มหนึ่ง หรือภาษาของ คนกลุ่มหนึ่งออกจากคนอีกลุ่มหนึ่ง¹³

ในความหลากหลายของภาษานั้น "ภาษา" แต่ละภาษามีทั้ง "ความเหมือน" และ "ความต่าง" ผู้ที่ศึกษาจะมุ่งอธิบาย "ความเหมือน" หรือ "ความต่าง" ของภาษาเหล่านี้ก็ได้ แต่ผู้เขียนเกิดข้อสงสัยว่าหากผู้ที่สนใจจะ ศึกษา "ความต่าง" ไม่เห็นความเหมือนภายใน "ภาษา" หรือ "กลุ่มภาษา" ที่จะศึกษาความต่างนี้ก่อนแล้ว เขาจะหยั่งเห็น "ความต่าง" ที่มีนัยสำคัญนั้น ๆ หรือไม่ และในกรณีนี้ผู้ที่ศึกษาที่จะศึกษาความต่างแบบแยกแยะไม่ครบนักถึง "ความต่าง" ที่อาจจะเกิดขึ้นตามแนวสัมพันธ์ เขาจะ เกิดปัญหาในการศึกษาหรือไม่

ถ้าผู้อ่านพิจารณาแผนภาพที่ 4 ข้างล่างนี้

ผู้เขียนใคร่สรุปบทความนี้ด้วยคำถาม 2 คำถาม

1. ถ้าเราไม่เห็นความเหมือน หรือลักษณะของ (A) ใน A_1 , A_2 , A_3 , A_4 , ... เราจะอธิบายความต่างที่มีนัยสำคัญของ A_1 , A_2 , A_3 และ A อื่น ๆ ได้หรือไม่ และ
2. ถ้าเราจะศึกษา "ความต่าง" ระหว่าง A กับ B หรือ B กับ C หรือ C กับอื่น ๆ (คือการหาความต่างแบบแยกแยะ) โดยไม่ตระหนักว่าภายใน A หรือ B หรือ C หรือ D ก็อาจจะมี ความต่างแบบสัมพันธ์เกิดขึ้นได้) เราจะประสบปัญหาในการอธิบาย "ความต่าง" นั้น ๆ อย่างไร

เชิงอรรถ

¹ระบบสามัญ หรือระบบที่เกิดขึ้นเสมอเป็นปกติ (Norm) มักจะเป็นระบบที่มีผู้ใช้ภาษานั้น ๆ ส่วนใหญ่ใช้ร่วมกันเป็นปกติ.

²อันที่จริงนักภาษาศาสตร์โครงสร้างหลายกลุ่มก็เห็นความสำคัญของความแตกต่างที่ปรากฏให้เห็น หากแต่ไม่ได้พิจารณาให้ลึกซึ้งพอที่จะเห็น "ตัวแปรร่วม" ของการเปลี่ยนแปลงทางภาษานั้น ๆ ดังที่ Labov (1972 : บทนำ) นักภาษาศาสตร์เชิงสังคมนำจุดอ่อนนี้มาโจมตี เรื่องของ "การแปรอิสระ" บางเรื่องนั้นนักภาษาศาสตร์กลุ่มปฏิบัตินิยม (Prague School) ก็นำเอามากล่าวถึงในเรื่องการแปร phonostylistics หรือนักภาษาศาสตร์กลุ่มไทล์กล่าวถึงระบบร่วม (Coexistent systems)

³การอภิปรายในเรื่อง "ไวยากรณ์สากล" ได้ใน Chomsky, N. 1966. The current scene in linguistics: present directions. College English. 27. 587-595. และใน ปรานี กุลละวณิช และ นววรรณ พันธุเมธา 2525 "ไวยากรณ์แนวต่าง ๆ" หน่วยที่ 7 เอกสารการสอนภาษาไทย 3 เล่ม 2 มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

⁴ดูเรื่อง ระดับของความถูกต้องทางไวยากรณ์ (Degree of Grammaticalness) ใน Chomsky (1965)

⁵Chomsky (1968) จัดเรื่องการแปรชนิดที่พบในความแตกต่างของรูปผิวของภาษาถิ่นต่าง ๆ กัน เป็นการแปรที่เกิดจากกฎระดับต่ำทางสัทศาสตร์ (Low Level phonetic rules) (1968 : 11) เขาไม่ได้สนใจการแปรในระดับนี้ เพราะถือว่าเป็นการแปรเฉพาะบุคคล (idiosyncratic differences) เพราะมุ่งพิจารณาลักษณะที่ปรากฏร่วมกัน ในภาษาอังกฤษที่เขาอธิบายเท่านั้น กฎ

ที่สร้างขึ้นเพื่ออธิบายไวยากรณ์ในภาษาจึงครอบคลุมเฉพาะการแปรอย่างมีเกณฑ์ (systematic differences)

⁶ "ตัวแปรทางภาษา". อาจจะเป็นลักษณะทางเสียง ระบบเสียง หน่วยอรรถ (วันทนี พันธ์ชาติ : 2526 วารี วิสกุล : 2526) ระบบหน่วย คำ หรือการเรียบเรียงคำก็ได้ ในภาษาไทยการศึกษา "ตัวแปรทางเสียง" มีการศึกษากันมาก แต่ในเรื่องของคำและการเรียบเรียงคำยังมีน้อยเมื่อเทียบกับการศึกษาภาษาอังกฤษ.

⁷ ที่ว่าการดำเนินการศึกษาหาได้ "ถูกทาง" หมายความว่าผู้ศึกษา ยังเห็นว่า ลักษณะใดที่เป็นลักษณะสำคัญที่จะนำมาเป็นเครื่องมือในการจำแนก กลุ่มภาษาที่ต่างกันได้อีกต้อง ในภาษาไทยที่มีประสิทธิภาพในการศึกษาภาษาไทยถิ่นมักจะนำเอาเรื่องของ "ระบบการแยกเสียงวรรณยุกต์" มาเป็นเครื่องมือในการศึกษา (ดู Brown : 1965, Gedney : 1972, กาญจนุ พันธุ์คำ : 2523, กาญจนุ พงศ์ศิลป์ : 2524, เกศมณี เทพวัลย์ : 2526) บางคนจะนำลักษณะอื่น ๆ เช่น ลักษณะของเสียง พยัญชนะกลุ่มสิลลิต และอนิต (Brown : 1965, Chamberlain : 1975) ลักษณะของสระ (ธีระพันธ์ เหลืองทองคำ และคณะ : 2521, เจริญขวัญ ขรรณประดิษฐ์ : 2524) มาเป็นเครื่องมือในการศึกษาก็ได้.

⁸ ดูเชิงอรรถที่ 6 และสำหรับเรื่องการใช้ศัพท์ลักษณะของวรรณยุกต์ เป็นตัวแปรสำคัญในการศึกษา มีอยู่ในงานวิจัยหลายเรื่อง เช่น การศึกษาภาษาสุพรรณบุรี (Tinsabhadh : 1980) การศึกษาภาษาราชบุรี (ลอว์ตัน รัตนศิลา ณ ภูเก็ต) จากผลงานของทั้งสองท่าน มีข้อเสนอแนะว่าการศึกษาการแปรของศัพท์ลักษณะของวรรณยุกต์ในการพูดเป็นคำ ๆ ไม่ได้ผลดีพอ ควรจะมีการศึกษาการแปรของวรรณยุกต์ในการพูดต่อเนื่องด้วย อย่างไรก็ตามการศึกษาของทั้งสองท่านเป็นการศึกษาความต่างแบบสัมพัทธ์.

⁹ E.J.A. Henderson ได้แสดงการจำแนกชนิดของภาษาในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ด้วยเกณฑ์ทางภาษาศาสตร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของการสร้างคำ และเสียง (Henderson : 1965) นับเป็นตัวอย่างของการศึกษาความต่างแบบแยกแยะที่ดี.

¹⁰ สำหรับพื้นที่ทางภาษาที่มีการวิจัยในเขตประเทศ งานที่ตีพิมพ์ผลการวิจัยแล้ว คือประเทศอังกฤษ และสกอตแลนด์ (Orton : 1978 และ Mather et al : 1975) อย่างไรก็ตามงานวิจัยทั้งสองนี้เป็นตัวอย่างของการศึกษาความต่างแบบสัมพันธ์ที่จะอภิปรายต่อไป สำหรับงานวิจัยในประเทศอินเดีย (Grierson : 1927) เป็นการศึกษาลักษณะของภาษาต่าง ๆ ในประเทศอินเดีย นับเป็นผลงานวิจัยที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์มาก และเป็นตัวอย่างที่ดีของการศึกษาความต่างแบบแยกแยะ.

¹¹ ตัวแปรภายในบุคคลภาษา หรือกลุ่มบุคคลภาษา หมายถึงตัวแปรทางสังคมหรือลีลาในการใช้ภาษา (Social variables or Stylistic variables)

¹² การศึกษาภาษาในเกาะ Martha's Vineyard ของ Labov หรือการศึกษาภาษาใน Norwich ของ Trudgill การศึกษาภาษาใน Edinburgh ของ Romaine เป็นตัวอย่างที่ดีของการศึกษาความต่างแบบสัมพันธ์ที่จำกัดขอบเขตของการศึกษา โดยใช้พื้นที่และพิจารณาความต่างของตัวแปรทางภาษาและตัวแปรทางสังคมร่วมกัน.

¹³ การบ่งความต่างในเรื่องของภาษาถิ่นมีลักษณะที่เป็นอัตนัย กล่าวคือความต่างที่ได้จากการฟัง โดยคนพูดภาษานั้น ๆ อีกคนหนึ่ง ดังที่ Sturtevant (1917) กล่าวไว้รวม 70 ปีแล้ว แต่ปัจจุบันการศึกษาภาษาถิ่นยังมีวิธีการศึกษาที่วิเคราะห์ลักษณะต่างที่เป็นปรนัยเท่านั้น แนวคิดของ Sturtevant ยังไม่มีผู้ใดได้นำมาใช้ในการศึกษาภาษาถิ่นเท่าที่ควร.

หนังสืออ้างอิง

- กิตยา ทิงศกัญญ์. 2525. การกำหนดภาษา. หน่วยที่ 15 เอกสารการสอน
ชุดวิชาภาษาไทย 3. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- กาญจนา คูวณิชศิริ. 2524. วรรณยุกต์ในภาษาญ้อ. วิทยานิพนธ์ปริญญามหา-
บัณฑิต ภาควิชาภาษาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กาญจนา พันธคำ. 2523. ลักษณะเฉพาะทางเสียงของภาษาลาวในอำเภอ
เมือง จังหวัดนครปฐม. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชา
ภาษาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เกษมณี เพชรวัลย์. 2526. แนวแบ่งเขตภาษาไทยถิ่นกลางกับภาษาไทยถิ่นใต้ :
การศึกษาโดยใช้วรรณยุกต์เป็นเกณฑ์. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต
ภาควิชาภาษาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เจริญขวัญ ธรรมประคัมภ์. 2524. การใช้ลักษณะทางสัทศาสตร์ของสระสูงใน
การแบ่งเขตภาษาถิ่นในจังหวัดตรัง กระบี่ พังงา และภูเก็ต.
วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธีระพันธ์ อ.ทองคำ และคณะ. 2521. เสียงและระบบเสียงในภาษาไทยถิ่นใต้
จังหวัดสุราษฎร์ธานี 16 อำเภอ. กรุงเทพฯ. โครงการวิจัยภาษา
ไทยและภาษาพื้นเมืองถิ่นต่าง ๆ.
- นววรรณ พันธุเมธา และ ปราณี กุลละวณิชย์. 2525. ไวยากรณ์แนวต่าง ๆ,
หน่วยที่ 7. เอกสารการสอนชุดวิชาภาษาไทย 3. มหาวิทยาลัย
สุโขทัยธรรมาธิราช.

Abercrombie, D. 1977. The accent of standard English in Scotland. Work in Progress. 10. 21 - 44.
University of Edinburgh.

Brown, J.M. 1965. From Ancient Thai to Modern Dialects.
Bangkok : Social Science Association Press of
Thailand.

Chamberlain, J.R. 1975. A new look at the history and classification of the Tai languages. In J.G. Harris and J.R. Chamberlain (eds). Studies in Tai Linguistics in Honor of William J. Gedney.
Bangkok : CIEL. 49 - 66.

Chomsky, N. 1966. The current scene in linguistics : present directions. College English. 27. 587 - 595.

Gedney, W.J. 1972. A checklist for determining tones in Tai dialects. In M.E. Smith (ed.), Studies in Linguistics in Honor of George L. Trager. Janua Linguarum. (Series Major, 52). 423 - 437.

Gumperz, J.J. 1972. Introduction to directions in sociolinguistics. In J.J. Gumperz and D. Hymes (eds.), Directions in Sociolinguistics. Holt, Rinehart and Winston. 1 - 25.

- Henderson, E.J.A. 1965. The topography of certain
phonetic and morphological characteristics of
South-East Asian Languages. Indo-Pacific
Linguistic Studies. Part I, (Lingua 14). Amsterdam.
- Labov, W. 1962. The Social History of a Sound Change on
the Island of Martha's Vineyard. Master's Essay.
Columbia University.
- 1970. The study of language in its social context.
In J.A. Fishman (ed.), Advances in the Sociology
of Language. Paris : Mouton-the Hague. 152 - 216.
- 1972. Sociolinguistic Patterns. University of
Pennsylvania Press.
- Mather, J.Y., Speitel, H.H. and Leslie, G.W. 1975. The
Linguistic Atlas of Scotland. Archon Books,
Hamden, Connecticut.
- Orton, H. (et al). 1978. Linguistic Atlas of England.
Edward Arnold.
- Romaine, S. 1975. Linguistic Variability in the Speech of
of some Edinburgh School Children. M. Litt.
Thesis. University of Edinburgh.
- Ruhlen, M. 1975. A Guide to the Languages of the World.
Language Universals Project, Stanford University.

Sturtevant, E.H. 1917. Linguistic Change. University of Chicago Press.

Tingsabhad, K. 1980. A Phonological Study of the Thai Language of Suphanburi Province. Ph.D. dissertation. University College, University of London.

Trubetzkoy, N.S. 1939. Phonology and Linguistic Geography. In C.A.M. Baltaxe (trans), 1969 Principles of Phonology. University of California Press.

Trudgill, P. 1973. Linguistic change and diffusion : description and explanation in sociolinguistic dialect geography. Language in Society. 2. 215 - 246.

----- 1975. Diversity in language. In Accent, Dialect and the School. Edward Arnold.

----- 1978. Sociolinguistics and sociolinguistics. In F. Trudgill (ed.), Sociolinguistics Patterns in British English. University Park Press. 1 - 18.

ศัพท์เฉพาะวิชาภาษาศาสตร์

ม.ร.ว. ก้อยา หึงศกัณย์

Variation	การแปร
Variety	ภาษาย่อย
Social variety	ภาษาย่อยสังคม
Functional variety	ภาษาย่อยหน้าที่
Regional variety	ภาษาย่อยภูมิภาค, ภาษาถิ่น
Dialect	ภาษาถิ่น
Sub-dialect	ภาษาถิ่นย่อย
Dialectology	การศึกษาภาษาถิ่น
Linguistic Geography	ภูมิศาสตร์ภาษา
Dialect Geography	ภูมิศาสตร์ภาษาถิ่น
Word Geography	ภูมิศาสตร์คำศัพท์
Isogloss	เส้นแบ่งเขตภาษา
Linguistic Boundary/ Borderline	แนวแบ่งเขตภาษา
Linguistic Atlas	แผนที่ภาษา
Thai dialects	ภาษาไทยถิ่น
Northern Thai	ภาษาไทยถิ่นเหนือ
Northeastern Thai	ภาษาไทยถิ่นอีสาน
Central Thai	ภาษาไทยถิ่นกลาง
Southern Thai	ภาษาไทยถิ่นใต้
Standard Thai	ภาษาไทยมาตรฐาน
ศาสตร์แห่งภาษา 3 (มัย.26)	

Suphanburi dialect/ Suphanburi Thai etc.

	ภาษาไทยถิ่นสุพรรณบุรี, ภาษาสุพรรณ ฯลฯ
Phoneme	หน่วยเสียง
Allophone	เสียงย่อย
Semantic unit	หน่วยอรรถ
Lexical item	ศัพท์
(Lexical) form	รูปแบบ

หมายเหตุ เนื่องจาก "หน่วยอรรถ" "ศัพท์" และ "รูปแบบ" เป็นศัพท์ใหม่ จึงขอให้คำจำกัดความของศัพท์เหล่านี้ ดังนี้

"หน่วยอรรถ" คือ หน่วยความหมาย แต่ละหน่วยอรรถอาจแทนด้วยศัพท์จำนวน 1 ศัพท์หรือมากกว่าก็ได้

"ศัพท์" คือ คำ 1 คำที่เป็นสมาชิกของแต่ละหน่วยอรรถ แต่ละศัพท์อาจจะมีรูปแบบหรือไม่ก็ได้

"รูปแบบ" คือ รูปของศัพท์เดียวกัน ความแตกต่างของรูปแบบมักจะเป็นเรื่องของพยัญชนะ สระ และ/หรือ วรรณยุกต์

ตัวอย่าง หน่วยอรรถ "ร่างกาย" แทนด้วยศัพท์ 2 ศัพท์ในภาษาถิ่นย่อยของภาษาไทยถิ่นอีสาน คือ

ศัพท์ที่ 1 มีรูปแบบ 2 รูป ได้แก่ ตัว โค

ศัพท์ที่ 2 โคแก่ คิง

โครงการวิจัยภาษาไทยและภาษาพื้นเมืองต่าง ๆ
ภาควิชาภาษาศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายการหนังสือเกี่ยวกับภาษาศาสตร์

1. Studies in Tai and Mon-Khmer Phonetics and Phonology
in Honour of Eugenie J.A. Henderson รวบรวมโดย ชีระพันธ์ ล.ทองคำ,
ปราณี กุลละวณิชย์, วิจิตร ภาษพงศ์ และ ม.ร.ว.กัลยา ติงศกัณย์ (โรงพิมพ์จุฬาฯ
1979, หน้า 724 หน้า)

หนังสือเล่มนี้เป็นการรวมบทความทางเสียงและระบบเสียงของภาษาในตระกูล
ไทและมอญเขมร ซึ่งเขียนเป็นภาษาอังกฤษรวม 20 บทความ บทความภาษาอังกฤษเหล่านี้
นี้นักภาษาศาสตร์ที่มีชื่อเสียงทั้งชาวไทยและต่างประเทศได้เขียนให้เป็นเกียรติแก่
Professor Eugenie J.A. Henderson นักภาษาศาสตร์และสัตตศาสตร์ชาว
อังกฤษ ซึ่งมีชื่อเสียงมากในค่านักภาษาศาสตร์ไทย และสัตตศาสตร์ภาษาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ราคา 60.00 บาท (ไม่รวมค่าขนส่ง)

2. Tai Linguistics in Honour of Fang-Kuei Li รวบรวมโดย
Thomas W. Gething, Jimmy G. Harris และ Pranee Kullovaniyaya
(โรงพิมพ์จุฬาฯ 1976, หน้า 254 หน้า)

หนังสือเล่มนี้ได้รวบรวมบทความที่เกี่ยวกับภาษาไทยและภาษาในตระกูลไทไว้
19 เรื่อง เขียนเป็นภาษาอังกฤษ 18 เรื่อง ภาษาไทย 1 เรื่อง ผู้เขียนทั้ง 19 ท่าน
เป็นนักภาษาศาสตร์ที่สนใจภาษาในตระกูลไท และเป็นนักภาษาศาสตร์ที่มีชื่อเสียงทั้ง
ชาวไทยและต่างประเทศได้เขียนบทความเพื่อเป็นเกียรติแก่ศาสตราจารย์ ลี ซึ่งเป็น
นักภาษาศาสตร์ที่เรียวชาญยิ่งในค่านักภาษาศาสตร์เปรียบเทียบ

ราคา 60.00 บาท (ไม่รวมค่าส่ง)

3. Studies in Tai Linguistics in Honor of William J. Gedney

รวบรวมโดย J.G. Harris และ J.R. Chamberlain (1975, หน้า 419 หน้า)

หนังสือเล่มนี้ประกอบด้วยบทความทั้งไทยและอังกฤษรวม 25 เรื่อง เป็นบทความภาษาไทย 4 เรื่อง และภาษาอังกฤษ 21 เรื่อง ซึ่งมีเนื้อหาสาระทางด้านภาษาศาสตร์หลายแขนงและหลายแง่มุม ทั้งระดับเสียง ระดับคำ และระดับไวยากรณ์ สถาบันภาษา (สถาบันศูนย์ภาษาอังกฤษ พวงมหาวิทยาลัย เดิม) ได้จัดพิมพ์เพื่อเป็นเกียรติแก่ ศาสตราจารย์ William J. Gedney นักภาษาศาสตร์ชาวอเมริกัน ซึ่งเป็นผู้ที่เชี่ยวชาญด้านภาษาศาสตร์ของภาษาไทยดีที่สุดท่านหนึ่ง

ราคา 80.00 บาท (ไม่รวมค่าส่ง)

4. Tai Phonetics and Phonology รวบรวมโดย J.G. Harris

และ P.P. Noss (1972, หน้า 143 หน้า)

หนังสือเล่มนี้ประกอบด้วยบทความภาษาอังกฤษเกี่ยวกับเรื่องเสียงและระบบเสียงในภาษาไทยและภาษาถิ่น ภาษาไทเปรียบเทียบ เปรียบเทียบเสียงในภาษาไทยกับเสียงในภาษาชนกลุ่มน้อย และปัญหาการเขียนภาษาชนกลุ่มน้อยในประเทศไทยโดยใช้อักษรไทยรวมทั้งหมด 14 เรื่อง

ราคา 20.00 บาท (ไม่รวมค่าส่ง)

5. Thai Reference Grammar ของ Richard D. Noss

(พิมพ์เป็นครั้งที่ 2 โดย รวม 254 หน้า)

พิมพ์ครั้งแรกโดย Foreign Service Institute, Washington, D.C., 1964 เป็นเรื่องเกี่ยวกับโครงสร้างของภาษาไทยทั้งทางด้านระบบเสียง ระบบคำ และระบบไวยากรณ์

ราคา 50.00 บาท (ไม่รวมค่าส่ง)

ผู้สนใจโปรดติดต่อซื้อหนังสือเหล่านี้ได้ที่ ผศ.ดร.ธีระพันธ์ เหลืองทองคำ
ภาควิชาภาษาศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพฯ 10500
โทร. 2516958